

► **DOSAR ELECTORAL**

Alexandru Radu
Daniel Buti
Sorina Soare
Lucian Dîrdală
Dan Cărbunaru
Claudia Gilia

► **VARIA**

Gheorghe Ciascai
Mihai Chirvăsuță
Victor Rizescu
Laurențiu Ștefan
Horia-Alin Lupu
Irina-Ana Drobot

► **RECENZIE**

Florin Grecu

Sfera Politicii

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE

EDITATĂ DE FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE, SNSPA

APARIȚIE TRIMESTRIALĂ

VOLUM XXVII
NUMĂRUL
1-2 (199-200)
IAN.-IUN. 2019

Sfera Politicii este prima revistă de știință și teorie politică apărută în România, după căderea comunismului. Revista apare fără întrerupere din 1992.

Sfera Politicii a jucat și joacă un rol important în difuzarea principalelor teme de știință și teorie politică și în constituirea și dezvoltarea unei reflecții politologice viabile în peisajul științific și cultural din România.

Sfera Politicii pune la îndemâna cercetătorilor, a oamenilor politici și a publicului, analize, comentarii și studii de specialitate, realizate pe baza paradigmatelor teoretice și metodologice ale științei și teoriei politice actuale.

Sfera Politicii își face o misiune din contribuția la consolidarea și dezvoltarea societății democratice și de piață în România.

Revista *Sfera Politicii* a fost editată din anul 1992 de

Fundația Societatea Civilă,
din anul 2013 de

Fundația Orient Expres,
iar din anul 2016 este editată de
Facultatea de Științe Politice,
SNSPA.

INDEXĂRI INTERNAȚIONALE:

- Central and Eastern European Online Library (CEEOL)
- DOAJ - Directory of Open Access Journals
- International Political Science Abstract / Association internationale de science politique (IPSA/AISP)

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

EBSCO
PUBLISHING

ProQuest

 SCIO
SCIENTIFIC PUBLISHING & INFORMATION ONLINE

Sfera Politicii respectă Ordinul nr. 4691 din 26 iulie 2011 al Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului privind aprobarea standardelor minime necesare și obligatorii pentru conferirea titlurilor didactice din învățământul superior, a gradelor profesionale de cercetare-dezvoltare.

EDITORIAL BOARD

Călin Anastasiu

Consilier Principal al Președintelui Societății Române de Radiodifuziune, București, România

Daniel Chirot

University of Washington, Seattle, Washington, USA

Dennis John Deletant

Professor, University College, London, United Kingdom

Alexandru Florian

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București
Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”

Anneli Ute Gabanyi

Cercetător asociat al Institutului German pentru Probleme Internaționale și de Securitate (Stiftung Wissenschaft und Politik), Berlin, Germania

Gail Kligman

Professor, University of California, Berkeley, USA

Steven Sampson

Professor, Lund University, Lund, Sweden

Gisèle Sapiro

Directrice de recherche au CNRS, Directrice du Centre européen de sociologie et de science politique (CESSP), Université Paris-Panthéon-Sorbonne/CNRS/EHESS

Michael Shafir

Profesor, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Lavinia Stan

Professor, Department of Political Science, St. Francis Xavier University, Canada

G. M. Tamas

Budapest, Hungary

Katherine Verdery

Professor, City University of New York Graduate Center, USA

DIRECTOR FONDATOR

Stelian Tănase

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București

DIRECTOR

Cristian Pîrvulescu

Decan, Facultatea de Științe Politice, SNSPA

REDACTOR ȘEF

Alexandru Radu

Profesor, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE

Daniel Buti

Lector universitar, Departamentul de Relații internaționale, SNSPA

REDACȚIE

Alexandru Climescu

Nicolae Drăgușin

Aurora Martin

Ioana Paverman

Camelia Runceanu

Cecilia Tohăneanu

TEHNOREDACTOR

Liviu Stoica

Sfera Politicii

VOLUMUL XXVII, NUMĂRUL 1-2 (199-200), ianuarie-iunie 2019

Dosar electoral

Alexandru Radu, Daniel Buti <i>Alegeri europarlamentare în România. Excepția scrutinului din 2019</i>	3
Interviu cu Sorina Soare <i>Rezultatele confirmă tendințele identificate la nivel european: participare importantă și un vot în cheie pro-europeană</i>	14
Interviu cu Lucian Dîrdală <i>Vom înțelege mai bine valorile europene atunci când vom fi capabili să le instrumentalizăm în politica noastră de zi cu zi</i>	21
Interviu cu Dan Cărbunaru <i>Românii care votează la alegerile europene răman atașați proiectului european</i>	25
Claudia Gilia <i>Proceduri electorale de desemnare a membrilor Parlamentelor în statele europene nordice</i>	29

Varia

Gheorghe Ciascai <i>Brexit și deriva comunicării politice reflectate în presa britanică și în presa europeană</i>	50
Mihai Chirvăsuță <i>„Ei” vs. „noi” în discursul electoral al Ligii Apărării Naționale Creștine</i>	57
Victor Rizescu <i>Așezămintele statului social în România. Fracturi ale dezvoltării și rupturi ale memoriei</i>	81
Laurențiu Ștefan <i>România: 30 de guverne în 30 de ani (decembrie 1989 – august 2019)</i>	90
Horia-Alin Lupu <i>Conflictul din Valea Uzului – minoritatea maghiară, statul național român și patria-mamă ungară</i>	99
Irina-Ana Drobot <i>P.B. Shelley: Radical Liberalism</i>	112

Recenzie

<i>Carențele guvernării în perioada interbelică</i> (Florin Grecu).....	116
Bogdan Bucur, <i>Sociologia proastei guvernări în România interbelică</i>	

Index de autori	119
-----------------------	-----

Summary	121
---------------	-----

Alegeri europarlamentare în România. Excepția scrutinului din 2019

■ ALEXANDRU RADU, DANIEL BUTI

[The National University of Political Studies and Public Administration (SNSPA)]

Abstract

Since joining the European Union in 2007, Romania has organized four editions of the elections for the European Parliament. The article provides to the scholars the relevant electoral data on the four European Parliamentary elections, underlining the particularities of the elections of May 26, 2019. It contains electoral statistics that can draw a general picture on the elections for the European Parliament in Romania.

Keywords

European Parliament; European elections; Romania; electoral participation; MEPs

Devenită oficial membră a Uniunii Europene la 1 ianuarie 2007, România a organizat patru ediții ale alegerilor pentru Parlamentul European în perioada 2017-2019. Scrutinul RP folosit în România pentru desemnarea membrilor eurodeputaților se caracterizează prin combinația dintre votul pe liste blocate, circumscripția electorală națională și metoda d'Hondt de alocare a mandatelor. Listele blocate sunt utilizate în doar alte șase state ale UE¹, în timp ce ceilalți doi factori ai formulei electorale sunt reguli generale ale alegerilor europarlamentare². Pragul electoral legal de 5%, de asemenea des utilizat în UE³, determină un grad relativ ridicat al disproportionalității. Cu o abatere de la proporționalitatea matematică de 5,89%⁴, formula electorală ro-

1 În afară de România, grupul minoritar al acestor țări include Germania, Franța, Marea Britanie, Portugalia, Spania și Ungaria.

2 Metoda d'Hondt este utilizată în 17 dintre țările Uniunii Europene (61%), altele două apelând la alte metode cu divizori. În același timp, în 23 dintre țările Uniunii (82%) alegerile au loc în circumscripții electorale naționale (unice).

3 Alături de România, pragul electoral legal este utilizat în: Belgia, Cehia, Croația, Franța, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, și Ungaria (5%); Austria, Italia și Suedia (4%); Grecia (3%); Cipru (1.8%).

4 Indicele disproportionalității (G) a fost calculat cf. formulei $G = \sqrt{1/2 \sum (v_i - l_i)^2}$, unde v este procentul voturilor iar l este procentul

mânească pentru alegerea membrilor Parlamentului European se încadrează în categoria sistemelor electorale cavi-performante, asemenea celei pentru alegerea membrilor parlamentului național.

*

Primul scrutin europarlamentar a avut loc pe 25 noiembrie 2007, în cursa pentru ocuparea celor 35 de mandate europarlamentare alese în România înscriindu-se 13 formațiuni politice, din care cinci cu reprezentare în parlamentul național, și un independent. În condițiile unei participări la vot restrânse – la urne s-a prezentat doar o treime din cetățenii cu drept de vot –, victoria a revenit Partidului Democrat (PD). Votat de 1.476.105 de cetățeni, reprezentând 28,81% dintre electori, partidul lui Traian Băsescu și-a adjudecat 13 mandate, adică 37,14% din totalul celor 35. Pe locurile următoare s-au clasat Partidul Social Democrat (PSD) – 1.184.018 de votanți și 10 mandate, Partidul Național Liberal (PNL) – 688.859 voturi și șase mandate, Partid Liberal Democrat (PLD) – 398.901 voturi și trei mandate (8,57%), formațiunea minorității maghiare din România, UDMR – 282.292 voturi și două mandate. În fine, etnicul maghiar Ladislau Tökés, fost membru al UDMR, care a candidat ca independent. Tökés a adunat 176.533 de voturi, reprezentând mai bine de jumătate din voturile primite de UDMR (281.929), rezultat care favorizează ipoteza că o parte din simpatizanții UDMR au preferat să voteze cu acesta, personalitatea sa fiind bine cunoscută.

Subliniem că un număr de 12 mandate, respectiv 34,29% din totalul celor 35, au fost ocupate de femei, cinci reprezentante ale PSD, patru din partea PD și trei reprezentante ale PNL.

În plan european, exponenții grupării președintelui Băsescu, plus deputații UDMR, reprezentând majoritatea mandatelor alese în România, s-au asociat celui mai puternic grup political al Parlamentului European din legislatura 2004-2009 – Grupul Partidului Popular European (Creștin-Democrat) și al Democraților Europeni, contribuind astfel la fortificarea acestuia (277 mandate, reprezentând 38,11% din total). Deputații aleși pe lista PSD au aderat la Grupul Socialist, al doilea ca pondere (200 mandate, adică 27,19%), iar cei liberali au devenit parte a Grupului Alianței Liberalilor și Democraților pentru Europa (106 mandate).

La distanță de 18 luni de primul său scrutin europarlamentar, România a organizat noi alegeri pentru Parlamentul European, de astă dată la termen. Alegerile europene pentru legislatura 2009-2014 s-au desfășurat în perioada 4-7 iunie 2009, cele din România având loc duminică 7 iunie. Pentru alegerea celor 33 de membri ai Parlamentului European din România s-au confruntat șapte formațiuni politice și doi independenți, totalizând 258 de candidaturi. Cinci din cele șapte formațiuni politice participante și-au împărțit mandatele europarlamentare, printre victorioși regăsindu-se și un partid neparlamentar, plus un independent. Prima poziție a revenit Alianței electorale PSD+PC, beneficiară a 1.504.281 voturi, reprezentând 31,07% din totalul voturilor valabil exprimate, fiind urmată, la scurtă distanță, de PDL, titularul a 1.438.000 voturi (29,71%). Comparativ cu scrutinul europarlamentar precedent, PSD, acum în alianță cu PC, și-a îmbunătățit susținerea electorală, creșterea absolută fiind de 320.200 de votanți, iar cea relativă de 6,6 procente, numai în mică măsură datorată micului partener conservator al social-democraților. Totodată, a obținut 11 mandate europarlamentare, cu unul mai mult față de situația din 2007. În același timp, votanții PDL nu i-au totalizat pe cei ai fostelor PD și PLD⁵, numărul

mandatelor partidului parlamentar *i*, ca medie aritmetică a valorilor pentru anii 2007 (7,55%), 2009 (1,73%), 2014 (9,85%) și 2019 (4,42%).

5 Cele două formațiuni politice au fuzionat la finalul anului 2007, reorganizarea fiind consfințită prin decizie a TMB în martie 2008.

de mandate câștigate acum reducându-se la 10. Partidul Național Liberal, clasat din nou al treilea, a obținut o performanță electorală ușor superioară celei din 2007, cu cele 702.974 de voturi primite (14,52%) în 2009, transformate în doar cinci mandate, cu unul mai puțin decât la precedentul scrutin. A urmat UDMR, care, de data aceasta, l-a inclus pe Ladislau Tőkés printre candidații săi, formațiunea adunând 431.739 de voturi (8,92%), în principal din cele cinci județe câștigate, și obținând trei mandate. Plutonul partidelor câștigătoare a fost încheiat de Partidul România Mare, care, cu 419.094 voturi adunate (8,65%), a reușit o revenire spectaculoasă în prim-planul scenei politice, trimițând în Parlamentul European trei reprezentanți. În fine, Elena Băsescu, fiica președintelui Traian Băsescu, fostă membră a PDL, a câștigat ca independentă cel de al 33 mandat europarlamentar. Imediat după alegeri a revenit în PDL, făcând ca reprezentarea europarlamentară a acestui partid să o egaleze pe cea a alianței PSD+PC și întărind opinia că a fost vorba doar de o inginerie electorală.

Ca și în urma precedentelor alegeri, europarlamentarii PDL și UDMR, în număr de 14, au devenit parte a grupului politic al popularilor (PPE Group), cel mai numeros din Parlamentul European și în legislatura 2009-2014 (265 de mandate, adică 36,01% din totalul celor 736). La fel, cei aleși pe listele Alianței PSD+PC au fost incluși în rândurile grupului de stânga al Alianței Progresiste a Socialiștilor și Democraților (S&D), iar eurodeputații liberali și-au menținut apartenența la ALDE. Nou-sosiții reprezentanți ai PRM au mărit rândurile deputaților neafiliați sau independenți (27 mandate, respectiv 3,67%).

Adăugăm că numărul eurodeputaților femei a rămas același, deși proporția femeilor a crescut ușor, la 36,36%, dar distribuția lor politică s-a schimbat în sensul că reprezentantele PDL au scăzut la trei (inclusiv Elena Băsescu), în timp ce PNL au avut o reprezentantă în plus, în condițiile în care eurodeputatele socialiste au fost tot cinci.

Cea de a treia ediție a alegerilor europarlamentare organizate în România a avut loc pe data de 25 mai 2014. Pentru alegerea celor 32 de membri ai Parlamentului European proveniți din România au depus candidaturi 15 formațiuni politice, plus 8 independenți, record absolut al alegerilor europarlamentare românești. Pragul electoral a fost trecut de cinci formațiuni politice, toate cu reprezentare în parlamentul național. Totodată, un candidat independent a depășit coeficientul electoral cerut. În total, câștigătorii alegerilor au adunat 4.685.862 de voturi (84,18%). Celelalte 15,82 procente reprezintă voturile partidelor clasate sub pragul electoral, de astă dată în număr de 10, la care se adaugă 7 candidați independenți.

Pe prima poziție s-a situat din nou PSD, acum asociat cu două partide minore – mai vechiul Partid Conservator și Uniunea Națională pentru Progresul României (UNPR)⁶. Victoria PSD și a aliaților săi a fost una categorică, cele 2.093.234 de voturi adunate (37,60%) asigurându-i jumătate din mandatele puse în joc. Comparativ cu precedentele alegeri europarlamentare, PSD a înregistrat un spor de circa 500.000 de votanți, transformat în cinci mandate suplimentare. Pe locul doi în ierarhia electorală s-a plasat Partidul Național Liberal, până în februarie 2014 partenerul PSD în alianța politică numită Uniunea Social Liberală. Pentru liberali au votat 835.531 de alegători, creșterea față de 2009 fiind importantă – 132.557 voturi. Partidul Democrat Liberal, perdantul competiției parlamentare naționale din 2012, a ocupat locul al treilea, numărul votanților săi scăzând la 680.853, adică sub jumătatea susținătorilor săi de la precedentele alegeri europarlamentare. Dincolo de costul plătit pentru guvernarea sa din perioada crizei financiar-economice, descreșterea

6 Formațiune constituită în contextul politic al alegerilor prezidențiale din 2009 și asociată atunci grupului politic al președintelui Băsescu, deși constituită, în principal, din foști reprezentanți ai PSD.

PDL a avut și cauze interne, partidul traversând o perioadă critică, soldată cu desprinderea unei aripi – Partidul Mișcarea Populară, ce îi reunea pe cei mai fideli susținători ai președintelui Băsescu, aflat la sfârșit de carieră prezidențială. PMP a reușit treacă pragul electoral de 5% și, ca atare, să obțină, ca și UDMR, două mandate de europarlamentar, chiar dacă scorul său electoral a fost ușor inferior celui al formațiunii maghiare: 345.973 voturi față de 350.689. Ambele au fost depășite de candidatul independent, fost membru PNL, actorul Mircea Diaconu. Beneficiar al sprijinului mediatic al influentului post tv Antena 3, popularul actor a strâns 379.582 de voturi, peste dublul coeficientului electoral necesar unui independent pentru a ocupa un mandat. În schimb, Partidul România Mare nu și-a reconfirmat statutul câștigat în 2009, iar Partidul Poporului – Dan Diaconescu, surpriza alegerilor parlamentare naționale din 2012, s-a situat și el sub pragul electoral, cele două alăturându-se perdanților alegerilor europarlamentare din 2014: în total, 10 partide politice și 6 independenți.

Cei 16 eurodeputați ai alianței condusă de PSD s-au afiliat grupului european al socialiștilor, iar ceilalți 15, reprezennd PNL, PDL, UDMR și PMP, grupului popular, în continuare cel mai important al Parlamentului European. Eurodeputatul independent s-a alăturat grupului ALDE.

Numărul femeilor alese membre în Parlamentul European din România a scăzut la 11, proporția lor în totalul celor 32 de eurodeputați fiind de 34,38%. Din nou, PSD, împreună cu partidele sale aliate, a avut cele mai multe candidaturi feminine victorioase – în număr de șase. Au urmat liberalii, cu patru eurodeputate și democrat-liberalii cu o singură femeie printre candidații care au obținut mandate. Nici de această dată UDMR nu a trimis o femeie în Parlamentul European.

*

Alegerile europarlamentare din 26 mai 2019 au diferit substanțial de cele trei anterioare.

Întâi de toate, la scrutin a participat un număr record de votanți, cu peste 20% mai mult comparativ cu precedentele alegeri; nivelul participării a fost comparabil cu cel al prezenței la vot la alegerile prezidențiale, depășind 51%. În ansamblul perioadei, alegerile din 2019 au reprezentat excepția, explicabilă prin specificul contextului politic intern, regula fiind aceea a unei participări populare de 30%, respectiv a unui indice al reprezentativității de 25%. Aceasta în contextul în care problemele corupției și independenței justiției au constituit temele majore ale campaniei electorale, fiind o prelungire a dezbaterii ce a dominat societatea după alegerile parlamentare din 2016. Practic, ca și în cazul celorlalte scrutine europarlamentare, cel din 2019 a adus în prim-plan nu o agendă europeană, ci una exclusiv internă, fiind dominat de confruntarea politică internă.

Mobilizarea masivă la urne a avut consecințe directe asupra rezultatelor electorale, care nu au mai depins strict de dimensiunile bazinelor electorale ale partidelor. În competiția electorală au intrat 12 formațiuni politice, dintre care șapte cu reprezentare parlamentară, și trei candidați independenți. Totuși, confruntarea politică a avut în prim-plan trei formațiuni politice. PSD, câștigătorul detașat al alegerilor parlamentare naționale din 2016 și principalul partid guvernamental, viza conservarea poziției sale dominante, chiar dacă sondajele de opinie anunțau o scădere a sprijinului său electoral. În plus, o grupare social-democrată relativ importantă, condusă de fostul președinte PSD Victor Ponta, se constituise într-un partid de sine stătător – Pro România, și acesta aspirant la mandatele europarlamentare. PNL, principalul opozant al PSD, fuzionat în 2017 cu PDL, era cotate de unele sondaje de opinie cu prima șansă. În fine, alianța dintre USL, al treilea partid al alegerilor parlamentare naționale, și nou constituita formațiune politică PLUS, condusă de fostul

comisar european Dacian Cioloș, amenința poziția partidelor tradiționale. Aceștia li se adăugau trei formațiuni politice minore cu șanse de a trece pragul electoral: ALDE – partenerul guvernamental al PSD, PMP – partidul fostului președinte Băsescu și formațiunea minorității maghiare.

Alegerile s-au soldat cu rezultate surprinzătoare. Întâi, PSD, partidul dominant al sistemului a înregistrat o înfrângere, pe care o putem considera ca fiind istorică, în fața adversarului tradițional, PNL. Comparativ cu precedentele alegeri, susținerea electorală a PSD s-a diminuat cu doar 52.469 de votanți, dar în termeni relativi, a scăzut cu peste 15 puncte procentuale, ajungând la 22,50%. În același timp, PNL a câștigat 932.687 de votanți față de susținătorii PNL și PDL de la alegerile din urmă cu cinci ani, ajungând să totalizeze 27% din voturile exprimate, respectiv 2.449.068. Acest rezultat i-a permis ocuparea a 10 mandate, cu unul mai mult față de cei ai PSD. Cât privește alianța USR-PLUS, acesta s-a clasat pe locul al treilea, dar la numai 0,14 puncte procentuale față de PSD, primind 2.028.236 de voturi și 8 eurodeputați. Un alt nou venit pe scena politică – Partidul Pro România, a trecut pragul electoral, fiind votat de 6,44% dintre participanți (583.916 voturi) și câștigând două locuri în Parlamentul European. Cât privește PMP, acesta și-a reconfirmat statutul câștigat în urmă cu cinci ani, votanții săi, mai mulți acum cu circa o treime, dar reprezentând cu 0,4% mai puțin din totalul voturilor, i-au conferit două mandate. Același număr de mandate i-a revenit și UDMR, formațiunea maghiară fiind beneficiara unui plus de 126.000 de votanți (26% comparativ cu alegerile precedente), proveniți în mare parte din județe fără populație maghiară semnificativă. Pe de altă parte, partenerul de guvernare al PSD a pierdut alegerile, votanții ALDE fiind cu circa un procent sub nivelul pragului electoral. În fine, de această dată nici un candidat independent nu a devenit europarlamentar.

La nivel local, PNL și-a adjudecat prima poziție în 14 județe – Alba, Arad, Bihor, Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Călărași, Ilfov, Maramureș, Prahova, Sibiu, Suceava, Tulcea, Vâlcea și Vrancea –, s-a clasat pe poziția a doua în altele 26 plus Diaspora, fiind al treilea în restul județelor (inclusiv municipiul București). Cele mai multe din cele 13 județele câștigate de PNL sunt grupate în Transilvania, dar candidații liberali s-au impus și în unele zone cu tradiție electorală social-democrată, precum județul Vrancea. Scorul cel mai bun a fost realizat în județul Sibiu – 48,30%.

Ocupantul locului doi la nivel național, PSD a câștigat competiția electorală în 17 județe, s-a plasat al doilea în 9 județe (inclusiv municipiul București) și al treilea în alte 11 plus Diaspora, dar nu s-a situat pe podium în celelalte 4 județe. Județele câștigate sunt situate toate în afara arcului carpatic – Argeș, Bacău, Botoșani, Brăila, Buzău, Dâmbovița, Dolj, Galați, Giurgiu, Gorj, Hunedoara, Ialomița, Mehedinți, Neamț, Olt, Teleorman și Vaslui, performanța electorală maximă fiind obținută în Teleorman, județul de unde provenea liderul partidului – 47,53%.

Alte două formațiuni politice au reușit să câștige competiția electorală locală după cum urmează: Alianța 2020 USR PLUS s-a impus în București, Diaspora (cu scoruri de peste 40% din voturile exprimate) și 5 județe – Cluj, Constanța, Iași, Sălaj și Timiș, iar UDMR și-a fructificat atuul electoratului etnic, fiind victorios în 4 județe din Transilvania – Covasna, Harghita, Mureș și Satu Mare (în primele două cu procente majoritare, de altfel singurele din ansamblul competiției electorale).

Așadar, partidele guvernamentale au fost sancționate de electorat, PSD pierzând poziția de partid dominant⁷, iar ALDE ratând intrarea în Parlamentul European. În schimb, majoritatea votanților a premiat partidele din opoziție, oferind statutul de câștigător al alegerilor PNL, partidul președintelui Iohannis. Totuși, poziția

7 Adăugăm că a doua zi după scrutin, Înalta Curte de Justiție și Casație s-a pronunțat definitiv, după câteva amânări succesive, în dosarul în care liderul PSD, Liviu Dragnea era acuzat de abuz de putere, condamându-l la de trei și jumătatea de închisoare cu executare.

ocupată de Alianța 2020 USL PLUS, a treia în ierarhia electorală, dar practic la egalitate cu PSD, a reafirmat tendința de reînnoire a sistemului de partid, anunțată încă de alegerile locale naționale din 2016. Să remarcăm însă că niciunul dintre cele trei partide principale nu a adunat suficiente voturi pentru a se situa pe o poziție dominantă, sistemul menținându-se în limitele categoriei multipartidiste.

În contextul schimbărilor intervenite în configurarea grupurilor politice din Parlamentul European, cei opt europarlamentari ai Alianței 2020 au intrat în noul Renew Europe Group, la conducerea căruia a fost ales Dacian Cioloș, liderul PLUS. PNL, PMR și UDMR, pe de-o parte, și PSD, pe de alta, și-au menținut apartenența la Grupul Popular European (Creștin Democrat), rămas cel mai important grup parlamentar, respectiv la Grupul Alianței Progresiste a Socialiștilor și Democraților, la acesta din urmă aderând și cei doi parlamentari ai Pro România.

Adăugăm și faptul că numărul femeilor care au câștigat mandate s-a redus simțitor comparativ cu precedentele alegeri, de la 11 la șapte (trei la PSD, două la Alianța 2020 și câte una la PNL și Pro România), reprezentând 21,21% din totalul celor 33, în condițiile în care procentul femeilor din Parlamentul European a crescut de la 37% la 41%.

*

Europarlamentare 2019 – Profilul votanților (date socio-demografice)

Vârstă					Gen		Rezidență	
18-24	25-34	35-44	45-64	65+	Bărbați	Femei	Urban	Rural
742.052	1.356.248	1.674.265	3.355.139	1.829.962	4.368.696	4.588.970	5.140.737	3.814.222
8,28%	15,14%	18,69%	37,56%	20,43%	48,77%	51,23%	57,41%	42,59%

*

Europarlamentare 2019 – Rezultate finale

Competitori electorali	Voturi		Mandate	
	Nr.	%	Nr.	%
Partidul Național Liberal	2.449.068	27,00	10	30,30
Partidul Social Democrat	2.040.765	22,50	9	27,27
Alianța 2020 USR PLUS	2.028.236	22,36	8	24,24
Partidul Pro România	583.916	6,44	2	6,10
Partidul Mișcarea Populară	522.104	5,76	2	6,10
UDMR	476.777	5,26	2	6,10
P. Alianța Liberalilor și Democraților	372.760	4,11	-	-
Indep. (Costea Peter)	131.021	-	-	-
Indep. (Simion George-Nicolae)	117.141	-	-	-
Indep. (Tudoran Georgiana-Carmen)	100.669	-	-	-
U. Națională Pt. Progresul României	54.942	-	-	-
Partidul Prodemo	53.351	-	-	-
Partidul România Unită	51.787	-	-	-
Partidul Socialist Român	40.435	-	-	-
P. Social Democrat Independent	26.439	-	-	-
Blocul Unității Naționale	20.411	-	-	-
Total	9.069.822	100	33	100

Europarlamentare 2019 – Distribuția voturilor la nivel local (partide care au depășit pragul electoral)

	Voturi valabil exprimate						
	Total	PNL	PSD	USR PLUS	Pro R.	PMP	UDMR
Alba	160.437 100%	74.620 46,51%	27.529 17,16%	25.564 15,93%	7.386 4,60%	6.891 4,30%	4948 3,08%
Arad	180.979 100%	66.914 36,97%	29.789 16,46%	34.862 19,26%	7.694 4,25%	9342 5,16	10.287 5,68%
Argeș	260.718 100%	61.538 23,60%	78.327 30,04%	48.673 18,67%	26.040 9,99%	17.827 6,84%	1.537 0,59%
Bacău	248.841 100%	67.468 27,11	69.180 27,80%	49.170 19,76%	15.492 6,35%	13.431 5,40%	2.988 1,20%
Bihor	258.804 100%	89.190 34,46%	46.039 17,79%	33.366 12,89%	11.446 4,42%	5.860 2,26%	50.046 19,34%
Bistrița- Năsăud	126.317 100%	48.358 38,28%	29.921 23,68%	18.974 15,02%	4.804 3,80%	6.406 5,07%	4.956 3,92%
Botoșani	139.814 100%	41.304 29,54%	46.195 33,04%	15.682 11,22%	11.940 8,54%	4.919 3,52%	934 0,67%
Brașov	273.515 100%	78.476 28,69%	43.133 15,77%	82.545 30,18%	14.204 5,19%	12.904 4,72%	12.736 4,66%
Brăila	123.347 100%	26.169 21,22%	33.324 27,02%	16.886 13,69%	27.625 22,40%	723 0,59%	6.224 5,05%
Buzău	179.554 100%	39.352 21,92%	60.097 33,47%	25.843 14,39%	19.688 10,96%	9.335 5,20%	1.158 0,64%
Caraș- Severin	115.863 100%	36.715 31,69%	34.546 29,82%	12.808 11,05%	12.400 10,70%	6.245 5,39%	959 0,83%
Călărași	106.173 100%	36.115 34,02%	33.161 31,23%	14.507 13,66%	6.828 6,43%	5.059 4,76%	686 0,65%
Cluj	367.460 100%	110.944 30,19%	39.474 10,74%	119.302 32,47%	13.590 3,70	15.786 4,30%	36.502 9,93%
Constanța	313.544 100%	82.402 26,28%	58.526 18,67%	82.501 26,31%	22.669 7,23%	29.595 9,44%	1.933 0,62%
Covasna	75.092 100%	6,461 8,60%	4.679 6,23%	5.699 7,59%	1.534 2,04%	1.371 1,83%	51.818 69,01%
Dâmbovița	214.176 100%	55.219 25,78%	70.359 32,85%	33.102 15,46%	23.205 10,83%	12.411 5,79%	1.462 0,68%
Dolj	282.900 100%	64.682 22,86%	115.520 40,83%	48.063 16,99%	15.203 5,37%	12.670 4,48%	1.477 0,52%
Galați	222.984 100%	56.409 25,30%	60.286 27,04%	43.830 19,66%	16.398 7,35%	15.840 7,10%	1.376 0,62%
Giurgiu	119.440 100%	25.969 21,74%	46.905 39,27%	13.821 11,57%	6.643 5,56%	4.914 4,11%	746 0,62
Gorj	141.368 100%	32.590 23,05%	45.216 31,98%	15.938 11,27	14.137 10,00%	8.480 6,00%	938 0,66%
Harghita	124.186 100%	5.849 4,71%	4.447 3,58%	5.006 4,03%	1.570 1,26%	1.140 0,92%	103.365 83,23%
Hunedoara	181.195 100%	48.195 26,60%	53.595 29,58%	30.707 16,95%	13.674 7,55%	7.591 4,19%	5.259 2,90%
Ialomița	94.230 100%	25.609 27,18%	29.539 31,35%	14.400 15,28	8.425 8,94%	5.647 5,99%	713 0,76%

	Voturi valabil exprimate						
	Total	PNL	PSD	USR PLUS	Pro R.	PMP	UDMR
Iași	328.378 100%	83.947 25,56%	67.243 20,48%	88.190 26,86%	21.508 6,55%	19.362 5,90%	2.033 0,62%
Ilfov	222.584 100%	68.475 30,76%	39.116 17,57%	64.112 28,80%	11.973 5,38%	15.692 7,01%	1.056 0,47%
Maramureș	178.408 100%	50.087 28,07%	37.365 20,94%	37.795 21,18%	10.280 5,76%	17.413 9,76%	9.396 5,27%
Mehedinți	113.350 100%	26.289 23,19%	48.819 43,07%	9.773 8,62%	12.389 10,93%	4.717 4,16%	554 0,49%
Mureș	228.957 100%	51.221 22,37%	30.063 13,13%	38.296 16,73%	10.085 4,40%	8.060 3,52%	75.544 32,99
Neamț	194.853 100%	53.929 27,68%	56.661 29,08%	32.474 16,67%	14.639 7,51%	12.197 6,26%	1.681 0,86%
Olt	180.231 100%	45.263 25,11%	80.335 44,57%	18.988 10,54%	10.719 5,95%	7.729 4,29%	877 0,49%
Prahova	333.497 100%	94.543 28,35%	69.177 20,74%	75.298 22,58%	21.754 6,52%	25.061 7,51%	2.188 0,66%
Satu Mare	127.324 100%	29.980 23,55%	18.231 14,32%	16.017 12,58%	7.142 5,61%	3.823 3,00%	41.933 32,93%
Sălaj	100.366 100%	24.140 24,05%	16.308 16,25%	25.432 25,34%	4.129 4,11	2.398 2,39	20.202 20,13%
Sibiu	204.655 100%	98.842 48,30%	22.570 11,03%	51.239 25,05%	6.544 3,20%	7.663 3,74%	2.853 1,39%
Suceava	247.160 100%	83.487 33,78%	64.073 25,92%	35.465 14,35%	16.012 6,48%	16.518 6,68%	1.485 0,60%
Teleorman	156.447 100%	41.727 26,67%	74.358 47,53%	13.761 8,80%	6.543 4,18%	6.733 4,30%	671 0,43%
Timiș	324822 100%	91567 28,19%	44.438 13,68%	105.041 32,34%	19.306 5,94%	20.970 6,46%	7.806 2,40%
Tulcea	84.598 100%	23.509 27,79%	18.930 22,38%	16.160 19,10%	8.679 10,26%	6.632 7,84%	733 0,87%
Vaslui	136.877 100%	36.408 26,60%	41.725 30,48%	24.783 18,11%	7.830 5,72%	6.923 5,06%	1.304 0,95%
Vâlcea	152.786 100%	46.683 30,55%	45.747 29,94%	24.047 15,74%	10.646 6,97%	8.491 5,55%	1.038 0,58%
Vrancea	138289 100%	51.393 37,16%	42.079 30,43%	17.466 12,63%	7.993 5,78%	6.511 4,71%	744 0,54%
București Sector 1	125.407 100%	20.535 16,37%	19.636 15,66%	52.540 41,90%	7.412 5,91%	10.978 8,75%	474 0,38%
București Sector 2	161.769 100%	26.415 16,33%	27.384 16,93%	64.449 39,84%	11.059 6,84%	12.960 8,01%	629 0,39%
București Sector 3	193.313 100%	29.221 15,12%	31.029 16,05%	81.569 42,20%	13.697 7,09%	15.443 7,99	658 0,34%
București Sector 4	143.905 100%	22.717 15,79%	24.102 16,75%	57.608 40,03%	10.754 7,47%	11.367 7,90%	531 0,37%
București Sector 5	116.549 100%	19.560 16,78%	22.647 19,43%	40.258 34,54%	8.928 7,66%	9.888 8,48%	534 0,46%
București Sector 6	184.894 100%	27.504 14,88%	29.662 16,04%	79.645 43,08%	11.790 6,38%	14.682 7,94%	591 0,32%
București	925.837 100%	145.952 15,76%	154.460 16,68%	376.069 40,62%	63.640 6,87%	75.318 8,14%	3.417 0,37%
Diaspora	379.466 100%	121.080 31,91%	9.180 2,42%	166.581 43,90%	9.508 2,51%	30.005 5,66%	3.715 5,44%

Europarlamentare 2019 – Distribuția voturilor la nivelul municipiilor reședință de județ
(partide care au depășit pragul electoral)

	Voturi valabil exprimate						
	Total	PNL	PSD	USR PLUS	Pro R.	PMP	UDMR
Alba Iulia	34.302 100%	13.886 40,48%	4.860 14,17%	8.380 24,43%	1.881 5,48%	1.470 4,29%	414 1,21%
Arad	73.129 100%	22.112 30,24%	10.626 14,53%	19.518 26,69%	3.608 4,93%	3.566 4,88%	4.254 5,82%
Pitești	72.751 100%	13.843 19,03%	16.980 23,34%	20.185 27,75%	7.878 10,83%	5.563 7,65%	289 0,40%
Bacău	71.942 100%	15.718 21,85%	13.819 19,21%	21.933 30,49%	5.331 7,41%	5.149 7,16%	395 0,55%
Oradea	94.284 100%	32.948 34,95%	12.458 13,21%	18.935 20,08%	4.923 5,22%	2.542 2,70%	13.835 14,67%
Bistrița	39.913 100%	13.468 33,74%	6.011 15,06%	10.330 25,88%	2.104 5,27%	2.520 6,31%	1.367 3,42%
Botoșani	42.650 100%	9.702 22,75%	10.913 25,59%	8.058 18,89%	4.631 10,86%	1.928 4,52%	224 0,53%
Brașov	138.002 100%	30.261 21,93%	20.335 14,74%	51.973 37,66%	7.518 5,45%	6.995 5,07%	5.465 3,96%
Brăila	78.710 100%	13.381 17,00%	19.432 24,69%	12.888 16,37%	19.436 24,69%	4.389 5,58%	362 0,46%
Buzău	50.900 100%	9.393 18,45%	11.755 23,09%	12.262 24,09%	5.960 11,71%	3.535 6,94%	225 0,44%
Reșița	27.528 100%	8.667 31,48%	6.248 22,70%	5.150 18,71%	2.441 8,87%	1.479 5,37%	324 1,18%
Călărași	25.870 100%	7.203 27,84%	6.616 25,57%	5.363 20,73%	2.257 8,72%	1.700 6,57%	139 0,54%
Cluj-Napoca	187.761 100%	47.934 25,53%	14.190 7,56%	79.372 42,27%	6.531 3,48%	7.469 3,98%	17.107 9,11%
Constanța	145.019 100%	28.894 19,92%	24.164 16,66%	48.947 33,75%	10.771 7,43%	14.163 9,77%	630 0,43%
Sfântu Gheorghe	21.895 100%	1.389 6,34%	1.216 5,55%	2.537 11,59%	488 2,23%	343 1,57%	14.923 68,16%
Târgoviște	35.957 100%	7.561 21,03%	7.370 20,50%	9.191 25,56%	4.267 11,87%	2.932 8,15%	152 0,42%
Craiova	119.746 100%	25.454 21,26%	31.484 26,29%	34.943 29,18%	8.975 7,50%	7.327 6,12%	525 0,44%
Galați	115.451 100%	20.979 18,17%	24.344 21,09%	32.847 28,45%	10.246 8,87%	9.620 8,33%	570 0,49%
Giurgiu	22.164 100%	4.547 20,52%	7.124 32,14%	3.293 14,86%	2.342 10,57%	1.084 4,89%	63 0,28%
Târgu Jiu	34.997 100%	7.820 22,34%	8.665 24,76%	6.289 17,97%	4.834 13,81%	2.605 7,44%	163 0,47%
Miercurea Ciuc	16.366 100%	711 4,34%	780 4,77%	1.355 8,28%	349 2,13%	176 1,08%	12.448 76,06%
Deva	29.103 100%	7.666 26,34%	5.874 20,18%	7.090 24,36%	2.024 6,95%	1.466 5,04%	1.488 5,11%
Slobozia	20.306 100%	4.181 20,59%	5.061 24,92%	4.529 22,30%	2.556 12,59%	1.519 7,48%	73 0,36%

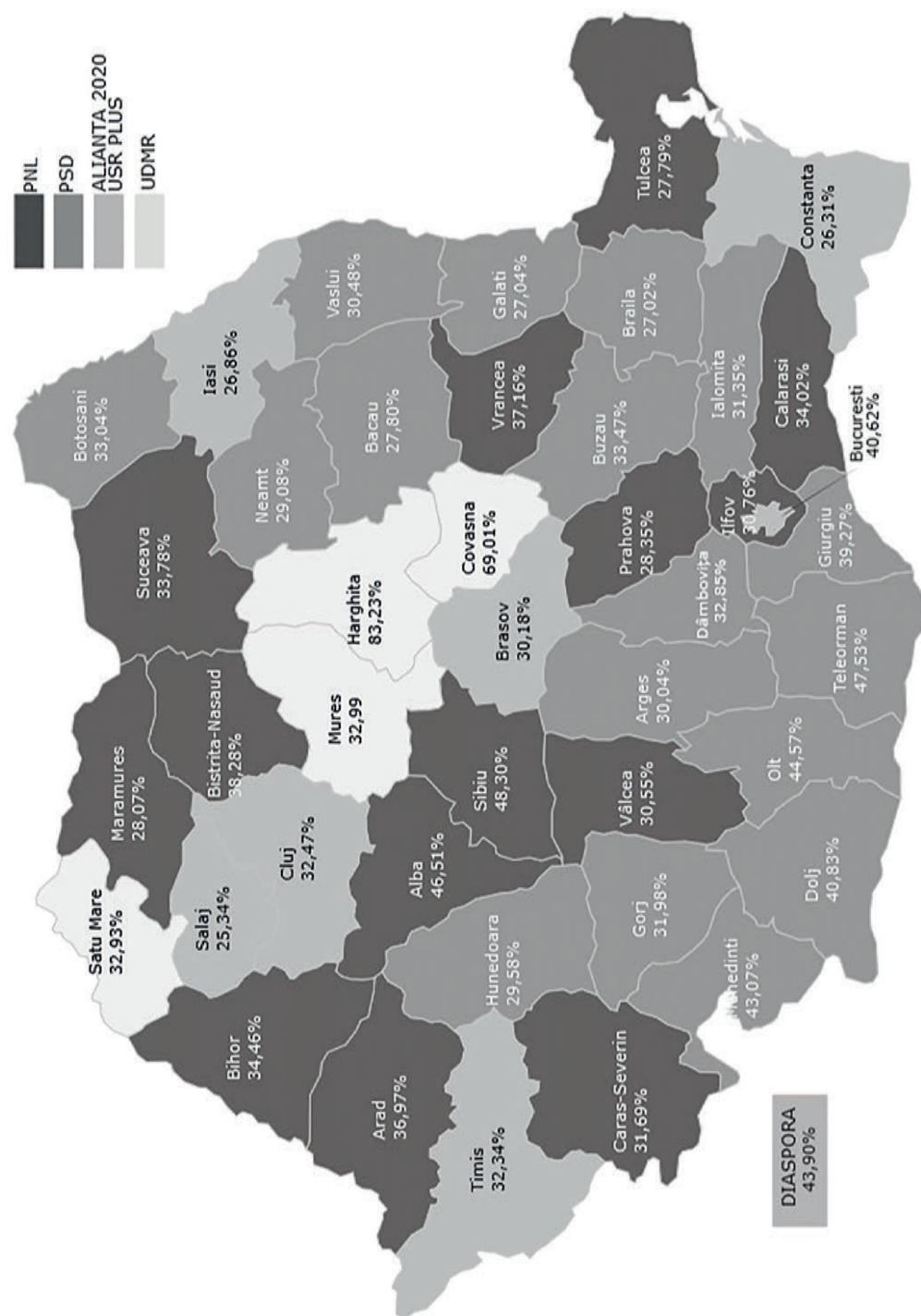
	Voturi valabil exprimate						
	Total	PNL	PSD	USR PLUS	Pro R.	PMP	UDMR
Iași	162.021 100%	30.134 18,60%	24.284 14,99%	60.332 37,24%	10.953 6,76%	10.038 6,20%	536 0,33%
Baia Mare	56.292 100%	12.148 21,58%	7.935 14,10%	18.928 33,62%	3.477 6,18%	4.557 8,10%	3.913 6,95%
Drobeta-Turnu Severin	33.521 100%	8.070 24,07%	9.794 29,22%	5.381 16,05%	4.385 13,08%	2.153 6,42%	147 0,44%
Târgu Mureș	67.675 100%	9.505 14,05%	7.256 10,72%	15.838 23,40%	3.271 4,83%	2.690 3,97%	23.932 35,36%
Piatra-Neamț	42.766 100%	9.714 22,71%	8.747 20,45%	10.128 23,68%	3.874 9,06%	3.898 9,11%	220 0,51%
Slatina	30.841 100%	6.992 22,67%	9.156 29,69%	6.520 21,14%	2.901 9,41%	1.916 6,21%	143 0,46%
Ploiești	97.394 100%	19.666 20,19%	18.342 18,83%	29.407 30,19%	6.623 6,80%	8.494 8,72%	403 0,41%
Satu Mare	45.956 100%	9.230 20,08%	5.402 11,75%	9.461 20,59%	3.206 6,98%	1.488 3,24%	13.794 30,02%
Zalău	28.037 100%	4.674 16,67%	3.846 13,72%	12.241 43,66%	1.307 4,66%	678 2,42%	3.021 10,78%
Sibiu	91.257 100%	37.589 41,19%	8.896 9,75%	30.668 33,61%	3.055 3,35%	3.160 3,46%	761 0,83%
Suceava	45.458 100%	11.229 24,70%	8.125 17,87%	10.989 24,17%	3.558 7,83%	4.324 9,51%	162 0,36%
Alexandria	17.771 100%	3.879 21,83%	6.615 37,22%	2.976 16,75%	1.367 7,69%	1.166 6,56%	58 0,33%
Timișoara	156.003 100%	36.367 23,31%	17.852 11,44%	63.178 40,50%	8.640 5,54%	9.788 6,27%	3.520 2,26%
Tulcea	33.381 100%	7.335 21,97%	6.442 19,30%	8.636 25,87%	3.930 11,77%	2.743 8,22%	190 0,57%
Vaslui	26.293 100%	5.235 19,91%	6.407 24,37%	6.996 26,61%	2.005 7,63%	1.697 6,45%	193 0,73%
Râmnicu Vâlcea	45.531 100%	10.203 22,41%	10.754 23,62%	11.720 25,74%	3.985 8,75%	3.453 7,58%	283 0,62%
Focșani	36.9881 100%	10.859 29,36%	8.313 22,47%	8.096 21,89%	2.950 7,98%	2.520 6,81%	118 0,32%
București Sectorul 1	125.407 100%	20.535 16,37%	19.636 15,66%	52.540 41,90%	7.412 5,91%	10.978 8,75%	474 0,38%
București Sectorul 2	161.769 100%	26.415 16,33%	27.384 16,93%	64.449 39,84%	11.059 6,84%	12.960 8,01%	629 0,39%
București Sectorul 3	193.313 100%	29.221 15,12%	31.029 16,05%	81.569 42,20%	13.697 7,09%	15.443 7,99%	658 0,34%
București Sectorul 4	143.905 100%	22.717 15,79%	24.102 16,75%	57.608 40,03%	10.754 7,47%	11.367 7,90%	531 0,37%
București Sectorul 5	116.549 100%	19.560 16,78%	22.647 19,43%	40.258 34,54%	8.928 7,66%	9.888 8,48%	534 0,46%
București Sectorul 6	18.4894 100%	27.504 14,88%	29.662 16,04%	79.645 43,08%	11.790 6,38%	14.682 7,94%	591 0,32%
BUCUREȘTI	925.837 100%	145.952 15,77%	154.460 16,68%	376.069 40,62%	63.640 6,87%	75.318 8,14%	3.417 0,37%

Legenda culori:

Loc I	Loc II	Loc III
-------	--------	---------

Sursa datelor: Autoritatea Electorală Permanentă, <http://www.roaep.ro/istoric/>

Europarlamentare 2019 – Locul I pe circumscripții electorale

Rezultatele confirmă tendințele identificate la nivel european: participare importantă și un vot în cheie pro-europeană

Interviu cu Sorina Soare

Abstract

In spite of all the reforms from 1979 to the present day, the European elections are mainly elections in which the national issues fagocate the supra-national character and downplay the importance of the elections vis-à-vis those concerning the national institutions. In addition, we do not have a European demos and without this demos it is hard to imagine a radical change. In Romania, the elections of May 2019 are somewhat like a referendum for or against the PSD government agenda more than an election related to European issues.

Keywords

European elections; European Parliament; the second-order elections; the national political agenda

Sfera politicii (SP): Din 2007, România, ca orice alt membru al Uniunii Europene, organizează alegeri pentru Parlamentul European. Care este specificul alegerilor europarlamentare? Pot fi catalogate ca supra-naționale?

Sorina Soare (SS): Alegerea directă a Parlamentului European nu mai este un fenomen recent. Din 1979 până în 2019 s-au organizat nu mai puțin de 15 alegeri și literatura de specialitate este foarte bogată. Totuși specificul alegerilor europene este deja identificat de studiul lui Reif și Schmitt¹, în 1980. Alegerile europene sunt de atunci analizate ca fiind alegeri de rangul al doilea. Nu pot fi deci comparate cu alegerile naționale (fie ele legate de desemnarea membrilor Parlamentului, fie de alegerea Președintelui) fără a adauga o serie relativ lungă de așa zise caveat-uri. Alegerile legislative și cele prezidențiale sunt considerate drept alegeri de prim ordin. Votul pentru acestea are un rezultat concret. Se votează pentru un partid sau un candidat pentru a desemna o majoritate în Parlament, pentru a influența direcția sau compoziția formulelor de guvern sau pentru a-l identifica pe cel sau cea care urmează a reprezenta instituția prezidențială. Pe scurt,

1 Karlheinz Reif, Hermann Schmitt, "Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results," *European Journal of Political Research* 8/1(1980): 3-44.

sunt alegeri cu impact clar atât pentru partide cât și pentru alegători. Se desemnează guverne, se aleg președinți.

În cazul alegerilor europene lucrurile sunt mai complicate. Nu avem instituții care se suprapun perfect modelelor naționale. Mecanismele de decizie sunt complexe și alegerile europene atrag puțin atenția spațiului de dezbatere național. Precum a fost identificat de numeroși autori în câmpul studiilor europene, printre care îl amintim pe Hix², unul dintre elementele care este adesea semnalat pentru a explica atenția limitată de care se bucură alegerile europene la nivel de partide și cetățeni este chiar impactul limitat în ceea ce privește agenda politică a Uniunii Europene. Dimensiunea interguvernativă este încă foarte importantă în mecanismele de decizie și crizele ultimelor decenii au mărit spațiul de manevră în favoarea guvernelor naționale.

Nu este surprinzător atunci că atât partidele, cât și cetățenii consideră spațiul politic european ca fiind mai puțin important decât cel național – puterea, prestigiul, mizele sunt legate aproape exclusiv de culisele politicii naționale. Se delimitează *de facto* o ierarhie care vede politica națională pe primul loc și cea europeană pe locul al doilea. În acest context se produce o distorsiune importantă a motivației de vot: cei care participă la alegerile europene își exprimă cu precădere sentimente de satisfacție sau de nemulțumire față de politica internă. Puțini sunt aceia care se pronunță referitor la instituția care, de fapt, este aleasă – Parlamentul European. Campania partidelor și spațiul dedicat în mass-media sunt astfel delimitate de agenda politică națională. Temele dezbătute în campanie sunt teme prevalente naționale. Prezența la vot este, în medie, mai mică decât cea la alegerile naționale. Alegătorii sunt mai puțin motivați să se prezinte și, dacă se prezintă, s-a observat că partidele de opoziție și partidele mai mici (sau așa zisele *challenger parties*) vor avea șanse de a obține rezultate mai bune. Aici trebuie însă adusă o mică precizare: dimensiunea temporală este un factor explicativ important în teza lui Reif și Schmitt. Dacă menținem constantă ideea că aceste alegeri sunt mai degrabă o chestiune de politică internă, trebuie să luăm în considerație și distanța temporală față de alegerile din ciclul politic intern. Mai precis, dacă alegerile europene se organizează în apropierea alegerilor generale, partidele care au avut rezultate bune în aceste alegeri și/sau sunt la guvern au șanse bune de a capitaliza nivelul de încredere al alegătorilor. Se vorbește în jargonul politic de un efect „lună de miere”, o imagine idilică în care alegătorii și partidele aflate la guvernare sunt sincronizați. Dacă alegerile europene sunt organizate în mijlocul unui mandat parlamentar, efectul „lunii de miere” dispare și partidele de guvernare și, în general, partidele mai mari sunt penalizate. Alegătorii votează, în acest caz, pentru a-și exprima nemulțumirea față de politicile guvernamentale.

Observațiile de mai sus sunt legate de prima parte a întrebării: specificul alegerilor europarlamentare. În ceea ce privește a doua parte a întrebării, caracterul supra-național al acestor alegeri este prezent în toate documentele oficiale, dar prea puțin vizibil în practica alegerilor. Precum am amintit mai sus, temele alegerilor europene sunt aproape exclusiv de natură națională. Programele partidelor sunt redactate adesea numai în limba națională; acest element este coerent și cu nivelul scăzut de mobilizare a cetățenilor europeni cu drept de vot în țările de reședință – altele decât cele de origine. În aceeași ordine de idei, listele partidelor sunt compuse aproape exclusiv din reprezentanți desemnați dintre cetățenii aceluia Stat Membru.

O dimensiune supra-națională este garantată de așa zisul candidat de vârf – *Spitzenkandidat*³, dar și în acest caz politica națională s-a impus, precum am văzut în

2 Simon Hix, *What's wrong with the EU & how to fix it* (Cambridge: Policy Press, 2008).

3 A se vedea Hermann Schmitt, Sara Hobolt, Sebastian Adrian Popa, "Does personalization increase turnout? Spitzenkandidaten in the 2014 European Parliament elections," *European Union Politics* 16/3(2015): 347-368.

vara anului 2019, atunci când cancelariile europene au decis nominalizarea Ursulei von der Leyen în detrimentul lui Manfred Weber, *Spitzenkandidat*-ul Partidului Popular European. Cu o majoritate limitată, Parlamentul European și-a arătat oarecum dezacordul (au votat în favoarea Președintei Comisiei 383 de parlamentari, doar câteva voturi mai mult peste pragul de 374)⁴.

Pe scurt, în ciuda tuturor reformelor din 1979 până în zilele noastre, alegerile europene sunt cu precădere alegeri în care chestiunile naționale fagocitează caracterul supra-național și declasează importanța alegerilor față de cele referitoare la instituțiile naționale (la nivel central).

SP: Cum sunt privite alegerile europarlamentare de partidele politice, respectiv de cetățenii votanți? Sunt actorii politici și electoratul român conectați la agenda europeană?

SS: Dacă rămânem coerenți cu teza lui Reif și Schmitt, putem spune că în general partidele politice din Statele Membre au un interes relativ scăzut față de aceste alegeri. O demonstrează faptul că de cele mai multe ori cei care sunt desemnați pe listele europene nu fac parte dintre personajele cheie ale politicii naționale. Aleșii europeni rămân excluși din jocurile de putere la nivel național. Nu pot fi prezenți imediat în situații de criză și nu pot socializa la fel de intens cu centrul puterii decizionale din partidul care îi susține la nivel național. Evident, acest lucru depinde adesea de intensitatea prezenței în arena europeană, sau chiar de distanța în kilometri dintre Bruxelles și capitala Statului Membru.

Mulți aleși folosesc prezența lor la nivel european într-o perspectiva strict națională: adoptă adesea un stil pitoresc și o opoziție vocală pentru a câștiga vizibilitate în mass-media. Este o strategie adesea utilizată de liderii partidelor izolate la nivel național – fie de cordoane sanitare, fie de efectele formulei electorale. Un exemplu elocvent este cazul liderului formațiunii *Rassemblement national*, Marine Le Pen, dar se aplică la fel de bine și în cazul lui Nigel Farage sau Matteo Salvini.

Există însă și un nucleu de aleși europeni care investește resurse personale și politice în mandatul european. De cele mai multe ori, literatura subliniază că acești euro-deputați sunt adesea frustrați de lipsa de atenție a partidelor naționale și a mass-mediei din țara de origine față de activitatea lor în Parlamentul European. Dacă excludem acest grup, în literatură apar cel puțin două modele de carieră europeană distincte⁵.

- (1) Arena parlamentară europeană este descrisă ca o formă de „exil politic de aur”. Se vorbește de Parlamentul European ca de un cimitir al elefanților, cine nu mai are loc în dinamica din politica națională este trimis la nivel european – o formă de recompensă pre-pensie, am putea spune.
- (2) În sens opus, Parlamentul European este văzut și drept un teren de inițiere politică – sunt adesea trimiși acolo tineri politici pentru „a învăța meserie”. Este interesantă analiza făcută de Politico.eu referitor la Parlamentul 2014-2019. Se observă că din cei 109 parlamentari europeni care au renunțat la mandat în timpul legislaturii, cel puțin patru au devenit șefi de guvern sau chiar președinți⁶. Pentru cititori, amintim cazul românesc al doamnei Dăncilă.

Trebuie însă precizat că modelul carierelor în Parlamentul European s-a schimbat progresiv în ultimele decenii, în paralel cu creșterea puterilor de care dispune

4 Pentru mai multe detalii: <https://www.bbc.com/news/world-europe-49010801>

5 Pentru o analiză a literaturii pe acest subiect trimit la Richard Whitaker (2014), „Tenure, turnover and careers in the European Parliament: MEPs as policy-seekers,” *Journal of European Public Policy* 21(10): 1509-1527.

6 Analiza este disponibilă aici: <https://www.politico.eu/list/the-40-meps-who-mattered-in-2014-2019/>

instituția post-Maastricht. Mai trebuie menționat și faptul că circulația elitelor în Parlamentul European este mai fluidă decât în cele naționale – acest fenomen se referă nu numai la rata de schimbare a aleșilor (*turnover*) de la un mandat la altul, ci și la numărul de parlamentari care renunță la mandat înainte de finalul acestuia. Literatura consideră că acest fenomen se explică mai ales printr-o dimensiune națională: aleșii europeni sunt mai atrași de politica țării de origine și dacă ocazia apare, se întorc în instituțiile naționale. Trebuie însă menționat că acest fenomen variază de la caz la caz, nu este deci uniform reprezentat la nivel european.

Interesul scăzut pentru mandatele de parlamentar european este explicat și de un aspect tehnic. De cele mai multe ori numărul de voturi necesar pentru a fi ales în Parlamentul european este mult mai mare decât cel necesar în alegerile naționale, este deci mai complicat să fii ales.

Dacă ne deplasăm acum la nivelul cetățenilor, știm deja că nivelul lor de interes pentru alegerile europene este scăzut. O demonstrează prezența la vot. Știm pe baza literaturii disponibile că alegerile europene îi mobilizează cu precădere pe cei care sunt obișnuiți să voteze în alegerile naționale. De altfel, această mobilizare parțială explică de ce partidele mari pierd voturi⁷. Sigur sunt mai multe nuanțe de subliniat: Uniunea europeană este o structură eterogenă. Participarea la alegerile europene este infleunțată și de anumite caracteristici tehnice: existența sau absența votului obligatoriu, distanța față de alegerile naționale, nivelul de participare mediu în alegerile naționale. Dar mai trebuie adăugat și un element psihologic. Politica de la Bruxelles este adesea puțin cunoscută la nivel național. Contribuie la acest fenomen și lipsa de legătură dintre aleșii europeni și alegătorii naționali. Adesea cetățenii europeni nu au prea multe contacte nici cu aleșii la nivel național, dar acolo legătură fizică este compensată de faptul că în mass-media națională și cea locală numele și fețele aleșilor naționali sunt destul de cunoscute. Nu același lucru se poate spune despre euro-deputați.

Dacă ne referim acum la spațiul românesc, nu cunosc studiile care să analizeze frecvența știrilor despre UE în mass-media din România. Dar dacă mă bazez pe o impresie, as spune că, după aderare, Uniunea Europeană este din ce în ce mai puțin prezentă, dacă nu sunt situații de criză. Iar în acele momente nu prea se vorbește despre Uniune, ci aceasta este utilizată strategic de o parte sau alta a câmpului politic pentru a-și delegitima adversarii. Un exemplu elocvent este felul în care reforma justiției în timpul ultimelor guverne PSD a determinat o adevărată instrumentalizare a Uniunii Europene.

Este totuși important de semnalat că, în ciuda unor voci critice din ce în ce mai vizibile, partidele parlamentare nu adoptă un discurs critic față de Uniunea Europeană, cel puțin nu în programele oficiale. Dar la fel de adevărat este că România este prea puțin vizibilă la nivel european. Nu numai electoratul român, ci și actorii politici de la București sunt puțin conectați la agenda europeană.

SP: Parlamentul European reprezintă interesele cetățenilor UE. Totuși, în România, euro-deputații sunt considerați mai degrabă ca reprezentanți ai statului. Prin prisma discursului public, parlamentarii înșiși par să consolideze o astfel de opinie. Cum se explică acest lucru? Este el de natură să afecteze relația de reprezentare?

SS: În orice curs de știință politică, atunci când este prezentat Parlamentul European se precizează că deși alegerile se desfășoară la nivel național, odată aleși, eurodeputații nu se organizează pe baza unor delegații naționale, ci pe grupuri

7 Pentru mai multe detalii a se vedea Mark N. Franklin, Sara B. Hobolt, "The legacy of lethargy: How elections to the European Parliament depress turnout," *Electoral Studies* 30/1(2011): 67-76.

politice trans-naționale. Din punct de vedere strict procedural, acesta este și cazul aleșilor din România. Deci, după alegeri, cordonul ombilical cu România nu ar mai trebui să fie funcțional. Nu este totuși așa nicăieri: o parte din explicație este legată de caracteristica carierelor aleșilor în Parlamentul european. Aceste cariere sunt decise de partidele din țară. Deci e complicat de imaginat o autonomie completă. Am putea adăuga și faptul că tensiunile politice din țara de origine se reflectă adesea asupra pozițiilor adoptate de aleșii europeni. Am avut, de altfel, posibilitatea de a vedea acest lucru și în spațiul românesc, atunci când tensiunile legate de reforma justiției de la sfârșitul anului 2018 au pătruns și în instituțiile europene⁸. Au fost folosite în acel context cuvinte foarte dure: s-a vorbit de trădarea interesului național. Evident s-a trecut superficial asupra faptului că aleșii europeni sunt liberi și independenți; nu primesc un mandat imperativ din partea țării și nici din partea partidului pe listele căruia au fost aleși. La nivel practic, relația de reprezentare este însă filtrată de pozițiile naționale. Acest lucru este greu de controlat și nu cred că este o specificitate românească. Mecanismul reprezentativ pe baza căruia este desemnat un eurodeputat este, în cele din urmă, dependent de dinamica naționale: sunt aleși la nivel național, sunt reconfirmați pe liste la nivel național, sunt recuperați/reciclați în politica națională de către partidele din țară, etc. În ciuda reformelor, nu avem un *demos* european și fără acest *demos* este greu de imaginat o schimbare radicală.

SP: În ce măsură cele patru rânduri de alegeri pentru PE, desfășurate în România, au contribuit la dezvoltarea cetățeniei europene, la mai buna cunoaștere a instituțiilor și valorilor europene?

SS: Aleșii europeni ar trebui să funcționeze ca „reprezentanți ai popoarelor statelor reunite în Comunitate”, dar am văzut mai sus că literatura ne arată că mulți dintre aceștia, deci nu numai în România, funcționează ca reprezentanți ai partidelor care i-au desemnat pe listele de alegeri. Aleșii europeni sunt adesea invizibili pentru alegătorul din țară. Nu cred deci că, dincolo de câteva excepții care au publicat pe această temă, au organizat vizite pentru studenți la Parlamentul european și au făcut activități de sensibilizare pe tema europeană, se poate vorbi de o contribuție relevantă. Dar nu cunosc literatură în acest domeniu. Știu doar că sunt în general puține contacte între politica la nivel european și cea din țară.

SP: Participarea la alegerile europarlamentare din mai 2019 a depășit 50%, spre deosebire de celelalte trei ediții la care prezența la vot a fost de circa o treime din electori. Cum se explică această situație?

SS: Nu este numai cazul României. Analize la nivel agregat au arătat că alegerile din 2019 au avut un nivel de mobilizare mai ridicat, probabil legat de efectul *Brexit* și, în numeroase cazuri, de miza națională a alegerilor, cu precădere acolo unde partide definite drept populiste puteau câștiga alegerile⁹.

În cazul României, mobilizarea nu poate fi disociată de faptul că alegerile s-au desfășurat în paralel cu referendumul consultativ pe tema justiției. Această temă caldă a mobilizat și foarte mulți cetățeni din diaspora. Alegerile din mai 2019 devin oarecum un referendum pentru sau împotriva agendei de guvern a PSD-ului mai mult decât o alegere legată de temele europene.

⁸ A se vedea pentru detalii: <https://www.thenewfederalist.eu/use-article-7-against-my-country?lang=fr>

⁹ Pentru mai multe detalii a se vedea. Lorenzo De Sio, Mark Franklin, Luana Russo (eds.), *The European Parliament Elections of 2019* (Rome: Luiss University Press, 2019).

SP: Alegerile au infirmat poziția PSD de partid dominant al sistemului. Care au fost cauzele înfrângerii PSD?

SS: În mai 2019 campania electorală a fost dominată de chestiuni de politică națională, în principal reforma justiției. Alegerile din 2019 sunt oarecum și o anticameră a alegerilor prezidențiale, s-a testat potențialul diferitelor forțe politice pentru a identifica și eventuale alianțe. Nu suntem într-o situație de lună de miere și, dacă acceptăm teza lui Reif și Schmitt, era de așteptat o penalizare a PSD, partidul principal de guvern. Partidele de opoziție și, până atunci, mici partide – USR și Plus – aveau teoretic o șansă în plus. Fragilitatea PSD avea să fie accentuată și de crearea unui partid autonom în jurul fostului prim-ministru Ponta. Votul din diaspora a fost însă la fel de important. PSD a pierdut alegerile cu precădere dincolo de frontierele României. Dintr-o cercetare în curs de publicare cu S. Gherghina¹⁰, am descoperit că organizația diaspora era extrem de dezvoltată în perioada 2009-2016, primea sprijin material și simbolic de la M. Geoană sau V. Ponta, fiind neglijată sau chiar obstructionată în anii Dragnea. Sigur, cercetarea noastră este bazată pe un studiu calitativ, fără date robuste din punct de vedere statistic. Dar identifică potențial un element interesant în explicația înfrângerii PSD: susținerea limitată a organizației diaspora PSD.

SP: În ce măsură victoria PNL era previzibilă? Cât a contat suprapunerea referendumului național pentru justiție organizat de președintele Iohannis?

SS: Am răspuns oarecum la această întrebare. Dacă înfrângerea PSD este anunțată de teza alegerilor de rangul al doilea, aceeași teză poate fi utilizată pentru a explica succesul PNL, principalul partid de opoziție. Ba mai mult, este partidul președintelui Iohannis, cel care a susținut organizarea referendumului. Aceste două elemente explică în bună parte succesul PNL. Aș mai adăuga și nivelul de participare mai mare din mediul urban (peste 5 milioane de alegători la nivel național).

SP: Alianța 2020 USR PLUS s-a plasat pe poziția a treia, dar foarte aproape de PSD, practic la egalitate cu acesta. Putem vorbi despre o performanță deosebită a Alianței? Care au fost atuurile acesteia?

SS: Din nou putem pleca de la teza lui Reif și Schmitt. În mai 2019, PLUS era un partid nou, creat în ianuarie 2019, nu participase la alegerile din 2016, și era cunoscut mai ales prin figura lui D. Cioloș. La alegerile din 2016, USR se plasase pe locul al treilea, cu 9% din voturi, departe de cele 45% obținute de PSD. Putea fi considerat un partid relativ mic, dar era și unul dintre partidele cele mai active pe tema corupției. Această dublă poziție îi permite să atragă voturi și să beneficieze de mobilizarea din mediul urban: este un partid nou, necontaminat politic, cu o tribună anti-corupție. Alianța cu PLUS devine atunci atractivă pentru un așa zis vot de protest, un vot împotriva „meniului fix” de partide, acele partide care s-au alternat la guvern (PSD și PNL). Alianța obține, de altfel, un rezultat excepțional la nivel de diasporă. Cercetarea cu S. Gherghina ne-a permis să identificăm o structură organizațională a USR extrem de dinamică la nivel de diasporă, puternic susținută de partid la nivel central. Și acest element a contat în rezultatul final.

¹⁰ Sergiu Gherghina, Sorina Soare (în curs de publicare), “The organization of Romanian parties abroad”, în Tudi Kernalegenn, Émilie van Haute (eds.), *Political Parties Abroad. A New Arena for Party Politics* (Routledge, 2020): 77-95.

SP: Rezultatele alegerilor europarlamentare din România pot fi încadrate tendințelor europene ale acestor alegeri?

SS: De obicei se vorbește despre specificitatea României. De data asta cred ca putem vorbi de normalitatea acesteia. Rezultatele înregistrate confirmă tendințele identificate la nivel european: participare importantă și un vot în cheie pro-europeană.

Vom înțelege mai bine valorile europene atunci când vom fi capabili să le instrumentalizăm în politica noastră de zi cu zi

Interviu cu Lucian Dîrdală

Abstract

In Romania, the participation in the 2019 European Parliament elections was close to the European average, a visible progress compared to 2014. The vote confirmed the tendency to return to a more balanced multipartism, and PSD lost the first place. PNL would probably have been satisfied with a second place, while for USR PLUS it was a great performance.

Keywords

European elections; European Parliament; political representation; electoral participation

- *Sfera politicii (SP): Din 2007, România, ca orice alt membru al Uniunii Europene, organizează alegeri pentru Parlamentul European. Care este specificul alegerilor europarlamentare? Pot fi catalogate ca supra-naționale?*

- **Lucian Dîrdală (LD):** Nu cred că alegerile europarlamentare pot fi catalogate ca supranaționale, ele par mai degrabă o juxtaponere de alegeri naționale. Președintele francez Macron și grupul Renew Europe, spre exemplu, susțin introducerea unor liste transnaționale care să cuprindă măcar o parte din candidați, restul continuând să fie desemnați după procedura existentă. Nu sunt mulți cei care consideră viabilă ideea unor liste exclusiv transnaționale cu peste 700 de nume, mai ales că ar fi mai greu de asigurat reprezentarea adecvată a fiecărei națiuni. Dincolo de aspectele pur instituționale, un scrutin supranațional ar presupune, în plus, ca agenda electorală să fie dominată de teme europene. Cel puțin deocamdată, nu este cazul: cetățeanul tinde să privilegieze problematica națională, să folosească ocazia alegerilor europene pentru a se exprima mai ales în privința actorilor politici naționali și a temelor naționale.

- *SP: Cum sunt privite alegerile europarlamentare de partidele politice, respectiv de cetățenii votanți? Sunt actorii politici și electoratul român conectați la agenda europeană?*

LD: Trebuie să introducem în ecuație variabila timp. În primul rând, aceste alegeri se desfășoară întotdeauna cu câteva luni înaintea prezidențialelor, deci constituie o repetiție pentru partide. În al doilea rând, contează și timpul scurs de la precedentele alegeri de nivel național, pentru că cetățenii se mobilizează altfel atunci când votul pentru Parlamentul European vine după o îndelungată așteptare. În 2019, fiind vorba de un vot venit după doi ani și jumătate de la legislative, spre a nu mai vorbi de tensiunile din viața politică internă, europarlamentarele au reprezentat și o primă ocazie de testare a forței partidelor în perspectiva maratonului 2019-2020, și o oportunitate pentru cetățeni de a se pronunța despre evoluțiile post-2016.

Altfel, scrutinul rămâne unul de rang secund și în România. Problemele de conectare la agenda europeană sunt serioase și ar fi important să putem afla de la sociologi cât contează lipsa de familiaritate sau pur și simplu ignorarea problematicei UE, cât putem atribui tendinței de a reduce dezbaterea la fondurile comunitare sau la presiunile venite de la Bruxelles pe tema statului de drept, cât contează interesul pentru munca și studiul în alte țări UE etc. Faptul că România a exercitat președinția Consiliului UE fără eșecuri organizatorice și că la Sibiu a avut loc un summit european informal, în plină campanie pentru alegeri, au contribuit la creșterea profilului european al scrutinului, însă mizele centrale au fost cele interne.

SP: Parlamentul European reprezintă interesele cetățenilor UE. Totuși, în România, euro-deputații sunt considerați mai degrabă ca reprezentanți ai statului. Prin prisma discursului public, parlamentarii înșiși par să consolideze o astfel de opinie. Cum se explică acest lucru. Este el de natură să afecteze relația de reprezentare?

LD: Cred că trebuie să privim această situație într-un context mai amplu, acela al mecanismului reprezentării ca element important al democrației. Există o dualitate: în parlamentul de la București, senatorii și deputații reprezintă națiunea, dar totodată și publicul din circumscripția în care au fost aleși. Europarlamentarii îi reprezintă pe cetățenii europeni, dar în mod evident au o relație privilegiată cu cei care i-au investit (în cazul nostru, *demos-ul* românesc, pentru că alegerile s-au desfășurat într-o circumscripție unică, națională). Slaba instituționalizare a reprezentării democratice, la trei decenii de la căderea regimului comunist, nu avea cum să nu afecteze și cazul delegației românești în PE.

Revenim astfel la cheștiunea conectării partidelor și publicului la agenda europeană: s-ar putea ca, din cauza deficitului de experiență în organizație și probabil stimulați de discursul unor partide, românii să considere UE mai puțin supranațională decât este ea de fapt, să vadă în PE o adunare parlamentară de tip clasic (așa cum era, de altfel, până la introducerea alegerilor directe), în care reprezentanții României sunt „trimiși” de autoritățile naționale – iar de aici până la a-i considera reprezentanți ai statului nostru la Bruxelles / Strasbourg nu este decât un pas. Iar al doilea este să le cerem, spre exemplu, să cauționeze linia guvernului de la București, să nu voteze „contra României” etc.

SP: În ce măsură cele patru rânduri de alegeri pentru PE, desfășurate în România, au contribuit la dezvoltarea cetățeniei europene, la mai buna cunoaștere a instituțiilor și valorilor europene?

LD: Cu siguranță că alegerile au contribuit la o mai bună cunoaștere a instituțiilor europene, dar rolul lor nu trebuie exagerat. Lipsește miza în termeni de persoane, iar cea în termeni de politici – tradusă pentru electoratul nostru – este accesibilă doar unei mici minorități ce dovedește interes și competență în problematica europeană. În ceea ce privește valorile, cunoașterea lor este inseparabil

legată de practicarea lor pe plan intern: vom înțelege mai bine, spre exemplu, conceptele de demnitate individuală sau toleranță, privite aici ca valori-cheie ale UE, atunci când vom fi capabili să le instrumentalizăm în politica noastră de zi cu zi.

SP: Participarea la alegerile europarlamentare din mai 2019 a depășit 50%, spre deosebire de celelalte trei ediții la care au prezența la vot a fost de circa o treime din electori. Cum se explică această situație?

LD: În România, participarea la alegerile din 2019 s-a situat aproape de media europeană, un progres vizibil față de 2014, când fusese cu circa zece procente mai redusă decât media comunitară. În mod normal, explicația acestei creșteri ar trebui căutată între factorii interni. Cu siguranță că a contat referendumul organizat de președintele Iohannis, care a mobilizat o parte importantă din public. Dar trebuie să luăm în calcul și faptul că unii alegători care nu doreau să-i ofere acestuia un succes politic – cetățeni care, în teorie, ar fi votat PSD sau ALDE – ar fi putut decide să nu se prezinte deloc la secțiile de votare, ca soluție de eludare a dilemelor lor politice. Apoi, așa cum menționam în răspunsul la o întrebare anterioară, probabil că a contat și faptul că a fost prima ocazie de vot, după legislativele din 2016. Tensiunea politică fiind foarte ridicată, în special din cauza evoluțiilor în domeniul justiției și statului de drept, a existat din partea cetățenilor o dorință mai intensă de a-și exprima opțiunile.

SP: Alegerile au infirmat poziția PSD de partid dominant al sistemului. Care au fost cauzele înfrângerii PSD?

LD: Într-adevăr, scrutinul a confirmat tendința de revenire la un multipartism mai echilibrat, iar PSD a pierdut primul loc; de asemenea – cu rezerva că alegerile din mai 2019 nu au produs o împărțire explicită majoritate-opoziție – s-a putut observa înfrângerea clară a „taberei” dominate de PSD. Cred că am asistat la o cumulare între mai mulți factori. Primul este cel deja consacrat în viața politică europeană: electoratul tinde să sancționeze partidele de guvernământ, iar înfrângerea PSD a fost amplificată și de mobilizarea electoratului ostil, după doi ani și jumătate în care acesta s-a simțit agresat politic. Cel de-al doilea ține de criza internă din PSD, ale cărei dimensiuni au fost confirmate și de evoluțiile ulterioare. Un al treilea factor ar putea fi oportunitatea pe care scrutinul european le-a oferit-o adversarilor PSD de a ridica miza confruntării: chiar dacă erau „de rang secund”, alegerile au devenit un instrument ideal de denunțare a PSD ca partid ostil valorilor europene, dispus să pericliteze traseul european al României.

SP: În ce măsură victoria PNL era previzibilă? Cât a contat suprapunerea referendumului național pentru justiție organizat de președintele Iohannis?

LD: Aproape toate sondajele de opinie plasau PSD pe primul loc, astfel că din-spre PNL nu s-a insistat prea mult pe acest obiectiv, în perioada campaniei. Liberalii ar fi fost satisfăcuți, probabil, și de un loc secund, cu condiția ca scorul să „susțină” candidatura domnului Iohannis la prezidențiale și să sugereze că PNL are mari șanse de a construi o coaliție majoritară după legislativele din 2020. Apoi, pentru PNL este foarte importantă și competiția cu Alianța 2020 USR PLUS, iar diferența între cele două grupări a fost, probabil, surprinzător de mică pentru liderii liberali – și acesta a fost un important motiv de insatisfacție.

În ceea ce privește referendumul convocat de președintele Iohannis, acesta a impulsionat electoratul ostil PSD, iar simpatizanții PNL se încadrează, în mare măsură, în acest tipar. Dar PNL nu a fost singurul beneficiar al referendumului, întrucât o

bună parte a simpatizanților USR au reacționat, la rândul lor, pozitiv. În fine, poate că un avantaj pentru PNL (dar și pentru Alianța 2020 USR PLUS) a venit din faptul că unii simpatizanți PSD și ALDE au răspuns chemărilor tacite sau explicite de a boicota referendumul prin neprezentarea la niciuna dintre consultări.

SP: Alianța 2020 USR PLUS s-a plasat pe poziția a treia, dar foarte aproape de PSD, practic la egalitate cu acesta. Putem vorbi despre o performanță deosebită a Alianței? Care au fost atuurile acesteia?

LD: A fost, indiscutabil, o performanță deosebită. Scorul a indicat destul de bine limitele unui bazin electoral pe care, desigur, USR și PLUS îl pot extinde. Dar, așa cum s-a văzut mai târziu, liderii acestor formațiuni pot face greșea să creadă că au cucerit deja acel electorat, că pot conta pe el fără a-și face mari probleme. Cum foarte multe dintre voturile pentru Alianța 2020 au avut un caracter de protest, ea se vede acum confruntată cu provocarea de a transforma potențialul de protest în sprijin politic convențional. În afara bunei poziționări pentru a capta protestul, atuul principal al USR-PLUS a fost „tinerețea”. De altfel, alegerile din 2019 au înlăturat România din grupul țărilor care nu trimit partide noi în Parlamentul European. În fine, probabil că prezența domnului Cioloș în fruntea listei a transmis mesajul că alegerile sunt luate în serios, că USR și PLUS pot dobândi o voce în acel for.

SP: Rezultatele alegerilor europarlamentare din România pot fi încadrate tendințelor europene ale acestor alegeri?

LD: Din multe puncte de vedere, da; totuși, în condițiile în care narațiunea centrală a alegerilor europene este, de ceva vreme, lupta între eurosceptici și forțele pro-europene, România este un caz special: nu avem partide majore cu mesaj eurosceptic declarat, poate și din cauză că partidele noastre convenționale integrează destul de bine micile segmente de electorat eurosceptic, fără a-i permite să dobândească o voce prea puternică.

Românii care votează la alegerile europene răman atașați proiectului european

Interviu cu Dan Cărbunaru

Abstract

Political parties see the European elections as an intermediate assessment of the balance of forces between the general elections or before the presidential elections. Connecting to the European agenda is still difficult, but less and less due to lack of understanding of the stakes. Eurobarometers, however, show that Romanians are pursuing the same priorities as those in other Member States, although some are still unresolved despite massive European funding.

Keywords

European elections; European Parliament; European Union; European political groups

- *Sfera politicii (SP): Din 2007, România, ca orice alt membru al Uniunii Europene, organizează alegeri pentru Parlamentul European. Care este specificul alegerilor europarlamentare? Pot fi catalogate ca supra-naționale?*

- **Dan Cărbunaru (DC):** Alegerile europene au fost pentru politicienii români capăt de carieră politică sau rampă de lansare. Între cele două extreme de parcurs putem regăsi și episoade de responsabilitate națională și europeană. Pentru românii care votează la alegerile europene s-a văzut că deși nu sunt alimentați cu foarte multe informații, nici macăr în dezbaterile electorale pe această temă, răman atașați proiectului european, pe care îl recunosc drept unul al păcii și bunăstării. Spre deosebire de alegerile locale sau naționale – parlamentare sau prezidențiale, listele de la europarlamentare au o coloratură de regulă politică – independenții reușesc rar. Cartea pro-europeană este jucată în exces uneori de partide în acest context, fără a avea neapărat și conținut adecvat partiturii largi la nivelul Uniunii. Există, apoi, o conexiune interesantă la nivelul familiilor politice europene – PPE, S&D și ALDE, respectiv RENEW Europe. Rezultatele naționale contează tot mai mult pentru echilibrul politic european iar România descoperă tot mai mult legăturile politice de familie în timpul alegerilor și între alegeri, chiar.

SP: Cum sunt privite alegerile europarlamentare de partidele politice, respectiv de cetățenii votanți? Sunt actorii politici și electoratul român conectați la agenda europeană?

DC: Partidele văd alegerile europene ca o evaluare intermediară a raportului de forțe între alegerile generale sau înainte de cele prezidențiale. E o ocazie de a-și răsplăti unii lideri sau de a le recunoaște anumite așteptări. Sunt șanse oferite unor tineri de a-și deschide o perspectivă, dar și schimbări de registru pentru unii lideri mai vechi. Sunt cazuri în care unele partide încep deja să joace strategic și să valorifice influența anumitor candidați pentru un (nou) mandat în Parlamentul European. Pe de altă parte, uneori chiar cu succes, unii eurodeputați au devenit comisari – Corina Crețu sau Adina Vălean, în timp ce un comisar avea să devină eurodeputat și chiar lider de grup influent în Parlamentul European – Dacian Cioloș. Traian Băsescu și-a ajutat partidul să supraviețuiască politic prin candidatura sa și prestația luată apoi în serios la Bruxelles sau Strasbourg. PNL și-a deschis lista cu unul dintre cei mai apreciați jurnaliști, Rareș Bogdan, în timp ce jurnalista Carmen Avram a ocupat aceeași poziție pe lista PSD. Conectarea la agenda europeană se produce încă greu, însă din ce în ce mai puțin din motive de lipsă de înțelegere a mizelor. Președinția Consiliului UE a ajutat atât clasa politică, dar și presa și opinia publică, să înțeleagă această necesitate. Eurobarometrele arată, pe de altă parte, că românii urmăresc aceleași priorități cu cele din alte state membre, chiar dacă sunt încă unele nerezolvate în ciuda finanțărilor europene masive.

SP: Parlamentul European reprezintă interesele cetățenilor UE. Totuși, în România, euro-deputații sunt considerați mai degrabă ca reprezentanți ai statului. Prin prisma discursului public, parlamentarii înșiși par să consolideze o astfel de opinie. Cum se explică acest lucru. Este el de natură să afecteze relația de reprezentare?

DC: Există un concurs de declarații și prestații publice pe tema patriotismului afișat de eurodeputații români. În unele situații, care au și beneficiat de expunere media intensă, unii dintre ei, care foloseau tribuna Parlamentului European pentru a acuza derapaje în țară de la regulile statului de drept, erau acuzați de lipsă de patriotism, în timp ce alții, care susțineau cauza guvernamentală, erau taxați ca fiind anti-europeni. Mulți eurodeputați au rămas captivi unei logici duale, care îi obliga parcă să se decidă dacă sunt români sau europeni. Acest fals conflict de poziționare sau chiar de identitate sumată nu e stins, e contraproductiv și pentru reprezentarea românilor în Parlamentul European dar și pentru reprezentarea optimă a intereselor europene, inclusiv prin delegațiile românești din grupurile politice. Există, apoi, o serie de teme concrete și reale care au impus poziționări naționale – *Green Deal*, Pachetul de mobilitate, bugetul UE s.a. În egală măsură, au existat poziții naționale ale unor state puternice care au îmbrăcat haina argumentelor europene.

SP: În ce măsură cele patru rânduri de alegeri pentru PE, desfășurate în România, au contribuit la dezvoltarea cetățeniei europene, la mai buna cunoaștere a instituțiilor și valorilor europene?

DC: Există un progres. De la personaje exotice, politicieni spre final de carieră sau cunoștințe ale liderilor s-a trecut, treptat, la o reprezentare mai echilibrată. Conținutul campaniilor a fost susținut de o implicare tot mai decisă și convingătoare a instituțiilor europene. Pericolul acaparării puterii politice sau al creșterii influenței anti-europenilor sau populiștilor devenise iminent. Brexit a contribuit la evidențierea avantajelor membershipului european. Cunoașterea instituțiilor este încă departe de nivelul optim, însă la acest lucru contribuie și lipsa de viziune sau

comunicarea precară a acestora, în opinia mea. Succesul ultimei campanii, incluzând nu doar rezultatul final cât mai ales prezența la vot arată că instituțiile europene nu trebuie și nu pot să asiste impasibile la deteriorarea calității dezbaterilor pe teme europene și că nu trebuie să aștepte alegerile pentru a se mobiliza.

SP: Participarea la alegerile europarlamentare din mai 2019 a depășit 50%, spre deosebire de celelalte trei ediții la care au prezența la vot a fost de circa o treime din electori. Cum se explică această situație?

DC: Cum spuneam, campaniile derulate de Parlamentul European, Comisia Europeană, Comitetul European al Regiunilor, mobilizarea masivă a Comisarilor, Eurodeputaților, aleșilor locali, șefi de guverne și de state, alături de societatea civilă și de presă au echilibrat mult balanța neadevărurilor care alimentau frustrările europenilor. Adevărul repetat a oprit hemoragia din sistemul sangvin al democrației europene.

SP: Alegerile au infirmat poziția PSD de partid dominant al sistemului. Care au fost cauzele înfrângerii PSD?

DC: PSD a răspuns la alegeri după anii de gestionare agresivă și discreționară a puterii pe care o deținea. Opoziția cu valorile democratice europene, pe care le-a șarjat cu mici pauze în domenii cheie, diluată doar de gestionarea mai mult decât decentă a Președintiei UE, deținute în premieră de România a generat capitalizarea voturilor în zona PPE și Renew. Să nu uităm că relațiile cu socialiștii europeni erau înghețate la acel moment. În plus, criza politică ce a urmat i-a smuls din palmă PSD postul de comisar, care părea o formalitate din punct de vedere guvernamental și politic. Din partidul care a gestionat aderarea la NATO și UE se transformase în partidul care speria Europa și scotea oamenii în stradă la proteste, acasă. În perioada în care Polonia și Ungaria gestionau un dialog contondent cu instituțiile europene pe tema statului de drept, România se pregătea de o traiectorie asemănătoare, la care se adauga și MCV.

SP: În ce măsură victoria PNL era previzibilă? Cât a contat suprapunerea referendumului național pentru justiție organizat de președintele Iohannis?

DC: Forța politică a PSD nu poate fi subestimată. Cu o parte din procente pierdute pe fondul guvernării și cu altele transferate de succesul obținut pe aceeași parte de centru-stânga de Pro-România, PSD a pierdut alegerile, dar nu putem spune că a suferit un dezastru. Au capitalizat foarte bine momentul forțele de opoziție, cu un discurs pro-european. Referendumul convocat de Președinte a fost un obstacol decisiv așezat în calea repetatelor derapaje în zona justiției, dar și o temă care a dat oxigen opoziției din punct de vedere politic, punând în dificultate PSD.

SP: Alianța 2020 USR PLUS s-a plasat pe poziția a treia, dar foarte aproape de PSD, practic la egalitate cu acesta. Putem vorbi despre o performanță deosebită a Alianței? Care au fost atuurile acesteia?

DC: USR PLUS a reușit victorii mari în orașe, în municipii, dând un semnal clar privind orientarea anumitor categorii de cetățeni sau așteptările lor de la politicieni. Dacian Ciolos a obținut conducerea Renew Europe, grup în care activează membrii Alianței. De pe această platformă, fostul premier și comisar poate gestiona un alt tip de anvergură politică atât personal, cât și pentru jocul de partid intern. Alianța 2020 a arătat un maxim de potențial politic de etapă, a fixat un reper

pentru următoarele teste politice și rămâne de văzut dacă va reuși să repete această performanță sau să o depășească. Voturile primite arată că există un bazin electoral generos când mesajele pe care le așteaptă sunt transmise de tipul de lideri capabili să comunice pe acea frecvență. Motiv de îngrijorare pentru PNL, deoarece există un electorat de obicei considerat de centru-dreapta care s-a îndreptat spre Alianță, dar și pentru PSD, pentru că unii români care preferau să stea acasă pe motiv că nu au pe cine vota s-au decis să meargă la urne pentru lista Alianței. Promovarea tinerilor activi în domeniile lor de expertiză sau de interes, dezbaterile interne, charisma lui Dacian Cioloș și mesajele foarte bine structurate, alături de comunicarea în mediul online și în special pe social media au contribuit la acest succes.

SP: Rezultatele alegerilor europarlamentare din România pot fi încadrate tendințelor europene ale acestor alegeri?

DC: Românii nu au trimis formațiuni anti-europene în Parlament. Chiar dacă nivelul de pregătire și poate de asumare a responsabilităților diferă în rândurile celor 32/33 de eurodeputați, consider că avem o reprezentare rezonabilă în acest moment. Am avut o prezență la vot bună, în media UE, avem reprezentanți în primele grupuri politice europene – PPE, S&D și Renew Europe. Rămâne doar ca eurodeputații noștri să demonstreze că poți fi un bun patriot și un bun cetățean european fără ca o ipostază să o afecteze pe alta.

Proceduri electorale de desemnare a membrilor Parlamentelor în statele europene nordice

■ CLAUDIA GILIA

[Valahia University of Târgoviște]

Abstract

The study intends to present the voting systems and procedures that the Nordic states use to the designate their representatives in the national parliaments.

The long history of the voting practice highlighted the stability of the voting systems in place that also contributed to the creation of political majorities which have offered stability to the political systems in these countries.

Keywords

Parliament; Parliamentary elections; Election MPs; Electoral rights; party system

1. Alegerea Parlamentului Norvegiei

Constituția Norvegiei din 17 mai 1814 este cea mai veche Constituție scrisă în vigoare din Europa. Ea a suferit mai multe modificări, în primul rând datorită uniunii personale cu Suedia, apoi ca urmare a separării de Suedia în 1905. În ciuda introducerii parlamentarismului, apoi a sufragiului universal, structura sa a rămas aceeași încă de la origini. Ultima revizuire a Constituției a avut loc în 18 iunie 2010.

Adunarea Constituantă de la Eidsvoll era compusă din 112 persoane: 25 erau reprezentanții orașelor, 33 reprezentau armata și marina, iar 54 reprezentau districtele rurale¹. După constituirea Adunării, s-a format un grup de 15 persoane care aveau misiunea de a redacta textul viitoarei Constituții norvegiene. Textul final a fost semnat în data de 17 mai și cuprindea 110 articole. În aceeași zi, Christian Frederik a fost ales cu unanimitate de voturi rege al Norvegiei libere, autonome și independentă. În data de 19 mai s-a prezentat în fața Adunării pentru a depune jurământul. Acesta a constituit

1 Repartizarea lor pe meserii era următoarea: 37 de țărani, 13 comercianți, 5 proprietari industriali și 57 de funcționari. Vârsta medie a reprezentanților era de 42 de ani.

momentul în care țara s-a dotat cu o Constituție nouă² și cu un organ reprezentativ nou – Storting.

În cursul anului 1814, marile puteri au pus presiune pe Norvegia pentru a accepta uniunea cu Suedia. Această presiune a condus la abdicarea și plecarea Regelui Christian Frederik. Norvegia și Suedia s-au reunit sub aceeași coroană, acționând ca o unică putere pe plan extern. În schimb, în toate celelalte domenii, Norvegia și-a păstrat atributul de a se guverna autonom. Uniunea cu Suedia a durat până în anul 1905.

Parlamentul a fost până în anul 2009 bicameral³, format din două Camere: *Odelsting* și *Lagting*, iar din septembrie 2009 este unicameral.

Parlamentul Norvegiei, *Stortinget*, este compus din 169 de membri⁴, aleși din cele 19 circumscripții pentru un mandat de 4 ani, în conformitate cu un sistem de reprezentare proporțională, utilizând metoda Saint-Lagüe⁵.

Conform Secțiunii 2-1 din Legea electorală norvegiană au drept de vot cetățenii norvegieni care au împlinit vârsta de 18 ani⁶ înainte de încheierea anului electoral, nu au pierdut dreptul de vot conform art. 53 din Constituție și sunt înscrși în Registrul Populației. Pe de altă parte, nu pot fi aleși în *Stortinget*, conform dispozițiilor Secțiunii 3-1(2) din Legea electorală, judecătorii Curții Supreme, angajații ministerelor și angajații serviciilor diplomatice și consulare;

Majoratul electoral a variat de-a lungul timpului:

An	Majorat electoral
1814	Vot universal masculin – 25 de ani
1898	Vot universal
1907	Vot restrâns pentru femei (doar pentru alegerile legislative)
1913	Femeile au drept de vot universal
1920	23 de ani
1946	21 de ani
1967	20 de ani
1978	18 ani

Alegerile parlamentare se desfășoară în cadrul celor 19 circumscripții electorale:

Nr. crt.	Circumscripții electorale
1.	<i>Akershus</i>
2.	<i>Aust- Agder</i>
3.	<i>Buskerud</i>
4.	<i>Finnmark-Finnmarku</i>
5.	<i>Hedmark</i>
6.	<i>Hordaland</i>
7.	<i>More og Romsdal</i>
8.	<i>Nordland</i>

2 Noua lege fundamentală avea la bază principii fundamentale prevăzute și în alte documente programatice din alte state, precum principiul suveranității naționale, separația puterilor și apărarea drepturilor cetățeanului.

3 Arend Lijphart, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări* (Iași: Polirom, 2000), 189.

4 Art. 57 alin. 1 din Constituția Norvegiei.

5 Art. 59 alin. 2 din Constituția Norvegiei.

6 Prima femeie aleasă în Parlamentul norvegian a fost Anna Georgine Rogstad în anul 1911.

Nr. crt.	Circumscripții electorale
9.	<i>Nord-Trondelag</i>
10.	<i>Oppland</i>
11.	<i>Oslo</i>
12.	<i>Ostfold</i>
13.	Rogaland
14.	Sogn og Fjordane
15.	Sor – Trondelag
16.	Telemark
17.	Troms Romsa
18.	Vest Agder
19.	Vestfold

Ministerul Guvernării Locale și Modernizării îi revine sarcina de a organiza alegerile legislative în Norvegia.

În 11 septembrie 2017⁷ s-au desfășurat ultimele alegeri legislative. La urne s-au prezentat 3.765.245 de electori, astfel că participarea la vot a fost de 78,2%. În conformitate cu rezultatele obținute, nouă partide au câștigat locuri în *Stortinget*, mai multe cu două comparativ cu alegerile precedente⁸. Din totalul de 169 de parlamentari, numărul femeilor parlamentar s-a ridicat la 69, adică un procent de 40,8%⁹.

2. Alegeri legislative în Danemarca

Introducerea Constituției liberale din anul 1849¹⁰ marchează sfârșitul regimului absolutist instalat cu două secole înainte, în 1660, și debutul perioadei de tranziție spre regimul democratic parlamentar, întrucât stabilește forma de guvernământ a statului ca monarhie constituțională¹¹, bazată pe un sistem parlamentar reprezentativ. Conform Constituției din 1849, Parlamentul era bicameral.

Actuala Constituție a Danemarcei, adoptată la data de 5 iunie 1953, consacră forma unicamerală a Parlamentului și, totodată, permite accesul la tron și pentru femei, situație reglementată în Actul de succesiune la tronul Danemarcei din 27 martie 1953¹². De asemenea, au fost aduse unele modificări procedurii de revizuire a Constituției. Astfel, aceasta este declanșată la propunerea Parlamentului, cu acordul Guvernului, fiind supusă votului electoratului, iar pentru validitatea revizuirii, trebuie să voteze în favoarea acesteia 40% dintre alegători.

Această Constituție a intrat în vigoare imediat. Ultima Dietă (Rigsdag) aleasă conform Legii privind Constituția Regatului Danemarcei din 1915, cu modificările din 10 septembrie 1920, a continuat să existe până la organizarea de noi alegeri, conform reglementărilor prevăzute în Partea a IV-a. Până la momentul desfășurării noului proces electoral, au rămas în vigoare prevederile stabilite pentru Dietă prin Legea privind Constituția Regatului Danemarcei din 1915, cu modificările din 10 septembrie 1920.

7 Pentru amănunte: <https://valg.no/en/elections/Parliamentary-election-2017/valgdag-og-gjennomforing/>

8 A se vedea Anexa nr. 1.

9 <http://www.ipu.org/wmn-f/classif.htm>, accesat în 16.12.2019

10 Jean Michel De Waele, Paul Magnette (dir.), *Les démocraties européennes. Approche comparée des systèmes politiques nationaux* (Paris: Armand Colin, 2008), 104.

11 Dominique Chagnollaud, *Tome 1. Théorie générale. Les régimes étrangers*, 6e édition (Paris: Dalloz, 2009), 307-309.

12 Actul a fost revizuit în 12 iunie 2009.

Din anul 1849 până în 1953, *Folketing*-ul era una din cele două Camere ale Parlamentului bicameral – *Risdag* (Parlamentul regal). Cealaltă Cameră era *Landsting*, Camera Superioară. Odată cu adoptarea Constituției din 1953, *Landsting*-ul a fost eliminat, Parlamentul danez devenind un Parlament unicameral.

Parlamentul este alcătuit dintr-o adunare unică ce nu poate reuni mai mult de 179 de membri¹³, dintre care doi membri sunt aleși din Insulele Feroe, iar alți doi din Groenlanda¹⁴. Membrii Parlamentului sunt aleși prin vot universal și direct pentru un mandat de 4 ani. Astfel, 135 de parlamentari sunt aleși în cele 10 circumscripții electorale, în timp ce 40 de mandate sunt repartizate de o asemenea manieră încât să asigure reprezentarea proporțională a partidelor politice la nivel național¹⁵. Sistemul electoral danez este un sistem simplu, dar totuși cu o repartizare complexă¹⁶.

Pentru a candida la alegerile legislative, candidații trebuie să îndeplinească următoarele condiții¹⁷:

- să aibă naționalitatea daneză;
- să aibă domiciliul permanent în Regat;
- să aibă vârsta necesară pentru exercitarea dreptului de vot (18 ani)¹⁸;
- să nu fi fost declarată în incapacitate de a-și desfășura activitatea¹⁹;

Este eligibilă pentru a fi aleasă în Parlament orice persoană care are drept de vot la alegerile pentru acesta, cu excepția celor care au fost condamnate pentru o infracțiune care, în ochii opiniei publice, le face nedemne pentru a deveni membrii în Parlament. Funcționarii publici care sunt aleși membrii ai Parlamentului nu au nevoie de permisiunea Guvernului pentru ca mandatul lor să fie validat. Exercitarea dreptului de vot este reglementată de Legea electorală care, în vederea asigurării unei reprezentări în proporții egale a diferitelor opinii ale electoratului, fixează modul de scrutin și decide dacă va fi adoptat principiul reprezentării proporționale în același timp sau nu cu un scrutin uninominal. Nicio persoană nu va putea vota decât sub condiția înscrierii în registrul electoral²⁰.

Danemarca, din punct de vedere electoral, este divizată în trei regiuni: Metropolitan Copenhaga, Sealand-Southern Danemarca și Nordul și Centrul Jutland. Cele trei regiuni sunt împărțite în câte 10 circumscripții²¹.

La fiecare cinci ani²² se stabilește numărul de mandate ce este alocat fiecărei regiuni în funcție de numărul populației, numărul alegătorilor înregistrați la ultimele alegeri, precum și întinderea teritorială a regiunii.

Candidaturile se prezintă de partidele politice sau pot fi candidaturi independente. O candidatură independentă trebuie să fie susținută de cel puțin 100 și cel mult 200 de semnături din partea cetățenilor din districtul electoral în care o persoană dorește să candideze. Un alegător poate susține un singur candidat²³.

13 Date despre sistemul electoral danez pot fi consultate pe: <https://elections.sim.dk/parliament-elections/>

14 Art. 28 din Constituție.

15 Partidele politice trebuie să atingă pragul electoral de 2% pentru a intra în Parlament.

16 Folketing (Parliamentary) Elections Act (Legea privind alegerea Folketing-ului) – Actul Nr. 369 din 10 aprilie 2014 – file:///C:/Users/Cab/Downloads/Denmark_Parliamentary_election_act_2014_en.pdf

17 Partea I, Art.1 din Legea pentru alegerea Folketing-ului.

18 Vârsta necesară pentru exercitarea dreptului de vot poate fi oricând modificată prin lege.

19 Prin lege se stabilește în ce măsură o condamnare penală și serviciile de asistență publică constând în ajutoare sociale conduc la pierderea drepturilor electorale.

20 Partea 1, art. 3 alin. (1) din Legea pentru alegerea Folketing-ului.

21 Aceste circumscripții, la rândul lor, sunt împărțite în 92 de districte electorale.

22 În anul 2015 a avut loc ultima distribuie a numărului de mandate pe regiuni și circumscripții.

23 Partea 6, art. 32 din Legea pentru alegerea Folketing-ului

Legea electorală reglementează, de asemenea, condițiile de alegere a supleanților și condițiile de intrare a acestora în Parlament, precum și procedura de urmat în cazul în care devine necesară organizarea unui al doilea tur de scrutin. Prin norme distincte se stabilește reprezentarea Groenlandei și Insulelor Feroe în Parlament.

Partidele politice joacă un rol major în viața politică daneză. Dreapta a fost reprezentată în 1915 de Partidul Conservator²⁴, în timp ce stânga (Stânga Unită) se identifică astăzi cu Partidul Liberal. Stânga a fost reprezentată în Parlament încă din 1884, dar o forță politică adevărată devine abia la începutul secolului XX. În 1871 se creează Partidul Social-Democrat. Dreapta îi reprezenta pe proprietari și pe funcționari, stânga pe fermieri, iar social-democrații pe muncitori.

În anul 1905, din sciziunea stângii își face apariția Partidul Social Liberal.

Viața politică din Danemarca a cunoscut de-a lungul timpului transformări profunde. O serie de formațiuni politice și-au făcut apariția în peisajul politic, ele reprezentând noile evoluții din societate, dar și noua viziune a cetățenilor danezi asupra modului de reprezentare în organismele alese. În anul 1959 își face apariția Partidul Socialist al Poporului, desprins din Partidul Comunist. În anul 1995, o grupare care se desprinde din Partidul Progresului va forma Partidul Poporului Danez, iar formațiunea politică Noua Alianță își face apariția în anul 2007, pentru ca în 2008 să își schimbe numele în Alianța Liberală.

În anul 2019 în Parlamentul danez au fost reprezentate 13 forțe politice: *Venstre* (Partidul liberal), *SocialDemokratiet* (Partidul Social Democrat), *Dansk Folkeparti* (Partidul Poporului Danez), *Radikale* (Partidul Social-Liberal), *Socialistisk Folkeparti* (Partidul Socialist), *Enhedslisten – De Rød-Grønne* (Alianța Roșu-Verde), *Liberal Alliance* (Alianța Liberală), *Det Konservative Folkeparti* (Partidul Conservator), *Alternativet* (Alternativa), *Nye Borgerlige* (Noua Dreaptă), *Inuit Ataqatigiit*, *Javnaðarflokkurin*, *Sambandsflokkurin*.

Social-democrații și social-liberalii, pe de o parte și, conservatorii și liberalii, pe de altă parte, reprezintă principalele forțe politice aflate în competiție pentru obținerea puterii.

La alegerile parlamentare din 18 iunie 2015, rata de participare la vot a fost una ridicată, și anume, de 85,9% din cetățenii cu drept de vot s-au prezentat la urne. Participarea cetățenilor danezi la procesele electorale este una ridicată, fiind peste 80%²⁵.

Ultimele alegeri legislative au avut loc în 5 iunie 2019. Prezența la vot a fost de 84,6% în Danemarca, de 70,3% în insulele Feroe și de 49,9 % în Groenlanda. În parlament s-au calificat zece formațiuni politice, deținând între 48 de mandate (29,5%) – Partidul Social-Democrat, și patru mandate (2,3%) – Noua Dreaptă și Alianța Liberală. Celor 175 de parlamentari aleși pe teritoriul Danemarcei li se adaugă câte doi parlamentari din Groenlanda și din Insulele Feroe.²⁶

Regele poate să stabilească, în orice moment, organizarea unor noi alegeri având drept efect vacantarea locurilor existente odată cu organizarea acestor noi alegeri. După desemnarea noului Cabinet, organizarea unor noi alegeri nu poate fi stabilită înainte ca Prim-ministrul să se fi prezentat în fața Parlamentului. Prim-ministrul are datoria de organiza alegeri generale înainte de expirarea mandatului pentru care a fost ales Parlamentul. Niciun loc nu va deveni vacant înainte de organizarea unor noi alegeri²⁷.

24 Pentru detalii: <https://www.thedanishparliament.dk/en/political-parties>

25 A se vede: <https://www.ft.dk/da/folketingsvalg/saadan-stemmer-du/repraesentativt-demokrati>

26 A se vedea Anexa nr. 2.

27 Legea poate prevedea norme speciale în legătură cu începerea și stabilirea mandatelor parlamentare de reprezentare a Insulelor Feroe și a Groenlandei în Parlament.

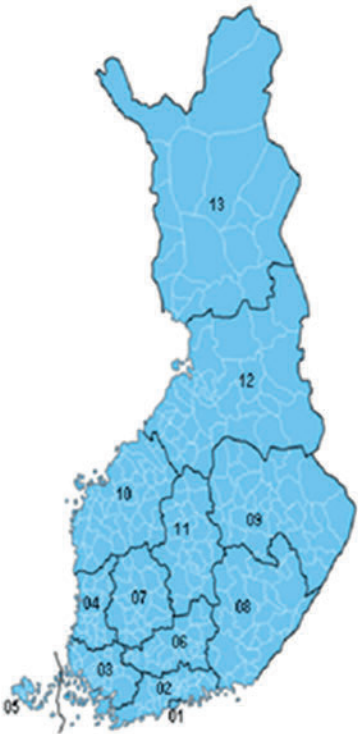
Dacă un membru al Parlamentului devine neeligibil, locul acestuia în Parlament devine vacant. După validarea mandatului, fiecare nou membru al Parlamentului declară în mod solemn că va respecta Constituția. Parlamentul este unica autoritate competentă să decidă în legătură cu validarea mandatului oricărui membru, precum și în legătură cu pierderea, de către membrii săi, a dreptului de a fi aleși.

3. Alegeri legislative în Finlanda

Parlamentul finlandez (*Eduskunta*) are o structură monocamerală²⁸ și este compus din 200 de membri. Întreaga țară este împărțită în 12 provincii, fiecare cu propriul guvern local. În fiecare circumscripție sunt aleși între 6-35 de deputați, în funcție de populația fiecărei circumscripții, cu excepția Insulelor Aaland care aleg un singur reprezentant.

La fiecare scrutin, numărul cetățenilor din fiecare circumscripție este împărțit la populația totală a țării, iar rezultatul obținut este apoi multiplicat cu 199 și astfel se obține numărul de locuri ce revine fiecărei circumscripții.

În anul 2013, circumscripția *Pohjois-Savo* și cea *Pohjois-Karjala* au fuzionat devenind *Savo-Karjala*, iar circumscripția *Kymenlaakso* și circumscripția *Etelä-Savo* au format Circumscripția Finlanda de Sud – Est.

Circumscripții electorale ²⁹	Nr. deputați	
1-Helsingin	22	
2-Uudenmaan	35	
3-Varsinais-Suomen	17	
4-Satakunnan	8	
5-Åland Ahvenanmaan maakunnan	1	
6-Hämeen	14	
7-Pirkanmaan	19	
8- Kaakkois-Suomen	17	
9-Savo-Karjalan	16	
10-Vaasan	16	
11-Keski-Suomen	10	
12-Oulun	18	
13-Lapin	7	

²⁸ Pentru amănunte, Alexandru Radu, *Sisteme politice contemporane. Forme de guvernare în 29 de state*, (București: Ed. C.H. Beck, 2010), 70.

²⁹ A se vedea pentru detalii: <https://vaalit.fi/en/electoral-districts>

Deputații sunt aleși, prin sufragiu universal, direct, pentru un mandat de 4 ani³⁰.

Tipul de scrutin prin care sunt aleși deputații finlandezi este cel proporțional, pe baza metodei d'Hondt. În Insulele Aaland este utilizat scrutinul majoritar unimodal într-un singur tur. Legislația electorală finlandeză nu stabilește un prag electoral.

Candidații din competițiile electorale sunt desemnați de partidele politice sau de către asociații de alegători. Pentru a participa la un scrutin, un partid politic trebuie să strângă un minim de 5000 de semnături din partea cetățenilor pentru a se înregistra la Ministerul de Interne. Asociațiile de alegători care vor să participe în competițiile electorale trebuie cuprindă cel puțin 100 de membrii.

Este eligibilă pentru a obține un mandat de reprezentare orice persoană cu drept de vot și care nu se află sub tutelă. Cu toate acestea, un militar aflat în serviciul activ nu poate fi ales reprezentant.

Constituția prevede expres că nu pot fi reprezentanți³¹:

- Cancelarul de Justiție al Guvernului;
- Avocatul Poporului;
- Un judecător al Curții Supreme;
- Un judecător al Curții Supreme Administrative;
- Procurorul General.

Dacă un reprezentant este ales Președinte al Republicii sau este numit ori ales într-una din funcțiile evidențiate mai sus, mandatul de reprezentant al acestuia încetează de la data numirii ori alegerii sale. Mandatul unui reprezentant încetează și în cazul în care acesta își pierde eligibilitatea.

La momentul actual, Eduskunta are în componența sa 94 de femei, ceea ce reprezintă un procent de 47% din totalul deputaților. În materie de „feminizare” a Parlamentului, Finlanda ocupă un loc de frunte alături de celelalte state nordice.

În cadrul alegerilor din 2015³² au participat în competiția electorală 2146 de candidați, votați de 3.099.760 de alegători, respectiv 72,1% din totalul celor cu drept de vot. Împărțirea pe criterii de sex și partide poate fi văzută în tabelul de mai jos:

Partid	Total	Bărbați	Femei
National Coalition Party	214	115	99
The Finnish Social- Democratic Party	216	114	102
The Finns Party	215	139	76
Centre Party of Finland	216	130	86
The Left Alliance	216	123	93
Green League	208	91	117
Swedish People's Party in Finland	104	58	46
Christian Democrats in Finland	193	105	88
Workers Party of Finland	33	28	5
Independence Party	151	116	35
For the Poor KA	5	-	5
Pirate Party of Finland	123	107	16

30 Art. 24 alin. 1 din Constituție.

31 Art. 27 alin. 3 din Constituție.

32 A se vedea datele Institutului finlandez de statistică: http://tilastokeskus.fi/til/evaa/2015/01/evaa_2015_01_2015-04-10_tie_001_en.html

Partid	Total	Bărbați	Femei
Change 2011	72	56	16
The Communist Party of Finland	112	68	44
Communist Workers Party	30	26	4
Constituency associations	31	22	9
Alții	7	3	4
Total candidați	2.146	1.301	845

Ultimele alegeri parlamentare în Finlanda au avut loc în 14 aprilie 2019. În procesul electoral s-au înscris 20 de partide politice, care au prezentat un număr de 2468 de candidați³³. Social-democrații au câștigat aceste alegeri, la 20 de ani după ultima lor victorie, având doar un ușor avans în fața partidului antiimigrație și eurosceptic al Adevăraților Finlandezi.³⁴

Partidul, condus de fostul ministru de finanțe Antti Rinne, a obținut 40 de mandate din totalul celor 200 ale Parlamentului de la Helsinki, iar Adevărații Finlandezi 39, potrivit rezultatelor definitive. Între cele două partide s-a înregistrat o diferență de 0,2 puncte la finalul unei serii electorale pline de suspans.

Social-democrații sau marcat astfel reîntoarcerea lor în prim-planul vieții politice, la patru ani după eșecul de la alegerile parlamentare din 2015 unde partidul s-a clasat pe locul al patrulea.

Partidul s-a clasat ultima oară pe primul loc în alegerile legislative în 1999, când Paavo Lipponen a condus ulterior o coaliție de stânga-dreapta până în 2003. De atunci, social-democrații au participat la mai multe guverne, fără ca totuși să iasă pe primul loc. Ei au desfășurat o campanie împotriva politicii de austeritate promovate de coaliția guvernamentală în exercițiu – compusă din Centru, Partidul coaliției naționale (dreapta) și Partidul Reforma bleu (eurosceptic) – care a permis scoaterea țării din recesiune în 2016³⁵.

4. Procedura de alegere a Parlamentului Islandei

Alegerea *Althingi* este reglementată de Constituția Islandei și de Actul nr. 24 din 16 mai 2000 privind alegerile parlamentare. Structura Legislativului este unicamerală³⁶.

Art. 2 din Constituție stipulează că: „*Althingi și Președintele Islandei exercită împreună puterea legislativă*”. Puterile prezidențiale ale Președintelui în materie legislativă sunt exercitate, de fapt de către miniștrii din Guvern. Rolul principal al legislativului este acela de a elabora cadrul legislativ al țării.

Althingi este compus din 63 de membri aleși prin vot universal, direct și secret pe baza reprezentării proporționale pentru un mandat de 4 ani.

În conformitate cu prevederile constituționale privind circumscripțiile, acestea trebuie să fie de cel puțin șase și nu mai mult de șapte.

Înainte de alegerile legislative din Islanda, pe 10 mai 2003, au fost făcute schimbări cu privire la circumscripțiile electorale, astfel încât țara este acum împărțită

33 A se vedea: https://tulospalvelu.vaalit.fi/EKV-2019/en/ehd_listat_kokomaa.htm

34 A se vedea Anexa 3.

35 A se vedea: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-23088170-alegeri-legislative-finlanda-social-democratii-frunte-iar-extrema-dreapta-locul-trei-rezultate-particiale.htm>

36 Art. 32 din Constituția Islandei.

în șase circumscripții. Înainte de această reglementare, Islanda era împărțită în opt circumscripții, în conformitate cu dispozițiile legislative statuate în 1959.

Limitele circumscripțiilor sunt stabilite prin lege, cu toate acestea, Comisia Electorală Națională poate fi autorizată să traseze granițele din Circumscripția Reykjavík și din vecinătate³⁷. După fiecare alegeri la *Althingi*, în cazul în care numărul alegătorilor înregistrați reprezentați de fiecare sediu parlamentar, inclusiv locurile de egalizare, în orice circumscripție este mai mic decât jumătate din cel al unei alte circumscripții electorale, Comitetul Electoral Național va ajusta numărul locurilor parlamentare din circumscripțiile electorale pentru a reduce această diferență.

Numărul mandatelor din fiecare circumscripție trebuie să fie în număr de cel puțin șase. Modificările la limitele circumscripțiilor electorale și modalitățile de alocare a locurilor în Parlament, conform legii, pot fi făcute doar cu aprobarea a două treimi din voturile exprimate în *Althingi*.

Circumscripțiile islandeze³⁸

Circumscripție electorală	Nr. de mandate alocate
Nord –Vest	10
Nord – Est	10
Sud	10
Sud-Vest	11
Reykjavik Sud	11
Reykjavik Nord	11

Orice persoană care la data alegerilor are vârsta de 18 ani și are naționalitatea islandeză are dreptul de a vota în cadrul alegerilor legislative.

De asemenea, orice persoană care poate vota și care se bucură de o bună reputație poate candida pentru *Althingi*. Constituția prevede totuși o interdicție pentru judecătorii Curții Supreme³⁹.

Ultimele alegeri legislative au avut loc în data de 28 octombrie 2017 și s-au bucurat de o prezență ridicată la vot, procentul de participare fiind de 81.2%. În competiția electorală s-au înscris 11 partide și formațiuni politice și un număr de 1244 de candidați.⁴⁰

5. Alegerea legislative în Suedia

În anul 1866 se instituia un Parlament bicameral format dintr-o Cameră Superioară, aleasă de către consiliile generale și municipale și, dintr-o Cameră Inferioară, ai cărei membri erau aleși prin scrutin direct⁴¹. În anul 1909, se instituia sufragiul universal masculin⁴² pentru alegerea Camerei Inferioare, al cărei mandat era de 4 ani.

37 Art. 31 alin (2) din Constituția Islandei.

38 Art. 8 din Actul nr. 24 din 16 mai 2000 privind alegerile parlamentare. Pentru detalii: <https://www.government.is/Publications/Legislation/Lex/?newsid=027e6a1a-f46b-11e7-9423-005056bc530c>

39 Art. 34 alin (2) din Constituția Islandei.

40 A se vedea Anexa 4.

41 Pentru detalii, Dominique Chagnollaud, *Tome 1. Théorie générale*, 309-314.

42 În anul 1919, femeile dobândeau drept de vot.

Conform noii Constituții, adoptate în 1974 și intrată în vigoare în 1975, Parlamentul suedez devine unicameral⁴³. Trecerea de la un sistem bicameral la unul monocameral nu a schimbat radical⁴⁴ politica suedeză, având în vedere slaba influență a Camerei Superioare.

Constituantul suedez a statuat încă din art. 1 al Constituției faptul că: „În Suedia, puterea publică emană de la popor. Democrația suedeză se întemeiază pe formarea liberă a opiniei și pe votul universal și egal. Aceasta este realizată prin intermediul unei forme de guvernământ reprezentative și parlamentare, precum și prin autonomie locală. Puterea publică este exercitată conform legii”.

Organismul esențial al regimului reprezentativ este *Riksdagen*⁴⁵ – Parlamentul – care este conform art. 4 din Constituție: „reprezentantul poporului”. Același articol stabilește că *Riksdag* legiferează și decide asupra impozitelor percepute de către stat și cu privire la utilizarea resurselor de către acesta. Parlamentul este cel care controlează Guvernul și administrația Suediei.

Riksdag este compus din 349 membri. Sistemul ales pentru desemnarea reprezentanților națiunii este *reprezentarea proporțională, pe baza metodei Saint-Lagüe*⁴⁶, sistem ce datează încă din perioada regatelor scandinave. Un sistem complex al mandatelor⁴⁷ „compensate” (39 din 349) permite operarea unei repartizări cât mai proporționale între partidele care au obținut cel puțin 4% din voturi la nivel național sau 12% într-o circumscripție⁴⁸. *Riksdag* se compune din 310 mandate fixe, împărțite în mod proporțional, în funcție de populație, între circumscripțiile electorale și 39 de mandate de compensare⁴⁹.

Constituția suedeză intrată în vigoare în 1975 prevedea ca mandatul parlamentar să se exercite pe o durată de 3 ani. Această prevedere constituțională a rămas în vigoare pe un interval de douăzeci de ani. În 1994, printr-o nouă revizuire constituțională, legislatura a fost stabilită la 4 ani (așa cum fusese în perioada 1921-1974). În caz de dizolvare a Parlamentului, mandatul noii adunări se va întinde doar pe perioada rămasă din mandatul adunării dizolvate. Guvernul este cel care poate dizolva *Riksdagen*. Acesta nu poate fi dizolvat în primele trei luni de la data începerii legislaturii.

În Suedia, alegerile generale se desfășoară în același timp cu alegerile regionale și cu cele municipale în circumscripții electorale⁵⁰. Guvernul este cel care poate solicita organizarea de alegeri extraordinare. Acest tip de alegeri nu pot fi organizate mai devreme de 3 luni de la alegerile ordinare. Dacă Guvernul a anunțat organizarea de alegeri extraordinare, acestea se vor desfășura în termen de 35 de zile de la anunțul oficial al Guvernului.

43 În anul 1969 era desființată Camera Inferioară.

44 Jean Michel De Waele, Paul Magnette, *Les démocraties européennes. Approche comparée des systèmes politiques nationaux*, 420.

45 Cel mai adesea cunoscut sub denumirea de „Riksdag”.

46 Pentru detalii, Philippe Lauvaux, *Les grandes démocraties contemporaines*, 3e édition, (Paris: P.U.F., 2004), 584-592.

47 Pentru fiecare membru al Parlamentului este numit un membru supleant.

48 Cap. III, art. 7 din Constituție. În Suedia există 29 de circumscripții electorale, fiecare dintre acestea desemnând, de regulă, între 10 și 20 de parlamentari. Trebuie să precizăm că există diferențe puternice între circumscripțiile electorale. Cea mai mare circumscripție este *Stockholm County* care desemnează 42 de parlamentari, iar cea mai mică este *Gotland County* care desemnează doar 2 parlamentari.

49 Alegerile în Suedia sunt reglementate de *The Elections Act*, adoptat în anul 2005 (<https://www.government.se/49150c/contentassets/4e2fdee5a8e342e88289496d34701aec/the-elections-act-2005837>).

50 Menționăm faptul că, din 1 iunie 1958 nu s-au mai organizat în Suedia alegeri extraordinare. A se vedea *The Elections Act*, Capitolul 4, Secțiunea 3.

Constituantul suedez a stabilit anumite condiții de eligibilitate:

- orice cetățean suedez care are domiciliul actual pe teritoriul Regatului sau care a avut, la un moment dat, domiciliul pe teritoriul Regatului;
- a împlinit vârsta minimă de 18 ani în ziua alegerilor, inclusiv.

Buletinele de vot sunt de culori diferite pentru fiecare tip de alegere: galben pentru alegerile parlamentare, alb pentru alegerile de consilieri comunali și albastru pentru consilieri din comitate.

Legea electorală suedeză statuează, în Capitolul 2, reguli precise cu privire la modul de constituire al circumscripțiilor electorale⁵¹, precum și cu privire la numărul de mandate repartizate fiecărei circumscripții.

Alegerile generale care s-au desfășurat în 9 septembrie 2018 s-au bucurat de o prezență numeroasă a alegătorilor suedezi, astfel procentul a fost de 87,18% din totalul electorilor⁵².

În legislatura 2018-2022⁵³, în Parlamentul suedez sunt reprezentate opt formațiuni politice.

Concluzii

Statele nordice au o istorie îndelungată a practicilor constituționale și electorale, fapt ce a contribuit definitiv la o stabilitate a regimurilor politice. De asemenea, amenajarea constituțională a puterilor în stat a determinat ca instituirea regimurilor parlamentare să contribuie la stabilitatea guvernamentală.

Desemnarea reprezentanților în Parlamentele naționale din statele nordice se realizează cu respectarea dispozițiilor constituționale, legale și regulamentare stabilite de legiuitorul din fiecare stat supus analizei. Parlamentele din statele nordice au o structură unicamerală, numărul parlamentarilor fiind destul de redus spre deosebire de statele cu sisteme bicamerale.

Stat	Denumire Parlament	Structura Parlamentului	Durata mandatului	Nr. de deputați
DANEMARCA	<i>Folketing</i>	Unicameral	4	179
FINLANDA	<i>Eduskunta</i>	Unicameral	4	200
ISLANDA	<i>Althingi</i>	Unicameral	4	63
NORVEGIA	<i>Stortinget</i>	Unicameral	4	169
SUEDIA	<i>Riksdagen</i>	Unicameral	4	349

Sistemul partidist din aceste state a fost dominat pentru o lungă perioadă de timp de partidele de stânga, însă evoluția opțiunilor electorale din ultimii ani au determinat o fragmentare a vieții politice ce a condus la formarea de coaliții de guvernare. Formula minoritară de guvern constituie însă caracteristica regimurilor parlamentare scandinave.

51 Numărul mandatelor fixe sunt stabilite pe fiecare circumscripție electorală în parte până cel târziu în data de 30 aprilie a anului în care au loc alegerile generale.

52 Numărul total al alegătorilor în cadrul alegerilor parlamentare din 9 septembrie 2018 a fost de 7 495 936.

53 Textul integral al Regulamentului Riksdagen poate fi consultat pe: <https://www.riksdagen.se/globalassets/07.-dokument--lagar/the-riksdag-act-2015.pdf>

Stat	Tip de sistem electoral	Decupaj electoral
DANEMARCA	Reprezentare proporțională, Metoda Sainte-Laguë	3 regiuni divizate în 100 circumscripții electorale și 92 de districte electorale
FINLANDA	Reprezentare proporțională, Metoda d' Hondt	13 circumscripții electorale
ISLANDA	Reprezentare proporțională, Metoda d' Hondt	6 circumscripții electorale
NORVEGIA	Reprezentare proporțională, Metoda Sainte- Lagüe	19 circumscripții electorale
SUEDIA	Reprezentare proporțională, Metoda Sainte- Lagüe	29 circumscripții electorale

Este de remarcat că în toate democrațiile nordice este reglementată reprezentarea proporțională, doar metodele de atribuire a mandatele fiind diferite. Sistemele electorale din statele nordice au creat premisele unei reprezentări mult mai bune a femeilor în legislativele naționale.

În fine, o caracteristică definitorie a democrațiilor parlamentare din statele nordice o reprezintă prezența pregnantă a femeilor în viața politică, în competițiile electorale și în cadrul instituțiilor parlamentare.

Stat	Procentul de reprezentare al femeilor în Parlament ⁵⁴
DANEMARCA	40.22% ⁵⁵
FINLANDA	47% ⁵⁶
ISLANDA	38.1%
NORVEGIA	40.8%
SUEDIA	47.3%

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Arend Lijphart, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări* (Iași: Polirom, 2000)

Alexandru Radu, *Sisteme politice contemporane. Forme de guvernare în 29 de state* (București: C.H. Beck, 2010).

Jean Michel De Waele, Paul Magnette (dir.), *Les démocraties européennes. Approche comparée des systèmes politiques nationaux* (Paris: Armand Colin, 2008).

Dominique Chagnollaud, *Tome 1. Théorie générale. Les régimes étrangers*, 6e édition (Paris: Dalloz, 2009).

Philippe Lauvaux, *Les grandes démocraties contemporaines*, 3e édition (Paris: P.U.F. 2004).

***<http://www.ipu.org/wmn-f/classif.htm>

***<http://www.robert-schuman.eu>

⁵⁴ A se vedea: <http://www.ipu.org/wmn-f/classif.htm>, accesat în 16.12.2019.

⁵⁵ A se vedea: <https://www.thedanishparliament.dk/searchResults.aspx?sortedDescending=fals&party=f5870153-3121-4dd6-b2a7-b7b3fd351ceb>, accesat în 16.12.2019.

⁵⁶ A se vedea: <https://www.eduskunta.fi/EN/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/womens-suffrage-110-years/Pages/women-as-members-of-parliament.aspx>, accesat în 16.12.2019.

Bibliografie pentru Danemarca

***Constituția Danemarcei

***Folketing (Parliamentary) Elections Act (Legea privind alegerea Folketing-ului) – Act No. 369 of 10 April 2014 –

*** <https://www.thedanishparliament.dk>

*** <http://www.dst.dk>

Bibliografie pentru Finlanda

***Constituția Finlandei

***Election Act (714/1998, amendments up to 361/2016)

***<https://www.eduskunta.fi/>

*** <https://vaalit.fi>

*** <https://tulospalvelu.vaalit.fi>

Bibliografie pentru Islanda

***Constituția Islandei

***Parliamentary Elections to the Althing, Act No. 24/2000- <https://www.government.is/Publications/Legislation/Lex/?newsid=027e6a1a-f46b-11e7-9423-005056bc530c>

***<https://www.althingi.is/>

Bibliografie pentru Norvegia

***Constituția Norvegiei

file:///C:/Users/Cab/Downloads/Denmark_Parliamentary_election_act_2014_en.pdf

*** <http://www.regjeringen.no>

*** <https://valgresultat.no>

Bibliografie pentru Suedia

***Constituția Suediei

***The Elections Act (2005:837) – ***<https://www.government.se/49150c/contentassets/4e2fdee5a8e342e88289496d34701aec/the-elections-act-2005837>

*** <https://www.riksdagen.se>

Anexa 1. Norvegia

Rezultatele finale ale alegerilor parlamentare din anul 2017⁵⁷

Numărul total al alegătorilor înregistrați		3.765.245		
Numărul total al voturilor exercitate		2.945.352		
Procentul votanților din total		78.2%		
Numărul total al voturilor invalide		5.179		
Numărul total al voturilor albe		18.516		
Partidul	Procent voturi obținute	Număr de voturi	Număr mandate obținute	Număr mandate față de 2003
Partidul Laburist- <i>Arbeiderpartiet</i>	27,4	800.947	49	-6
Partidul Conservator- <i>Høyre</i>	25,0	732.895	45	-3
Partidul Progresist – <i>Fremskrittspartiet</i>	15,2	444.681	27	-2
Partidul de Centru – <i>Senterpartiet</i>	10,3	302.017	19	+9
Partidul Socialist de Stânga – <i>Sosialistisk Venstreparti</i>	6,0	176.222	11	+4
Partidul Creștin Democrat – <i>Kristelig Folkeparti</i>	4,2	122.797	8	-2
Partidul Liberal – <i>Venstre</i>	4,4	127.910	8	-1
Verzii – <i>Miljøpartiet De Grønne</i>	3,2	94.788	1	0
Partidul Roșu – <i>Rødt</i>	2,4	70.522	1	+1
Total	-	-	169	-

Alegerile legislative din 16 septembrie 2009⁵⁸ și 7 octombrie 2013⁵⁹

Nr. crt.	Partidul	2009			2013		
		Procent voturi obținute	Număr mandate obținute	Număr mandate față de 2005	Procent voturi obținute	Număr mandate obținute	Număr mandate față de 2009
1	Partidul Laburist	35.4	64	+3	30.8	55	-9
2	Partidul Conservator	17,2	30	+7	26,8	48	+18
3	Partidul Progresist	22,9	41	+3	16.3	29	-12
4	Partidul de Centru	6.2	11	0	5.5	10	-1
5	Partidul Socialist de Stânga	6.2	11	-4	4.1	7	-4
6	Partidul Creștin Democrat	5.5	10	-1	5.6	10	0
7	Partidul Liberal	3.9	2	-8	5.2	9	+7
8	Verzii	-	-	-	2.8	1	+1
Total		-	-	169	-	169	-

57 Pentru detalii a se consulta: <http://www.regjeringen.no/krd/html/valg2009/bs5.html>

58 A se vedea: <https://valgresultat.no/?type=st&year=2009>, accesat în 3.12. 2019

59 A se vedea: <https://valgresultat.no/?type=st&year=2013>, accesat în 3.12. 2019

Anexa 2. Danemarca

Rezultate alegeri legislative – Legislatura 2019-2023⁶⁰

Nr. crt.	Partidul	Număr de voturi obținute	Procent voturi obținute	Număr de mandate obținute
1	Partidul Social-Democrat – <i>Socialdemokratiet</i>	914 882	25,9	48
2	Partidul Liberal – <i>Venstre, Danmarks Liberale Parti</i>	826 161	23,4	43
3	Partidul Poporului Danez – <i>Dansk Folkeparti</i>	308 513	8,7	16
4	Partidul Social-Liberal – <i>Radikale Venstre</i>	304 714	8,6	16
5	Partidul Socialist Liberal – <i>Socialistisk Folkeparti</i>	272 304	7,7	14
6	Lista Unității-Aliața Roșu-Verde – <i>Enhedslisten-De Rød-Grønne</i>	245 100	6,9	13
7	Partidul Popular Conservator – <i>Det Konservative Folkeparti</i>	233 865	6,6	12
8	Alternativa – <i>Alternativet</i>	104 278	3,0	5
9	Noua Dreaptă – <i>Nye Borgerlige</i>	83 201	2,4	4
10	Alianța Liberală – <i>Liberal Alliance</i>	82 270	2,3	4
Total		-	-	175

Rezultate alegeri legislative în Groelanda⁶¹ și Insulele Feroe⁶² – 2019

Groelanda			Insulele Feroe		
	Procent voturi obținute	Număr mandate obținute		Procent voturi obținute	Număr mandate obținute
Inuit Ataqatigiit	6.881	1	Sambandsflokkurin/ Sambandspartiet	7.349	1
Siumut	6.058	1	Javnaðurflokkurin/ Socialdemokratiet	6.630	1
Demokraatit/ Demokraterne	2.262	-	Fólkaflokkurin / Folkeflokken	6.181	-
Nunatta Qitornai	1.616	-	Tjóðveldið / Republikanerne	4.830	-
Partii Naleraq	1.565	-	Framsókn	639	-
Atassut	1.099	-	Sjálvstýrisflokkurin/ Selvstyrepartiet	333	-
Suleqatigiissitsut/ Samarbejdspartiet	520	-			

60 A se vedea: <http://www.dst.dk/valg/Valg1684447/other/Folketingsvalg2019.pdf>

61 A se vedea: <http://www.dst.dk/valg/Valg1684447/other/FolketingsvalgGronland2015.pdf>

62 Pentru detalii a se consulta: <http://www.dst.dk/valg/Valg1684447/other/FolketingsvalgetFaroerne2015.pdf>

Rezultate alegeri legislative – 18 iunie 2015⁶³

Nr. crt.	Partidul	Număr de voturi obținute	Procent voturi obținute	Număr de mandate obținute
1	Partidul Social-Democrat – <i>Socialdemokraterne</i>	924.940	26,3	47
2	Partidul Poporului danez – <i>Dansk Folkeparti</i>	741.746	21,1	37
3	Partidul Liberal – <i>Venstre, Danmarks Liberale Parti</i>	685.188	19,5	34
4	Lista Unității–Alianța roșu-verde – <i>Enhedslisten-De Rød-Grønne</i>	274.463	7,8	14
5	Alianța Liberală – <i>Liberal Alliance</i>	265.129	7,5	13
6	Alternativa – <i>Alternativet</i>	168.788	4,8	9
7	Partidul Social-Liberal – <i>Det Radikale Venstre</i>	161.009	4,6	8
8	Partidul Socialist Liberal – <i>Socialistisk Folkeparti</i>	147.578	4,2	7
9	Partidul Popular Conservator – <i>Det Konservative Folkeparti</i>	118.003	3,4	6
10	Creștin – Democrații – <i>Kristendemokraterne</i>	29. 077	0,8	0
Total		-	-	175

Nr. crt.	Partidul	Nr. mandate 2015-2019
1.	<i>Inuit Ataqatigiit</i> (Groelanda)	1
2.	<i>Siumut</i> (Groelanda)	1
3.	<i>Tjóðveldi</i> (Insulele Feroe)	1
4.	<i>Javnaðarflokkurin</i> (Insulele Feroe)	1

63 Pentru detalii: <http://www.thedanishparliament.dk/>

Anexa 3. Finlanda

Rezultate alegeri legislative Danemarca – Legislatura 2019-2023⁶⁴

Nr. crt.	Partidul	Număr de voturi obținute	Procent voturi obținute	Număr de mandate obținute	Număr mandate față de 20015
1	Partidul Social – Democrat	546,471	17.73	40	+6
2	Partidul Finlandez	538,805	17.48	39	+1
3	Partidul Coaliția Națională	523,957	17.00	38	+1
4	Partidul de Centru	423,920	13.76	31	-18
5	Liga Verde	354,194	11.49	20	+5
6	Alianța de Stânga	251,808	8.17	16	+4
7	Partidul Poporului Suedez	139,640	4.53	9	0
8	Partidul Creștin-Democrat	120,144	3.90	5	0
9	Mișcarea ACUM	69,427	2.25	1	0
10	Coaliția Åland	11,640	0.38	1	0
Total		3.081.916	100	200	-

Numărul de candidați din fiecare district – 2019

District electoral	Nr. candidați
DE Helsinki	286
DE Uusimaa	492
DE Varsinais-Suomi	191
DE Satakunta	117
DE Åland	5
DE Häme	155
DE Pirkanmaa	251
DE South-East Finland	179
DE Savo-Karelia	165
DE Vaasa	168
DE Central Finland	153
DE Oulu	184
DE Lapland	122
Total	2.468

⁶⁴ A se vedea: <http://www.dst.dk/valg/Valg1684447/other/Folketingsvalg2019.pdf>

Rezultatele alegeri legislative – 19 aprilie 2015⁶⁵

Nr. crt.	Partidul	Număr de voturi obținute	Procent voturi obținute	Număr de mandate obținute
1	Adunarea Conservatoare (KOK)	599 138	21,10 %	49
2	Partidul de Centru (KESK)	625 68	21,10 %	49
3	Adevărații Finlandezi (PS)	523 045	17,60 %	38
4	Adunarea Conservatoare (KOK)	539 615	18,20 %	37
5	Partidul Social – Democrat (SPD)	489 705	16,50 %	34
6	Verzii (VIHR) ⁶⁵	252 872	8,50 %	15
7	Alianța Stângii (VAS)	211 615	7,10 %	12
8	Partidul poporului suedez (SFP)	144 520	4,90 %	9
9	Partidul Creștin – Democrat (SKL)	105 022	3,50 %	5
10	Alții	-	2,60 %	1
Total		3.081.916	100	200

⁶⁵ Pentru detalii: <http://www.robert-schuman.eu/fr/doc/oeo/oeo-1578-fr.pdf>

⁶⁶ A se vedea: Caroline Close, Pascal Delwit, "Les partis verts européens à l'une du planfond de verre électoral. Resultats électoraux et profils des électeurs des partis verts en Europe", *Cahiers du CEVIPOL*, no.1 (2018): 20-23 (http://cevipol.ulb.ac.be/sites/default/files/Contenu/Cevipol/close_delwit_brussels_wp_2018_1_partis_verts.pdf)

Anexa 4. Islanda

Candidați în alegerile legislative 1987-2017

An electoral	Partide și formațiuni politice	Liste de candidați	Total candidați	Nr. Bărbați pe liste	% Bărbați pe liste	Femei pe liste	% Femei pe liste
1987	10	64	958	521	54,4	437	45,6
1991	11	67	1.029	560	54,4	469	45,6
1995	10	56	843	418	49,6	425	50,4
1999	8	51	776	464	59,8	312	40,2
2003	7	37	776	447	329	57,6	42,4
2007	6	36	756	399	52,8	357	47,2
2009	7	42	882	517	58,6	365	41,4
2013	15	72	1.512	879	58,1	633	41,9
2016	12	62	1.302	707	54,3	595	45,7
2017	11	59	1.244	689	55,4	555	44,6

Rezultate alegeri legislative 28 octombrie 2017⁶⁷

Nr. crt.	Partidul	Număr de voturi obținute	Procent voturi obținute	Număr de mandate obținute
1	Partidul Viitorul Luminos – <i>Björt framtíð</i>	2.394	1,2	0
2	Partidul Progresist – <i>Framsóknarflokkur</i>	21.017	10,7	8
3	Partidul Reformist Liberal – <i>Viðreisn</i>	13.122	6,7	4
4	Partidul Independenței – <i>Sjálfstæðisflokkur</i>	49.548	25,2	16
5	Partidul Poporului – <i>Flokkur fólksins</i>	13.502	6,9	4
6	Partidul de Centru – <i>Miðflokkur</i>	21.337	10,9	7
7	Partidul Piraților – <i>Píratar</i>	18.053	9,2	6
8	Frontul Popular Islandez – <i>Alþýðufylkingin</i>	375	0,2	0
9	Alianța Social-Democrată – <i>Samfylkingin</i>	23.654	12,1	7
10	Partidul Răsăritului – <i>Dögun</i>	101	0,1	0
11	Mișcarea Verde de Stânga – <i>Vinstrihreyfingin – grænt framboð</i>	33.156	16,9	11
Total		210.777	81,2	63

⁶⁷ A se vedea pentru detalii: https://hagstofan.s3.amazonaws.com/media/public/4a70b304-09ff-4c6b-adcf-050ac2bef384/pub_doc_NrY8Wp9.pdf

Anexa 5. Suedia

Rezultate alegeri legislative – 9 septembrie 2018

Nr. crt.	Partidul	Număr de voturi obținute	Procent voturi obținute	Număr de mandate obținute
1	Partidul Moderat – <i>Moderaterna (M)</i>	1 284 698	19,84	70
2	Partidul de Centru – <i>Centerpartiet (C)</i>	557 500	8,61	31
3	Partidul Poporului Liberal – <i>Liberalerna (L)</i>	3555 546	5,49	20
4	Creștin Democrații – <i>Kristdemokraterna (KD)</i>	409 478	6,32	22
5	Partidul Social Democrat – <i>Socialdemokraterna (S)</i>	1 830 386	28,26	100
6	Partidul de Stânga – <i>Vänsterpartiet (V)</i>	518454	8,00	28
7	Partidul Verde – <i>Miljöpartiet (MP)</i>	285 899	4,41	16
8	Suedezi Democrati – <i>Verigedemokraterna (VD)</i>	1135627	17,53	62
9	Inițiativa feminină – <i>Feministiskt initiativ (FI)</i>	29 665	0,46	0
Total		-	-	349

Repartizarea mandatelor pe circumscripții electorale – alegeri legislative 2018⁶⁸

Nr.	Circumscripția electorală	Nr. de mandate repartizate
1.	Stockholm – orașul	32
2.	Stockholm – comitat	43
3.	Uppsala- comitat	13
4.	Södermanland – comitat	10
5.	Östergötland – comitat	16
6.	Jönköping – comitat	13
7.	Kronoberg – comitat	6
8.	Kalmar – comitat	8
9.	Gotland – comitat	2
10.	Blekinge – comitat	5
11.	Malmö –oraș	11
12.	Skåne –comitat (vest)	11
13.	Skåne –comitat (sud)	14
14.	Skåne – comitat (nord)	11
15.	Halland – comitat	13
16.	Göteborg – oraș	19
17.	Götaland –comitat (vest)	13
18.	Götaland – comitat (nord)	10
19.	Götaland comitat (sud)	8
20.	Götaland comitat (est)	10
21.	Värmland – comitat	11
22.	Örebro – comitat	12
23.	Västmanland – comitat	9
24.	Dalarna – comitat	10

⁶⁸ A se vedea: https://data.val.se/val/val2018/slutresultat/protokoll/protokoll_00R.pdf.

Nr.	Circumscripția electorală	Nr. de mandate repartizate
25.	Gävleborg – comitat	9
26.	Västernorrland – comitat	8
27.	Jämtland – comitat	5
28.	Västerbotten – comitat	9
29.	Norrboten – comitat	8

Rezultate alegeri legislative – 2014

Nr. crt.	Partidul	Număr de voturi obținute	Procent voturi obținute	Număr de mandate obținute
1	Partidul Social Democrat – Socialdemokraterna (S)	1.932.711	31,0	113
2	Partidul Moderat – Moderaterna (M)	1.453.517	23,3	84
3	Democrații Suedezi – Sverigedemokraterna (SD)	801.178	12,9	49
4	Partidul Verde – Miljöpartiet (MP)	429.275	6,9	25
5	Partidul de Centru – Centerpartiet (C)	380.937	6,1	22
6	Partidul de Stânga – Vänsterpartiet (V)	356.331	5,7	21
7	Partidul Poporului Liberal – Liberalerna (L)	337.773	5,4	19
8	Creștin Democrații – Kristdemokraterna (KD)	284.806	4,6	16
Total		-	-	349

Brexit și deriva comunicării politice reflectate în presa britanică și în presa europeană

■ GHEORGHE CIASCAI

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

Brexit is a political phenomenon that has put European liberal democracies under heavy trial. The popular passions aroused by this subject in the UK exceeded reasonable expectations and turned into unimaginable verbal and non-verbal violence for the British public space. The purpose of this article is to identify the main features of this populist drift and to highlight how the British and European press has reflected the gradual degradation of British political communication.

Keywords

European public space; Brexit; democracy; illiberalism

Introducere

Referendumul convocat de guvernul britanic condus de David Cameron în iunie 2016, în care 52% din electoratul britanic a votat pentru ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană a declanșat furtuna politică perfectă la nivel european. Acest fenomen politic a pus și pune în continuare la grea încercare democrațiile liberale europene pe ambele țărmuri ale Canalului Mîneei. Pasiunile populare stîrnite de acest subiect în Marea Britanie atît în campania care a precedat referendumul, cît și după referendum au depășit așteptările rezonabile și s-au transformat în violențe verbale și non-verbale inimaginabile pentru spațiul public britanic. Asasinarea unei membre a Camerei Comunelor în săptămîna care a precedat referendumul, în timp ce făcea campanie electorală, indică gravitatea și profunzimea faliei produse de tema Brexit în societatea britanică și în lumea politica britanică.

Această falie este pusă în evidență și, uneori, chiar adîncită, de maniera neinspirată în care actorii politici britanici au înțeles să dezbătă și să impună pe agenda publică tema ieșirii Marii Britanii din UE. Țara care constituie indubitabil arhetipul democrației liberale, al comunicării politice și al supremației legii trece la peste trei ani de la anunțul

lui David Cameron privind convocarea referendumului privind Brexit printr-o criză politică fără precedent. Unul din simptomele acestei crize este reprezentat de degradarea treptată a limbajului politic utilizat în sfera publică britanică și, în general, a comunicării politice din Marea Britanie.

Intenția reflecțiilor din acest articol este de a identifica principalele caracteristici ale acestei derive populiste și de a evidenția modul în care presa britanică și cea europeană au reflectat degradarea treptată a comunicării politice britanice. Voi avea în vedere cu predilecție perioada în care acest fenomen s-a acutizat ca urmare a respingerii repetate în Camera Comunelor a acordului privind retragerea Marii Britanii din UE, negociat de guvernul condus de Theresa May, respectiv din ianuarie 2019 până la sfârșitul lunii mai 2019.

I . Brexit și sfidarea tabuurilor de comunicare în spațiul politic britanic

Spațiul public și politic britanic după Revoluție engleză de la mijlocul secolului al XVII-lea pînă în prezent a fost, în general, ferit de experiențele tragice ale autoritarismului, totalitarismelor sau ocupației străine prin care au trecut aproape toate statele de pe continentul european. Însă, multiseclarul sistem Westminster, bipartidismul matur al ultimelor două secole (conservatori / liberali sau conservatori / laburiști), calitatea excepțională a mass-media britanice (inclusiv a celei tabloide) și a debaterilor publice din UK par incapabile să facă față, în ultimii ani, asaltului populismului deșănțat avîndu-l ca vîrf de lance pe Nigel Farage. Neutralizarea aparentă a acestuia, după anunțarea rezultatului referendumului din iunie 2016, s-a dovedit înșelătoare pe măsură ce guvernul Majestății Sale Regina Elisabeta a II-a și Parlamentul britanic (în special Camera Comunelor) nu au reușit să găsească soluția miraculoasă pentru ieșirea din UE.

Treptat, temele sensibile și limbajul dezinhibat ale lui Farage și ale fostului său partid, UKIP, precum *migranții delicvenți est-europeni*, *rasismul incipient* sau *autohtonismul cvasișovin britanic*, în loc să fie disipate au contaminat o parte a partidelor main-stream, în contextul gestionării neinspirate a procesului Brexit. Răspîndirea *faragismului* în Westminster, acolo unde nu reușise să intre în ciuda repetatelor tentative la alegerile parlamentare din ultimii 30 de ani, s-a produs pe măsură ce cabinetul condus de Theresa May s-a dovedit incapabil să-și convingă nu doar proprii parlamentari, ci și proprii miniștrii, să voteze în favoarea acordului de retragere negociat cu Uniunea Europeană aproape doi ani! Inflexibilitatea de care a dat dovadă prim-ministrul britanic, admirabilă poate în circumstanțe politice normale, în timpul negocierilor cu propria tabără politică dar și cu laburiștii din opoziție, în privința conținutului acordului a făcut imposibilă atingerea majorității și a pus în evidență fragmentarea și diviziunea fără precedent a Camerei Comunelor și a celor două mari partide britanice.

Această situație politică aproape fără ieșire a adus cu sine și dezvoltarea unei spirale nefericite a unei retorici politice belicoase ce amintește adeseori de limbajul populist al lui Farage și al discipolilor acestuia. Acuzele reciproce între diferitele grupări din tabăra conservatoare au ieșit din culise pe scena publică, termeni prohibiți în spațiul politic britanic precum *trădare*, *complot* sau *nesupunere*¹ și-au făcut loc în discursul din Westminster, iar concepte precum *voința poporului*, *democrație*,

1 Gareth Davies, "Brexiters descend on Parliament „like Cromwell's army” amid calls of Brexit betrayal on day UK was supposed to leave", *The Telegraph* (29 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/03/29/brexiters-descend-parliament-like-cromwells-army-amid-calls/>

patriotism, loialitate și responsabilitate politică folosite până la saturație par a fi fost golite de sens odată cu ratarea primului termen, 29 martie 2019, pentru ieșirea din UE.

Una din vocile moderate din partidul conservator precum Anna Soubry, fost secretar de stat pentru întreprinderi mici și mijlocii, care a solicitat deschiderea unor negocieri cu laburiștii pentru a găsi o soluție de compromis pentru Brexit, a fost amenințată cu moartea de protestatari pro-Brexit aflați în apropierea parlamentului și etichetată drept „nazistă”²! Ca urmare a acestei derive violente din propriul partid și din rîndul suporterilor acestuia, alături de alte două colege conservatoare și de doi foști parlamentari laburiști au pus bazele unui nou partid, Change UK³ (acest nou partid britanic și-a anunțat participarea la alegerile europarlamentare care au avut loc pe 23 mai în UK, fiind cotate într-un sondaj înaintea alegerilor europene cu 4% din opțiunile de vot)⁴.

Reprezentanții mediului britanic de afaceri, precum Carolyn Fairbairn, directorul general al CBI (Confederation of British Industry) și Adam Marshall, directorul general al Camerelor Britanice de Comerț, exasperați și îngrijorați de diviziunile și disputele ireconciliabile din Camera Comunelor la a doua respingere a acordului de retragere din Uniunea Europeană, au pus paie peste focul retoricii politice britanice descriind ce s-a întîmplat în sacrosantul parlament britanic „*drept circ! Destul e destul. Aceasta trebuie să fie ultima zi a unor politici falimentare.*”⁵ Desigur, ei întrevăd ieșirea din impas cerând „*O nouă abordare este necesară pentru toate partidele*”, apreciind că „*puține afaceri sunt pregătite pentru o ieșire dezordonată din UE*”⁶.

Incapacitatea cabinetului condus de Theresa May, subminat de incompetență conform unor opinii critice recurente exprimate deschis⁷, dar și de conflictele și diviziunile zgomotoase din cadrul partidului conservator între antieuropeni, proeuropei și pragmatici, de a găsi calea către ieșirea controlată din Uniunea Europeană nu a fost valorificată de celălalt mare partid britanic, laburiștii. Deși ar fi putut să capitalizeze sprijinul electoratului britanic dezamăgit de eșecul conservatorilor în privința Brexit, laburiștii conduși de Jeremy Corbyn sunt marcați, pe de-o parte, de declarațiile de tip antisemit ale actualei conduceri a partidului⁸ și, pe de altă parte, de propriile clivaje aproape la fel de zgomotoase în privința Brexit-ului precum cele dintre conservatori.

Imposibilitatea de a ieși din UE la termenul stabilit inițial, 29 martie 2019, la doi ani de la activarea art. 50 din Tratatul privind UE, ca urmare a respingerii de trei ori în Camera Comunelor a acordului de retragere din UE negociat și semnat cu Uniunea și a respingerii variantei plecării fără acord a adus Marea Britanie în situația paradoxală de a participa la alegerile europarlamentare din 23 – 26 mai la aproape trei ani de la referendumul din 2016. Ca într-un teatru al absurdului politic, acest eveniment l-a readus în viața politică pe cel mai populist politician britanic al ultimei jumătăți de secol, Nigel Farage. După anunțul privind organizarea

2 Jorg Schindler, „Amid Brexit Chaos. Theresa May's Conservative Party Implodes”, *Der Spiegel* (5 aprilie 2019) accesibil online la adresa <https://www.spiegel.de/international/europe/amid-brexit-chaos-theresa-may-s-conservative-party-implodes-a-1261489.html>

3 Schindler, „Amid Brexit”.

4 Schindler, „Amid Brexit”.

5 Phillip Inman, „Business leaders react with dismay to <<Brexit circus>>”, *The Guardian* (12 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/mar/12/business-leaders-react-with-dismay-to-brexit-circus>

6 Inman, „Business leaders”.

7 Jane Merrick, „Theresa May has been brought down by her autocratic incompetence, not because she is a woman”, *The Independent* (27 March 2019), accesibil online la adresa <https://www.independent.co.uk>

8 „A guide to Labour Party Anti-semitism claim”, *BBC news* (3 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.bbc.com/news/uk-politics-45030552>

alegerilor europarlamentare în Marea Britanie, lipsit de fostul său vehicul politic, UKIP, Farage a creat un partid nou, Brexit. Cu ajutorul stilului său dezinhbat, flam-boiant și încălcând toate tabuurile corectitudinii și bunului simț în comunicarea po-litică a reușit să ducă acest partid pe primul loc în sondajele realizate cu două săp-tămâni înainte de scrutinul european.

Amestecând în doze mai mult sau mai puțin subtile paseismul anglofil, cu *rasismul deghizat* în opoziția față de migranții est-europeni, cu anticapitalismul și antisemitismul mascat în atacuri la adresa lui George Soros, discursul iconoclast al lui Farage a atras aproape o treime din electoratul britanic la alegerile europene din 23 mai, mai mult decât laburiștii și conservatorii împreună!⁹

Furtuna politică perfectă care tinde să devină Brexit, ilustrată și de succesul discursului populist al lui Farage, este bine surprinsă și de presa britanică și euro-peană care nu ezită să utilizeze termenii și epitetele cele mai surprinzătoare cu pri-vire la Marea Britanie.

II. Presa britanică în fața incapacității Westminster de a soluționa dilema Brexit

Prima pagină a presei britanice în fazele cele mai acute ale derulării pro-cesului Brexit, respectiv în zilele în care acordul de retragere era discutat și votat în Camera Comunelor, a reprezentat un spectacol în sine cu nimic mai prejos în comparație cu deriva limbajului și a discursului politic britanic.

Dacă tabloidele au fost oarecum egale cu ele însele, *The Sun* apreciind în comentariul politic după al doilea vot de respingere a Acordului de retragere din UE că „*a avut loc un eșec catastrofal într-un parlament de pigmei*”¹⁰, *Daily Mail* folosind o metaforă șocantă pentru a desemna Camera Comunelor în timpul votu-lui „*Balamucul / House of fools*” iar *The Scottish Daily Mail* titrând cu litere de o șchioapă în ediția sa din 14 martie că „*Haosul domnește!*” și „*May pierde controlul după revolta în masă a miniștrilor*”¹¹, nici presa main-stream nu s-a lăsat mai pre-jos, arătându-se capabilă să utilizeze un limbaj mai pitoresc, neobișnuit oarecum pentru presa britanică de calitate.

Dacă sobrul *Financial Times* anunța pe un ton politicos, dar sumbru și beli-cos că „*parlamentarii i-au aplicat a treia înfrângere acordului Theresei May referit-ora la Brexit*”¹² iar conservatorul *The Times* nota, cu detașarea unui diagnostician la capul unui bolnav, deasupra unei poze uriașe a primului ministru Theresa May că „*a fost adusă la disperare*” de votul din parlament, alte publicații au utilizat un limbaj mai mai sever și mai puțin moderat pentru a nu lăsa nici un dubiu asupra derivei provocate de Brexit.

Reputatul cotidian liberal de centru-stînga *The Guardian* a fost mai drama-tic și mai caustic în exprimare, dar și mai asortat cu presa boulevardieră din insulă în comparație cu sobrele cotidiane conservatoare, relatând că „*într-o zi de un drama-tism extraordinar în Westminster, Camera Comunelor a dat un verdict devastator pentru acordul propus de May pentru Brexit, aplicând cea mai mare înfrîngere unui*

9 „Brexit and the Tories”, *The Economist* (30 May 2019).

10 „The Sun Says”, *The Sun* (13 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.thesun.co.uk/news/brexit/8615679/brexit-deal-vote-latest-theresa-may-fails-majority/>

11 Vezi <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-47566220>

12 Chelsea Bruce-Lockhart, Kate Allen, Mark Odell, Naomi Rovnick, Josh Noble, „MPs inflict third defeat...”, *Financial Times* (29 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.ft.com/content/ae8fb16e-39cb-3f97-8eff-99c9330bd57e>

guvern în ultima sută de ani”¹³. Sau atunci când același cotidian nu ezită să atașeze procesului Brexit epitetul de „măcel”!

Una din cele mai influente și prestigioase publicații britanice, săptămînalul *The Economist*, etalon al presei liberale de pe tot globul, în numărul său din 16 martie 2019, a avut un supratitlu al articolului de fond elocvent „O țară în haos” iar pe prima copertă a publicației, deasupra unei caricaturi înfățișînd o bătaioasă prințesă antică celto-britanică, o exclamație licențioasă „Oh **UK! What next for Brexit!”¹⁴. *The Economist* a revenit asupra temei haosului politic din Marea Britanie asociat cu Brexitului și în alte ediții.

III. Ecouri în presa europeană ale problemei Brexit

Această stare de haos și de degradare a comunicării politice din Regatul Unit generată de imposibilitatea de a găsi o soluție potrivită pentru Brexit a fost sesizată și comentată de presa europeană.

Reputata publicație săptămînală germană *Der Spiegel*, într-un material publicat la începutul lunii aprilie 2019 și intitulat sugestiv „Amid Brexit Chaos, Theresa May's Conservative Party Implodes / În mijlocul haosului Brexit, Partidul Conservator al Theresei May face implozie”, relatează experiența parlamentarului conservator Philipp Lee care în urma propunerii unui *soft* Brexit s-a trezit într-un adevărat coșmar, fiind oprit pe stradă și făcut trădător, primind emailuri în care este calificat drept „renegat și o rușine pentru țară” și în care i se cere să plece din Partidul Conservator¹⁵.

Correspondentul la Londra al publicației olandeze *De Volkskrant* face o evaluarea a ceea ce întîmplă cu Brexitul, plecînd de la o reflecție a scriitorului italian Italo Svevo „Anglia este atât de diferită” și afirmă că „Din primul moment a fost clar că totul se va sfîrși într-o specifică încîlcitură englezească”. În același timp, consemnează cu ironie și simpatie că „țara este nepregătită pentru un asemenea moment (...), că liderii politici nu sunt capabili de planificare pe termen lung, că britanicii excelează în organizarea de nunți regale, funeralii de stat și jocuri olimpice, au nostalgii după imperiu și dau dovadă de mandrie și patriotism cu privire la ceremoniile lor somptuoase”¹⁶.

Jurnalistul italian, Antonello Guererro, de la cotidianul *La Repubblica*, admirator al parlamentarismului britanic, inclusiv al speakerului Camerei Comunelor John Bercow, remarcă cu îngrijorare și dezamăgire „suprerealismul discursului primului ministru Theresa May din 20 martie 2019 în care aceasta atacă parlamentul și îl critică pentru starea de conflict și jocurile politice care au lipsit poporul britanic de varianta sa de Brexit”¹⁷.

O analiză la fel de severă a Brexit și degradării disputei și comunicării politice declanșate în UK a apărut într-o respectată publicație academică de dincolo de ocean, *New Republic*, într-un articol publicat în septembrie 2018, așadar înaintea

13 Heather Stewart, Daniel Boffey, „Theresa May suffer historic defeat in vote as Tories turn against her”, *The Guardian* (16 ianuarie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/jan/15/theresa-may-suffers-historic-defeat-as-tories-turn-against-her>

14 Leaders, „A country in chaos. Oh, **UK! What next for Brexit?”, *The Economist* (16 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.economist.com/leaders/2019/03/14/oh-uk-what-next-for-brexit>

15 Schindler, „Amid Brexit”.

16 Observer, „What does the rest of Europe think about our Brexit shambles?”, *The Guardian* (13 aprilie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/apr/13/what-does-the-rest-of-europe-think-about-our-brexit-shambles>

17 Observer, „What does”.

celor trei voturi din Camera Comunelor, intitulat sugestiv „*Cum a devenit Brexit un circ politic*”. Iar opinia autorului articolului din *New Republic* este că „*Brexit s-a transformat într-o scenă pentru grandomanie și pentru ambiții lipsite de scrupule*”¹⁸.

Concluzii

Pe fondul unei diferențe reale a Marii Britanii față de restul Europei, recunoscută inclusiv prin excepțiile acordate acestei țări în aplicare unor prevederi ale tratatelor UE, referendumul din iunie 2016 și ce a urmat după rezultatul referendumului a suscitât sau resuscitat demoni ascunși și retorici politice anacronice – *trădare, naționalism, rasism, antisemitism, comploturi parlamentare* etc. – pe care multiseculara democrație constituțională și liberală britanică părea să le fi îngropat în epoci istorice îndepărtate. Furtuna politică declanșată în iunie 2016 tinde, pe măsură ce guvernul britanic și Camera Comunelor nu reușesc să găsească compromisul politic salvator, să se transforme într-un real haos politic, într-un coșmar politic cu efecte și în Uniunea Europeană sau într-o tragicomedie politică tipic englezească. Este un scenariu plauzibil devreme ce Nigel Farage, prototipul demagogului populist și naționalist, a câștigat alegerile europene din 23 mai 2019 cu un scor neverosimil, iar conducerea Partidului conservator și guvernului britanic a fost preluată, după demisia Therese May, de cel mai neconvențional lider politic conservator din ultimele decenii, Boris Johnson.

BIBLIOGRAFIE

Gareth Davies, “Brexiters descend on Parliament „like Cromwell’s army” amid calls of Brexit betrayal on day UK was supposed to leave”, *The Telegraph* (29 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/03/29/brexiters-descend-parliament-like-cromwells-army-amid-calls/>

Phillip Inman, “Business leaders react with dismay to <<Brexit circus>>”, *The Guardian* (12 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/mar/12/business-leaders-react-with-dismay-to-brexit-circus>

Chelsea Bruce-Lockhart, Kate Allen, Mark Odell, Naomi Rovnick, Josh Noble, “MPs inflict third defeat...”, *Financial Times* (29 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.ft.com/content/ae8fb16e-39cb-3f97-8eff-99c9330bd57e>

Jane Merrick, “Theresa May has been brought down by her autocratic incompetence, not because she is a woman”, *The Independent* (27 March 2019), accesibil online la adresa <https://www.independent.co.uk>

Jorg Schindler, “Amid Brexit Chaos. Theresa May’s Conservative Party Implodes”, *Der Spiegel* (5 aprilie 2019) accesibil online la adresa <https://www.spiegel.de/international/europe/amid-brexit-chaos-theresa-may-s-conservative-party-implodes-a-1261489.html>

Heather Stewart, Daniel Boffey, “Theresa May suffer historic defeat in vote as Tories turn against her”, *The Guardian* (16 ianuarie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/jan/15/theresa-may-suffers-historic-defeat-as-tories-turn-against-her>

Geoffrey Wheatcroft, “How Brexit became a Political Circus”, *New Republic* (September 2018), accesibil online la adresa <http://www.newrepublic.com>

Leaders, “A country in chaos. Oh, **UK! What next for Brexit?”, *The Economist* (16 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.economist.com/leaders/2019/03/14/oh-uk-what-next-for-brexit>

18 Geoffrey Wheatcroft, “How Brexit became a Political Circus”, *New Republic* (September 2018), accesibil online la adresa <http://www.newrepublic.com>

Observer, "What does the rest of Europe think about our Brexit shambles?", *The Guardian* (13 aprilie 2019), accesibil online la adresa <https://www.theguardian.com/politics/2019/apr/13/what-does-the-rest-of-europe-think-about-our-brex-it-shambles>

„Brexit and the Tories”, *The Economist* (30 May 2019).

„The Sun Says”, *The Sun* (13 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.thesun.co.uk/news/brexit/8615679/brexit-deal-vote-latest-theresa-may-fails-majority/>

„A guide to Labour Party Anti-semitism claim”, *BBC news* (3 martie 2019), accesibil online la adresa <https://www.bbc.com/news/uk-politics-45030552>

„Ei” vs. „noi” în discursul electoral al Ligii Apărării Naționale Creștine.

Studiu de caz: alegerile parlamentare din România din mai 1926.

■ MIHAI CHIRVĂSUȚĂ

[The University of Bucharest]

Abstract

The current study analyses the means through which the National Christian Defense League's (Liga Apărării Naționale Creștine) propaganda has used the electoral discourse to build both the adversary's and its own image in the parliamentary elections of May 1926 in Romania. Moreover, the current study aims at establishing the identity of the one who was placed, through propaganda, in a dominant position in comparison to the other political players. The defining elements of the National Christian Defense League's discourse in the present campaign were the wave of accusations launched against certain actors identified as adversaries, as well as the exaggerations of their propaganda regards of the antisemitic organisation, or Alexandru C. Cuza, its main leader.

Keywords

electoral discourse; the parliamentary elections of 1926; antisemitism; National Christian Defense League; propaganda

Introducere

De-a lungul timpului, limba română a găsit numeroase accepțiuni ale termenului de discurs, astfel că cea mai recentă definiție oferă nu mai puțin de șapte înțelesuri. În primul rând, discursul este o specie a genului oratoric ce constă într-o prezentare făcută în fața unui auditoriu pe o anumită temă care să trezească interesul celor prezenți. De asemenea, acesta reprezintă o acțiune verbală, orală sau scrisă, considerate a fi importante și revelatoare pentru o ideologie, un domeniu sau o mentalitate. Totodată, discursul mai poate fi definit ca fiind o tratare în scris a unui subiect de natură științifică, socială, literară, o „realizare concretă, scrisă sau orală, a limbii considerată ca sistem abstract” ori un „enunț superior ca întindere a frazei”. Nu în ultimul rând, acesta mai poate reprezenta o conversație ori o predică¹.

În ceea ce privește „discursul politic”, lucrurile sunt ceva mai complexe, acesta putând îndoctrina, informa, influența anumite decizii și comportamente, putând distra sau chiar plictisi, fapt ce a condus la situația în care, în ultima perioadă, numeroși autori români, dar și din străinătate au încercat

1 *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a (București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009), 319.

să găsească o definiție cât mai exactă a acestui tip de discurs, însă încercările lor de a obține o delimitare distinctă au eșuat. De exemplu, pentru sociologul Alfred Bulai, discursul politic reprezintă un instrument al vehiculării mesajului ideologic, el fiind totodată și un element constructiv pentru imaginea pe care o are emițătorul, fie că acesta este o grupare politică ori un lider politic.² La rândul său, Constantin Sălăvăstru, profesor universitar la Catedra de Logică și Filozofie Sistematică din cadrul Facultății de Filosofie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași, încearcă să răspundă la două întrebări esențiale din știința comunicării, oferind în același timp și o definiție a discursului politic, despre care spune că reprezintă „confruntarea dintre două părți pentru influențarea celei de-a treia și este una dintre cele mai interesante relații care se poate manifesta în ordinea discursivă”.³

Un alt autor român care s-a pronunțat asupra discursului politic este Camelia Beciu, profesor la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din cadrul Universității din București și specialist în domeniile comunicare politică, media și spațiul public, precum și în analiza discursului mediatic, care semnalează că discursul constituie „un mod de utilizare a unei limbi, precum și a altor resurse de comunicare într-o anumită situație (limbaje, vocabulare specifice, convenții de adresare, canale de comunicare, identitatea interlocutorului), dar și un mod de organizare a faptelor pe care le comunicăm”.⁴ Daniela Roventă-Frumușani, profesor la Catedra de Antropologie Culturală și Comunicare din cadrul aceleiași facultăți, afirmă că discursul trebuie proiectat „în situație”, ancorat într-un anumit context sociocultural, modelat de o anumită epistemă, vizând o anumită finalitate, care e dependentă de statutul agenților discursivi.⁵

Una dintre cele mai succinte, dar precise definiții o oferă olandezul Teun A. van Dijk, savant în domeniile lingvisticii textului, analizei discursurilor și analizei discursului critic, care, în lucrarea sa, intitulată „Political Discourse and Ideology”, susține că discursul politic reprezintă „orice discurs care are un scop politic și intenționează să influențeze un proces politic”.⁶ Un discurs politic este și electoral în momentul în care este angrenat într-un eveniment convențional (campania electorală) și este realizat prin intermediul unor interacțiuni specifice, pe baza unor ritualuri, convenții de interacțiune și comunicare specifice.⁷ Totodată, discursul electoral reprezintă principala modalitate prin intermediul căreia actorul ori candidatul politic poate construi o imagine cât mai favorabilă în fața electoratului.

Campania electorală pentru alegerile parlamentare din mai 1926 a constituit, mai ales după înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu, subiectul mai multor analize și lucrări științifice, însă niciuna dintre ele nu analizează rolul presei oficiale și nu abordează discursul Ligii Apărării Naționale Creștine în demersul ei de a cuceri masele populare. După prăbușirea comunismului și mai cu seamă în ultimii ani au apărut mai multe studii dedicate alegerilor și partidelor interbelice, lucrări care s-au axat, în majoritate, pe structura organizatorică, pe cadrul legal al scrutinelor ori pe structura socio-profesională a conducerii și mai puțin pe retorica electorală.

2 Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societății românești* (București: Editura Paideia, 1999), 202.

3 Constantin Sălăvăstru, *Discursul puterii* (Iași: Editura Institutul European, 1999), 312.

4 Camelia Beciu, *Politica discursivă: Practici politice într-o campanie electorală* (Iași, Editura Polirom, 2000), 60.

5 Daniela Roventă-Frumușani, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze* (București: Editura Tritonic, 2012), 29.

6 Teun A. van Dijk, *Political Discourse and Ideology*, apud Camelia Mihaela Cmeciu, *Strategii persuasive în discursul politic* (Iași: Editura Universitas XXI, 2005), 61.

7 Constantin Hariuc, Elena Banciu, *Comunicarea politică: curs universitar* (București: Editura Ars Docendi, 2006), 89.

Astfel, studiul de față încearcă să pună o piatră la umplerea acestui spațiu lăsat liber de alți cercetători de-a lungul timpului.

Prima lucrare în care sunt abordate alegerile generale din 1926 a fost elaborată în perioada comunistă de către istoricul Ioan Scurtu.⁸ Folosindu-se de surse ale fondului arhivistic de stat din diferite județe ale țării, de memoriile unor oameni politici precum Constantin Argetoianu, Nicolae Iorga sau Mariu Theodorian-Carada⁹ și de articole din presa vremii, autorul se concentrează pe numirea în funcție a noului executiv, descrie cartelurile electorale, prezintă abuzurile din timpul campaniei electorale și reacția clasei politice și a opiniei publice cu privire la rezultatele finale ale scrutinului. Un alt studiu care tratează alegerile din acea perioadă îi aparține tânărului cercetător Florin-Mihai Răzvan¹⁰, acesta urmărește evoluția Partidului Poporului, Partidului Național Liberal, Blocului Național-Țărănesc, Ligii Apărării Naționale Creștine, Partidului Maghiar, Partidului German, Blocului Muncitoresc și Țărănesc, Federației Partidelor Socialiste din România în timpul campaniei, analizează statutul socio-profesional al candidaților și oferă o interpretare a rezultatelor obținute de cele mai importante grupări politice în diverse regiuni ale țării.

În volumul „Electoratul din România în anii democrației parlamentare 1919-1937”, Sorin Radu¹¹, profesor la Facultatea de Științe Socio-Umane din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, analizează, în câteva pagini, discursul electoral al partidului lui Averescu, purtat prin intermediul oficiosului *Îndreptarea*. Lucrarea autorului sibian merită menționată cu atât mai mult pentru faptul că este printre puținele texte care abordează transformările suferite de corpul electoral în urma legiferării sufragiului universal, cultura politică a alegătorilor și rolul presei în influențarea electoratului. Un alt volum este cel al politologului Cristian Preda¹², intitulat „Rumânii fericiți: vot și putere de la 1831 până în prezent”, acesta prezentând climatul moral al celor 101 alegeri și limbajul actorilor politici de-a lungul timpului, analizând legislația, regimurile politice și rezultatele scrutinelor.

Cel mai recent studiu dedicat alegerilor din 1926 îi aparține lui Alexandru Nicolaescu¹³, cercetător științific la Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu. Textul își propune să răspundă la întrebarea dacă presa de partid poate fi o sursă credibilă în analiza alegerilor politice. În demersul său, autorul se bazează în special pe ziarele *Viitorul*, *Îndreptarea*, *Patria*, *Aurora*, *Apărarea Națională*, *Țărănismul*, *Adevărul*, *Dimineața*, *Universul*, dar și pe surse arhivistice ori memorialistice.

Cercetarea de față vizează modul cum propaganda Ligii Apărării Naționale Creștine a construit discursul politic în campania electorală pentru alegerile generale din 25 mai 1926 prin intermediul presei cuziste. Totodată, aceasta încearcă să descifreze imaginea conturată de propaganda național-creștină în legătură cu actorii identificați la nivelul discursului politic.

Pentru analiza noastră am avut în vedere, în primul rând, oficiosul *Apărarea Națională* (publicație săptămânală apărută la București sub semnătura lui A.C. Cuza), ziarul *Naționalistul* (organ săptămânal ieșean publicat sub conducerea inginerului

8 Ioan Scurtu, „Alegerile parlamentare din mai 1926”, *Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie* 18 (1974): 227–241.

9 Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine*, în Arh. CC. al PCR, fond 104, dosar 8595, f. 2465; Nicolae Iorga, *Memorii* (București: Editura Națională S. Ciornei, 1939, vol. V); M. Theodorian-Carada, *Efimiridele: însemnări și amintiri: 1908-1928* (Roman: Editura Tipografică Serafica, 1937).

10 Florin-Mihai Răzvan, „Alegerile din mai 1926”, în Florin Müller, *Elite parlamentare și dinamica electorală în România* (București: Editura Universității din București, 2009), 105–144.

11 Sorin Radu, *Electoratul din România în anii democrației parlamentare 1919-1937* (Iași: Editura Institutul European, 2004).

12 Cristian Preda, *Rumânii fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent* (Iași: Editura Polirom, 2011).

13 Alexandru Nicolaescu, „Alegerile parlamentare din 1926 reflectate în presa vremii,” *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu*, vol. XXV (2018): 139-171.

Gr. Bejan), ziarul *Unirea* (organ bilunar ce apărea la Craiova sub direcția unui comitet) și ziarul *Solidaritatea Creștină* (organul LANC din județul Brăila care avea o apariție neregulată și era condus, asemenea celui din capitala Băniei, de un comitet de redacție).

În prezentul studiu am pornit de la premisa că propaganda Ligii Apărării Naționale Creștine a construit campania electorală pentru alegerile parlamentare din mai 1926 sub forma unei dispute acerbe între două tabere antagonice, iar pentru acest lucru a apelat în mod constant la violența de limbaj împotriva adversarilor politici și împotriva minorității evreiești, în timp ce în raport cu președintele Ligii și cu gruparea pe care acesta o crease în martie 1923 a amplificat peste măsură calități pe care cei doi le-ar fi avut ori acțiuni pe care le-ar fi întreprins. Analiza noastră folosește o metodologie de colectare a datelor cantitativă din *Apărarea Națională*, urmărind să identifice toți actorii prezenți în discursul electoral și numărul de acțiuni și de ocurențe existente în cele 51 de articole publicate în intervalul 25 aprilie 1926 – 23 mai 1926. Sistematic, aceasta utilizează observația și analiza de conținut atât pentru articolele din oficiosul LANC cât și pentru cele publicate în *Naționalistul*, *Unirea* și *Solidaritatea Creștină*. În total au fost analizate 129 de articole și 4 versificații electorale, 37 dintre acestea fiind incluse în studiul de față.

Anul 1926 a fost unic din mai multe puncte de vedere, el marcând totodată mai multe premiere. În primul rând, a fost organizat primul scrutin în baza noii Constituții și a noii legislații electorale, aceasta din urmă reprezentând, de altfel, și ultima etapă pentru unificarea sistemului electoral din România întregită. De asemenea, după Primul Război Mondial, alegerile au fost organizate după ce un guvern reușise să-și încheie mandatul de patru ani. Astfel, după patru ani de guvernare liberală, sub conducerea lui Ion I.C. Brătianu, cunoscut ca și Ionel Brătianu, la 29 martie 1926 regele Ferdinand I-a însărcinat cu formarea noului cabinet pe generalul Alexandru Averescu, președintele Partidului Poporului, cel care, la acea vreme, se bucura de o slabă susținere populară, dar care reușea să fie desemnat prim-ministru datorită influenței președintelui PNL asupra monarhului. Cel mai important efect al acelor alegeri a fost dat de faptul că pentru prima dată în istoria țării o organizație de extremă dreapta, cu o doctrină și cu un program antisemit, își făcuse loc pe scena politică și își manifesta dorința de a candida și de a câștiga mandate în Parlamentul României.

Votată la sfârșitul guvernării liberale și constituind totodată cea de-a doua mare realizare a executivului condus de Brătianu, legea electorală se inspirase din legislația Italiei fasciste din 18 noiembrie 1923 care prevedea că partidul care obține cel mai mare număr de voturi, dar cel puțin 40% din totalul opțiunilor, era declarată grupare majoritară și primea în plus 50% din totalul mandatelor din Adunarea Deputaților, ceea ce făcea ca respectiva formațiune politică să dețină un avantaj zdrobitor față de cel de-al doilea partid clasat în urma scrutinului electoral.¹⁴

Numirea generalului Averescu în fruntea guvernului a surprins pe toată lumea, electoratul și mare parte din clasa politică așteptându-se la un guvern național sau național-țărănist, asta tocmai datorită succeselor obținute în alegerile comunale și județene din februarie 1926. Alegerile generale au fost stabilite în ziua de 25 mai pentru Adunarea Deputaților și în 28 mai pentru Senat, iar principalele partide de opoziție – Partidul Național și Partidul Țărănesc – nemulțumite de decizia monarhului, au încheiat, la 24 aprilie 1926, cartelul electoral denumit Blocul

14 Mattei Dogan, *Analiza statistică a democrației parlamentare din România* (București: Editura Partidului Social-Democrat, 1946), 25. Politologul Cristian Preda, în lucrarea *România postcomunistă și România interbelică* (București: Editura Meridiane, 2002), analizează excelent, printre altele, și legislația electorală adoptată de liberali în 1926. A se vedea în acest sens pp. 81-91.

Național-Țărănesc¹⁵, care, la scurt timp după rezultatele scrutinului, s-a transformat într-unul dintre cele mai mari partide ale României din perioada interbelică.

După cum spuneam mai devreme, alegerile s-au desfășurat conform noii legi electorale, legislație ce interzicea utilizarea unor imagini de obiecte ca fiind drept semne electorale. Astfel, pentru scrutinul analizat de noi, Partidul Poporului își alesese ca semn electoral o stea plină în șase colțuri/ trei linii tăiate între ele, Liga Apărării Naționale Creștine o linie dreaptă orizontală, Partidul Național Liberal o linie dreaptă verticală tăiată la fiecare capăt de câte una scurtă orizontală, în timp ce Blocul Național-Țărănesc optase pentru un cerc.¹⁶

Rezultatul alegerilor n-a uimit pe nimeni, Guvernul asigurându-și victoria cu un scor de 53,38% din voturi și 292 de mandate de deputați dintr-un total de 387. Restul de 95 au fost împărțite între BMT, care obținuse 28,41% și 69 de mandate, PNL, care primise 7,52% și 16 mandate, și LANC, care, deși înființată cu doar trei ani înainte de respectivul scrutin, trecea pragul de 2% și căpăta 10 mandate de deputat datorită celor 4,88 de procente obținute în ziua votului.

Structurat în două părți, articolul analizează modul cum propaganda LANC s-a raportat, pe de o parte, la adversarii politici și non-politici pe care a încercat să-i discrediteze fără oprire pe toată durata campaniei electorale, iar pe de altă parte, la organizația antisemită ori la principalul lider al acesteia. Punerea sub lupă a textelor publicate în timpul campaniei electorale în *Apărarea Națională*, în *Naționalistul*, în *Unirea* și în *Solidaritatea Creștină* a permis identificarea unor teme extrem de diverse, propaganda cuzistă apelând deseori la violența de limbaj, la contestarea legitimității și la denigrarea celui alt sau la exagerarea unor merite ale LANC ori ale președintelui acesteia.

„Ei”

Am ales să folosim pronumele personal la persoana a III-a plural – „ei” – pentru toți cei identificați de propaganda național-creștină ca acționând împotriva LANC, împotriva românilor și împotriva intereselor țării. Așadar, „ei” este format din mai multe piese, aici fiind incluși actori precum partidele politice ori anumite formațiuni luate în mod particular, politicienii sau minoritatea evreiască.

Discursul cuzist a fost extrem de agresiv, *Apărarea Națională* publicând o serie de atacuri încă din prima zi a campaniei electorale împotriva celor plasați ca fiind în afara Ligii. Astfel, într-un scurt editorial publicat pe prima pagină, oficiosul anunța că partidele politice se aflau în pragul „falimentului politic”, și erau acuzate ca fiind „corupte și jidovite” deoarece luau în calcul încheierea unui cartel electoral cu „jidanii”.¹⁷ Trei săptămâni mai târziu, *Naționalistul*, organul cuzist din orașul Iași, anunța, cu ocazia publicării manifestului electoral, că starea deplorabilă a țării se datora partidelor corupte care au acordat evreilor prilejul de a deznaționaliza orașele României și de a distruge clasa de mijloc românească.¹⁸

Partidele nu erau doar „corupte”, ci și „parazitare”, informa A.C. Cuza în organul național-creștin condus de inginerul Grigore Bejan. Astfel, alături de temele prezentate anterior, propaganda a introdus ideea că grupările aflate atât la

15 Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947). Studiu critic privind istoria Partidului Național-Țărănesc* (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983), 38, 46-48.

16 Constantin Hamangiu, *Codul general al României: codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare: întocmit după textele oficiale* (București: Editura Librăriei „Universală” Leon Alcalay & Viața Românească, 1929, vol. XI-XII), 1056.

17 Autor necunoscut, „Politica partidelor,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 1.

18 Alexandru C. Cuza, „Chemare către alegătorii români din toată țara,” *Naționalistul*, nr. 19 din 16 mai 1926, p. 2.

dreapta cât și la stânga eșichierului politic nu acționau pentru definirea și impunerea voinței politice a populației, ci erau inutile și uzitau de diferite metode, de cele mai multe ori brutale, pentru a-și îmbogăți proprii membri și pe cei apropiați lor. Intitulat „Teroarea guvernamentală – Boala și leacul –”, articolul semnat de președintele LANC oferea, în mod previzibil, soluția salvatoare împotriva partidelor „parazitare” care nu aveau nicio rațiune de a fi întrucât nu corespundeau „nevoilor reale” ale poporului român: „Liga Apărării Naționale Creștine este singura în măsură să desființeze partidele parazitare și să însănătoșeze astfel viața noastră politică, lecuind-o de boala cronică a terorii guvernamentale”.¹⁹ Nu sunt singurele teme formulate în legătură cu acest actor, toate fiind prezente, împreună cu ocurențele lor, la anexa nr. 1.

Tema pervertirii și degradării morale, poate cel mai la modă subiect din ultima perioadă a politicii noastre românești, a fost aplicată inclusiv în cazul politicienilor români ori al minorității evreiești. Tot cu prilejul primului număr dedicat campaniei electorale, Victor Medrea, student antisemit care după 1928 s-a „convertit” la legionarism și a început să colaboreze cu publicații precum *Buna Vestire*, *Curentul*, *Cuvântul* sau *Cuvântul Argeșului*, declara că tineretul avea o „chemare istorică”, iar, pe cale de consecință, suportul acestuia nu se putea îndrepta către clasa politică ori către politicianismul corupt arătat de aceasta.²⁰ În ceea ce privește acuzația de corupție folosită împotriva acestui ultim actor, ea a fost lansată de Mihail Manea, jurist și președinte al Ligii din județul Roman, care, cu prilejul întrunirii electorale din estul țării, lansa următoarele întrebări ironice, oferind, totodată și câteva răspunsuri:

„Prin ce sunt ei (n.n. evreii) legați de acest pământ? Prin camătă, prin jaf, înșelăciune, corupție, desfrâu, trădare. Care sunt meritele lor? Prin intrigă și mituire, distrugerea societății în mijlocul căreia trăiesc pentru ca ei să domine slujindu-se și de cozi de topor”.²¹

Despre „cozile de topor” la care făcea referire liderul din Moldova a vorbit și Ion Adam, sătean din comuna Răcășdia, județul Caraș-Severin, el oferind inclusiv explicații suplimentare cu privire la identitatea acestora. Astfel, în cadrul întrunirii electorale din sud-vestul Banatului, acesta declara că situația precară atât materială cât și morală a românilor se datora „cozilor de topor” care lucrau în interesul personal și în cel al minorității evreiești, iar datoria tuturor românilor era de a scăpa de partidele politice, care s-au dovedit a fi o „pacoste” pentru România.²²

Când nu au fost etichetate ca fiind „cozile de topor” ale evreilor, partidele politice erau acuzate că ar sprijini, că ar proteja sau că ar fi instrumente ale acestora.²³ În realitate, acestea nu erau decât sinonime cu tema prezentată mai devreme.

După tema lansată de Victor Medrea chiar în primul număr dedicat alegerilor, următorul care a ieșit la rampă cu acuzații la adresa actorului colectiv „politicienii” a fost chiar președintele Ligii. Într-un articol publicat pe prima pagină în oficiosul național-creștin și în care principala țintă o constituia Adalbert Veith, administratorul Uzinelor Domeniilor Reșiței, Alexandru C. Cuza declara că politicienii „corupți și fără scrupule, pentru mizerabilele lor foloase materiale, sunt capabili să

19 Alexandru C. Cuza, „Teroarea guvernamentală – Boala și leacul –”, *Naționalistul*, nr. 20 din 20 mai 1926, p. 1.

20 Victor Medrea, „În jurul unei chemări”, *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 2.

21 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă”, *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 3.

22 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă”, *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 3.

23 Autor necunoscut, „LANC în provincie”, *Apărarea Națională*, nr. 27 din 16 mai 1926, p. 4; „D. profesor A.C. Cuza în propagandă”, *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 3; „D. profesor A.C. Cuza în propagandă”, *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 3; Alexandru C. Cuza, „Alegeri istorice”, *Apărarea Națională*, nr. 28 din 23 mai 1926, p. 1.

vândă interesele neamului".²⁴ Ultimele salve de tun aruncate la adresa acestui actor au fost asumate de întreaga redacție a *Apărării Naționale* cu prilejul relatării unor evenimente din județul Bălți: „Pe noi ne revoltă mentalitatea strămtă a oamenilor politici care calcă interesele superioare naționale pentru satisfacerea ambițiilor personale. În virtutea acestei ambiții ei schingiuesc nenorocita populație basarabeană, revoltă care crește mereu”.²⁵ Pentru a afla numărul total al reprezentărilor și al ocurențelor care au vizat actorul „politicienii”, a se consulta anexa nr. 2.

Discursul electoral al LANC nu s-a bazat pe un program solid construit, ci, după cum spuneam mai devreme, pe descoperirea de actori care acționau împotriva intereselor țării și exagerarea unor defecte ale acestora. Astfel că, după actorii colectivi „partidele politice” și „politicienii”, următoarea țintă a propagandei cu-ziste a reprezentat-o PT condus de Ion Mihalache (numărul total de reprezentări și de ocurențe poate fi regăsit la anexa nr. 3). Țărăniștii, membri al BNT, au fost acuzați chiar în primul articol publicat cu ocazia declanșării campaniei electorale că, amestecați cu „elemente naufragiate de aiurea (n.n. evreii)”, vor lupta prin „scandaluri” și „gălăgie” să producă „diversiuni care să ametească opinia publică [...] pentru a nu se afla opera lor demagogică și distructivă”.²⁶ Autorul acuzațiilor era avocatul Paul P. Iliescu, candidat pe listele LANC în județul Câmpulung, cel care, în 1927, era exclus din LANC și învinuit chiar de către A.C. Cuza că era „avocatul cunoscut al tuturor escrocilor jidani”, iar antisemitismul arătat de acesta ar fi fost „calul Troian din cetatea Ligii”.²⁷ În realitate, președintele LANC îl îndepărtase pe Iliescu din cauza criticilor aduse de acesta actelor de huliganism ale studenților din februarie 1922, precum și pentru a-și consolida poziția de lider al formațiunii.

O altă critică adusă Partidului Țărănesc a fost aceea că gruparea nu era în realitate decât un „partid jidănesc”, aceasta fiind de altfel și tema care a avut cel mai mare număr de ocurențe. Ideea nu era una nouă, ea fiind folosită inclusiv în perioada de precampanie electorală.²⁸ Primul care a pus-o în scenă în timpul campaniei electorale a fost Mihail Manea, care îi acuza pe țărăniști inclusiv că ar urmări distrugerea țării: „Așa-zisul partid țăărănesc, sau mai bine zis jidănesc, are drept scop ceea ce au făcut frații lor bolșevici din Rusia: distrugere, distrugere și iar distrugere”.²⁹ Nicolae Grigorescu Paul, profesor și autor de scrieri antisemite în oficiosul LANC, publica un scurt articol în care susținea că gruparea lui Mihalache era una „jidănească” și aflată pe punctul de a dispărea de pe scena politică:

„De pildă jidanul care e obișnuit întotdeauna să câștige orice cauză mai cu seamă când investește un capital – cum este cazul Partidului țărănist-jidovit – deși are o mare adevărată când constată cu amărăciune că acest partid în care își concentrase toată încrederea și speranța se descompune zi cu zi, întocmai ca un cadavru”.³⁰

La conturarea acestei imagini a contribuit președintele LANC, care, cu ocazia turneului electoral din Banat se oferea să dezvăluie adevărata identitate a formațiunii conduse de Mihalache. Astfel, la Oravița, adresându-se în special țăranilor și micilor întreprinzători, Cuza anunța că dintre toate grupările aflate pe

24 Alexandru C. Cuza, „Veith I, Regele Reșiței,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 1.

25 Autor necunoscut, „LANC în provincie,” *Apărarea Națională*, nr. 27 din 16 mai 1926, p. 4.

26 Paul P. Iliescu, „Parlamentul de mâine,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 1.

27 Autor necunoscut, „Conspirația jidanilor în LANC,” *Apărarea Națională*, nr. 1 din 17 aprilie 1927, p. 2.

28 Autor necunoscut, „Ce sunt: socialiștii, comuniștii și ce sunt țărăniștii...?,” *Naționalistul*, nr. 18 din 6 mai 1923, p. 2; Alexandru C. Cuza, „Țărănismul românesc și țărănismul jidănesc,” *Unirea*, nr. 22 din 3 august 1924, p. 1; Alexandru C. Cuza, „Desființarea țărănismului – o necesitate națională,” *Unirea*, nr. 19 din 13 iulie 1924, p. 1; Alexandru C. Cuza, „Partidul țăărănesc – partid jidănesc. Țăranii trebuie să vadă bine cine sunt <<Țărăniștii>>,” *Unirea*, nr. 18 din 6 iulie 1924, p. 1; Radu Rosetti, „Țărănist ori jidovist?,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 15 martie 1924, pp. 15-16.

29 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 3.

30 Nicolae Georgescu Paul, „Plebiscit,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 2.

scena politică românească, Partidul Țărănesc era cel mai periculos pentru că era un „partid jidănesc”, nu unul țărănesc și, totodată, un „partid al jidanilor”, nicidecum unul al țăranilor.³¹

Pentru a accentua și mai mult tema potrivit căreia Partidul Țărănesc ar fi fost în realitate unul „jidănesc”, propaganda Ligii a apelat la diferite trucuri, iar printre cele mai interesante a fost cel folosit de studentul cuzist Vasile N. Popescu, care, cu mai puțin de două săptămâni înainte de scrutinul pentru Adunarea Deputaților, într-un articol în care îl lua la țintă pe Nicolae Lupu, îi lega pe țărăniști de o practică religioasă iudaică: „Agitându-și la intervale scurte coada stufoasă tăvălită în făină spre a da înfățișarea unei capre inocente, „lupul” a arătat ce n-au făcut alții și ce vor face țărăniștii circumciși când vor veni la putere”.³²

În ceea ce privește cea de-a doua grupare a Blocului, aceasta și-a atras mult mai puține acuzații (vezi anexa nr. 4), ele având totodată un caracter mai puțin violent decât cele atribuite partidului condus de Ion Mihalache. La Blaj, cu prilejul turneului electoral din Transilvania, Alexandru C. Cuza dezvăluia starea de fapt și prognoza viitorul Partidului Național: „Oricâte merite a avut în trecut în apărarea cauzei românești în timpul dominației națiunii străine – a rămas azi un simplu partid regional care prin greșelile lui este menit să dispară”.³³ Profesorul și avocatul cuzist Vasile Vlădescu publica, în același număr în care oficiosul Ligii făcea cunoscut discursul electoral din Ardeal, un articol în care făcea o radiografie a celor mai importante partide românești. Astfel, dacă țărăniștii se bucurau de o artificială susținere populară care se va încheia odată cu scrutinul programat la sfârșitul lunii mai, iar Partidul Național era în realitate unul „regionalist” și lipsit de orice popularitate, partidul de guvernământ era descris ca fiind „ieșit din zgomotul surd al războiului”, unul care după 1918 înregistrase cea mai mare priză la public dintre toate formațiunile politice, dar care, la acel moment, ajunsese la o cotă record de impopularitate.³⁴ O săptămână mai târziu, în cadrul întrunirii de la Oravița, județul Caraș-Severin (în trecut județul Caraș), Alexandru C. Cuza caracteriza Partidul Poporului ca fiind unul lipsit de doctrină.³⁵

Dintre toate grupările importante aflate pe scena politicii românești de la acea vreme, Partidul Național Liberal a fost singurul care nu a constituit o miză importantă în propaganda Ligii, dovadă fiind absența totală a oricăror trimiteri la adresa fostului partid de guvernământ. Rațiunea acestei strategii, de a-i exclude în mod categoric pe liberali din discursul electoral, a constat în faptul că partidul brătienist tocmai își încheiase mandatul de patru ani, iar tentația electoratului de a vota din nou cu PNL era foarte mică, motiv pentru care propaganda Ligii s-a orientat către o parte dintre fruntașii partidelor politice. Dacă Nicolae Lupu era prezentat, după cum am putut observa ceva mai devreme, ca „agitându-și coada stufoasă” pentru a crea iluzia de „capră inocentă”, Constantin Stere era catalogat ca fiind „trădător de neam”.³⁶ Trei săptămâni mai târziu, Vasile N. Popescu era mult mai specific, scriind despre Stere că ar fi „trădătorul vândut al nemților”.³⁷

Tema „trădării” lui Constantin Stere a fost propagată de național-creștini în toată presa cuzistă. Dacă, de exemplu, *Naționalistul* titra pe prima pagină „Înfrățirea

31 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 4.

32 Vasile N. Popescu, „Întrunirea partidului „țărănist” în Câmpina,” *Apărarea Națională*, nr. 27 din 16 mai 1926, p. 3.

33 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 3.

34 Vasile Vlădescu, „Viitorul parlament și Liga,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 4.

35 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 4.

36 Autor necunoscut, „Întrunirea LANC din jud. Ilfov,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 2.

37 Vasile N. Popescu, „Întrunirea partidului „țărănist” în Câmpina,” *Apărarea Națională*, nr. 27 din 16 mai 1926, p. 3.

lui Nicolae Iorga cu trădătorul Stere” și declara că alianța dintre cei doi nu era una neașteptată în condițiile în care fostul lider al Partidului Naționalist Democrat „unde a scuipat ieri, linge azi”³⁸, Vintilă Petrescu-Vrancea, principalul responsabil cu publicarea de epigrame în *Unirea*, organul Ligii din Craiova, transpunea acuzația în câteva stihuri, unele dintre ele având un caracter antisemit. Iată cum sunau, de pildă, câteva versuri adresate doctinarului mișcării țărăniște:

„Stere, ești un trădător,/ C-ai vândut țara la boși/ Lasă, nu fi scamator/
Că iei apă la galoși!/ Stere, toți îți cunosc vina/ Cum știu că-i pământul sferic,/ De-ai fost mahăr la <<Lumina>>,/ Vei sta mâine la întuneric!.../ Aleleli, jupâne, Stere, / Nu mai cere-n van putere,/ Căci noi pentru trădători/ Avem doar spânzurători!”.³⁹

Două numere mai târziu, același autor revenea cu câteva versificații în care Stere era învinuit de pactizare cu dușmanul, iar diverși oameni politici, diplomați ori publiciști români erau acuzați de legături cu minoritatea evreiască. Totodată, epigramistul antisemit lansa un apel de luptă către „vrednicii urmași” ai lui Decebal și Traian:

„Neam român din patru vânturi, nu mai stați în nepăsare,/ Ridicați-vă cu toții, de la mic până la mare,/ Să stărpim nemernicia ce s-a încuibat în țară [...] Dacă vreți o să-i număr, să-i cunoașteți și să știți./ Unul este Costa-Foru, ticălosul cel mai mare,/ Altul e Constantin Mille, gazetar ce luptă vere,/ Ca s-ajungă la putere, dus... de trădătorul Stere [...] Și mai e și doctor Lupu... Cocea ce-și face amarul/ Ferecat de închisoare. Apoi este Hern Madgearu/ D-l Iorga <<antisemitul>>, rușinos ca fata mare,/ Ce ar vrea ca toată lumea azi să fie de vânzare/ S-a-nfrățit cu tot poporul din Oradea, Cluj și Huși,/ Iar ca mâine va ajunge, mare rabin la Buhuși!! Apoi vin Eugen Filotti, I. Nădejde și Dobrescu/ Berbecaru, Pișulescu și cu Dem. Teodorescu/ Secături, rușinea țării, toți o șleahță de neghiobi/ Ce-i făcu azi Sărindarul, a iudaismului rob!...!”.⁴⁰

Acuzația de trădare adusă doctinarului PȚ nu era o inovație a cuziștilor, aceasta fiind folosită în trecut și de alți adversari ai liderului țărănist deoarece, la scurt timp după ce România își declarase neutralitatea în prima conflagrație mondială, la solicitarea președintelui guvernului de la acea vreme, Ion I.C. Brătianu, Stere acceptase deplasarea în Transilvania cu obiectivul de a-i convinge pe românii din regiune să-și declare fidelitatea față de Austro-Ungaria.⁴¹

Scurte învinuiri au fost lansate și către alți lideri ai Blocului Național Țărănesc. Dacă Iuliu Maniu era descris, în trecut, ca fiind „nehotărât”⁴² – consecință a îndelungatelor tratative de fuzionare cu PȚ – fostul partener politic al președintelui LANC era „haotic” și prezentat ca „negând credințe”⁴³, fapte ce trebuiau să indice incontestabil că Partidul Național nu putea constitui o soluție viabilă pentru următorul guvern. Abandonarea discursului antisemit de către Nicolae Iorga a consti-

38 Constantin Gheorghe, „Înfrățirea lui Nicolae Iorga cu trădătorul Stere,” *Naționalistul*, nr. 17 din 29 aprilie 1926, p. 1.

39 Vintilă Petrescu-Vrancea, „Harcea-Parcea,” *Unirea*, nr. 13 din 1-15 aprilie 1926, p. 3.

40 Vintilă Petrescu-Vrancea, „Scrisoarea a III-a”, *Unirea*, nr. 15 din 20 mai 1926, p. 3; *sublinierile aparțin autorului*.

41 Zigu Ornea, *Viața lui C. Stere* (Chișinău: Editura Universul, 2005), 57-61.

42 Constantin A. Cuza, Guvernul – Opoziția – Liga,” *Naționalistul*, nr. 18 din 6 mai 1926, p. 1. Textul a fost preluat zece zile mai târziu de oficiosul național-creștin și publicat pe cea de-a treia pagină.

43 Ioan Istrate, „A fost odată un anume N. Iorga,” *Apărarea Națională*, nr. 27 din 16 mai 1926, p. 3.

tuit principala cauză pentru care acesta fusese luat la țintă de către propaganda național-creștină, iar campania electorală din 1926 pentru alegerile parlamentare a constituit o bună ocazie pentru a mai trage câteva salve în direcția acestuia. Toate reprezentările care i-au vizat pe cei patru actori politici sunt disponibile la anexa nr. 5.

Cele mai multe acțiuni ale propagandei Ligii au fost concentrate către „minoritatea evreiască” (vezi anexa nr. 6) numărul total al temelor care au vizat acest tip de actor colectiv fiind numai în oficiosul LANC de 86, mai mult decât dublul temelor formulate în legătură cu toți ceilalți actori identificați până acum.

Pentru a nu lăsa loc de îndoieli, actorului colectiv „minoritatea evreiască” i-a fost atribuit rolul de „dușman”, iar pentru a accentua riscul pe care acesta îl reprezenta pentru societatea românească și nu numai, propaganda cuzistă l-a ilustrat ca având diferite grade de ostilitate. Startul a fost furibund și declanșat cu ocazia publicării primului număr dedicat campaniei electorale. Dacă prin intermediul unui scurt editorial publicat pe prima pagină abonații oficiosului antisemit puteau afla că evreii erau „dușmanii noștri crânceni”,⁴⁴ Valeriu Roman, secretar general al Ligii și candidatul LANC în județele Satu Mare, Someș și Tighina, declara că „jidanii sunt dușmanii noștri și trebuie tratați în consecință”. Continuându-și șirul atacurilor, evreii erau transformați în „dușmanii noștri de moarte” care „vor forța mâna guvernului să ne persecute”.⁴⁵ Alexandru Ventonic, medic de profesie, care în 1927 adera la Mișcarea Legionară⁴⁶, a conturat și el, de această dată în organul Ligii din județul Iași, aceeași imagine a respectivului actor, oferindu-i totodată și o caracteristică din zona animalică:

„Nația românească pare a auzi glasul de aramă al clopotelor vestitoare, ea se trezește de la un capăt la altul al țării, se înarmează și în clipa hotărâtoare va lovi fără șovăire în dușmanul ei de moarte, șarpele crescut din sămânța lui Iuda, pe care l-a lăsat prea mult să se încălzească la sânul-i”.⁴⁷

Într-o societate preponderent creștin-ortodoxă, tema importanței zugrăvirii minorității evreiești în rolul de inamic al creștinătății a fost percepută de propagandiștii cuziști ca fiind de mare însemnătate, iar primul care s-a pronunțat în această direcție a fost un anume preot Dimitrescu, care, descriind „lupta seculară” dintre creștinism și iudaism, îi îndemna pe români să se înscrie în LANC pentru a putea lupta împotriva „dușmanului creștinătății mondiale”.⁴⁸ Aproximativ patru săptămâni mai târziu, în preajma alegerilor pentru Adunarea Deputaților, Ion Zelea-Codreanu, candidatul Ligii în județele Câmpulung, Ilfov, Rădăuți și Roman, se adresa locuitorilor din mediul rural, oferind totodată o imagine teribilă a destinului tragic al națiunii românești: „Auziți-mă, pentru că vă vorbesc în numele copiilor și al urmașilor, care nu voiesc și nu trebuie să ajungă robi în țară, robi la dușmanii tuturor țărilor creștine, robi la jidani”.⁴⁹ Un an mai târziu, Codreanu era acuzat că s-a asociat cu evreii și exclus din LANC.

Cele mai multe ocurențe dintre temele utilizate în legătură cu acest actor l-a înregistrat verbul „stăpânesc”, iar Ion Zelea Codreanu a fost cel care l-a folosit,

44 Autor necunoscut, „Politica partidelor,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 1.

45 Valeriu Roman, „Prin epoca de martiraj,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 1.

46 Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, Vol. I, Ediția a III-a (București: Editura Mișcării Legionare, 1940), 282.

47 Alexandru Ventonic, „Impresii,” *Naționalistul*, nr. 18 din 6 mai 1926, p. 2.

48 Autor necunoscut, „Întrunirea LANC din jud. Ilfov,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 2.

49 Ion Zelea Codreanu, „Chemare către săteni,” *Apărarea Națională*, nr. 28 din 23 mai 1926, p. 1.

împreună cu alți termeni ce indicau puterea, pentru a completa tabloul apocaliptic început ceva mai devreme:

„Jidanii, în numele satanei, ai cărei fii sunt, uneltesc de demult să stăpânească toate țările creștine, să robească toate neamurile, să calce în picioare Evanghelia, să rupă crucea, să desființeze legea mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos și apoi să domnească ei în toată lumea, de-a pururi în numele satanei”.⁵⁰

Folosit pe parcursul campaniei electorale în 17 rânduri doar în officiosul Ligii și în câteva ocazii și în alte organe ale formațiunii, acesta a fost introdus inclusiv în interiorul unor versificații alcătuite într-o cheie cu caracter naționalist și antisemit, iar cel mai bun exemplu în acest sens era cea publicată în *Naționalistul* cu câteva zile înainte de alegerile din 25 mai 1926, din care am extras numai câteva rânduri:

„Foaie verde, foaie lată/ Hai creștini de la olaltă/ Hai să fim uniți cu firea/ Să dăm jos jidănărima!/ S-o dăm jos de prin palate/ De la moșile toate;/ Să nu-i lăsăm în voia lor/ Să fie stăpânitori [...] Îi păcat de noi creștinii/ Să ne gâtuie păgânii. Păgânii ce vi i-am spus/ Au răstignit pe Iisus/ Ca să piară creștinimea/ Să-nmulțească jidănimea/ Să fie stăpânitori/ Pe țara creștinilor”.⁵¹

Campania electorală a Ligii Apărării Naționale Creștine s-a bazat în special pe dezinformări, acuze, minciuni repetate și denigrări la adresa minorității evreiești, astfel că evreilor li s-a imputat pofta de a cucerii, de a stăpâni, de a cotoropi și de a distruge economic și social România. Vechi clișee ori stereotipii negative au fost impuse pe tot parcursul campaniei electorale, unele dintre ele venind inclusiv din sfera non-umanului. Expresii ca „paraziți”, „corbi”, „lipitori”, „vierme”, „vipere” au fost utilizate în mod sistematic pentru ca alegătorii să nu-i mai vadă pe evrei ca pe niște ființe umane, ci ca pe animale sau organisme care trăiesc pe seama românilor.

Ca în cazul grupărilor politice, minoritatea evreiască este și ea catalogată ca fiind „parazitară”, diferența dintre cei doi actori colectivi fiind numărul de ocurențe. Dacă, de exemplu, actorul „partidele politice” era prezentat publicului în această postură într-o singură ocazie, evreii apar, ca având același rol, în unsprezece situații diferite. Startul îl dădea Alexandru Bacaloglu, candidatul Ligii în județele Botoșani și Iași, de profesie avocat și frate al Elenei Bacaloglu⁵², care, cu prilejul turneului electoral ținut în Moldova, dădea exemplul Franței din prima conflagrație mondială și arăta cum trebuia procedat pentru a scăpa de aceștia:

„După cum francezii istoviți și aproape înfrânți – la un singur gând că vor fi cotoropiți de Germania militaristă – au pus în joc ultima răsuflare de energie și au învins, tot așa și noi trebuie să recurgem la ultima efortare pentru a putea fi salvați de jidanii parazitari. Să dăm cu toții mâna frățește și, adunați în jurul d-lui prof. A.C. Cuza, să pornim la datorie”.⁵³

O săptămână mai târziu, A.C. Cuza, într-un articol publicat pe prima pagină în *Apărarea Națională*, contribuia și el la imaginea conturată de colegul său de partid și propunea inclusiv desființarea Partidului Țărănesc deoarece ar fi reprezentat

50 Ion Zelea Codreanu, „Chemare către săteni,” *Apărarea Națională*, nr. 28 din 23 mai 1926, p. 1.

51 Gheorghe Baraboi, „Cântec,” *Naționalistul*, nr. 19 din 16 mai 1926, p. 4.

52 Elenei Bacaloglu (n. 19 decembrie 1878, București – d. 1947, București) a fost membră fondatoare, în 1921, a Mișcării Naționale Fasciste Italo-Române.

53 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 3.

„cea din urmă încercare a jidănimii parazitare” de a-i stăpâni pe români în politică, celelalte tentative fiind socialismul, radicalismul și comunismul.⁵⁴

Utilizată, după cum spuneam și mai devreme, în unsprezece ocazii doar în oficiosul național-creștin, tema a fost exploatată și de alte gazete ale LANC. Astfel, într-un articol plin de elogii la adresa lui A.C. Cuza, Vintilă Petrescu-Vrancea mărturisise că nu era suficient aur în băncile și sinagogile evreiești pentru a-l împiedica pe „bătrânul profesor” să lupte împotriva „elementului parazitărilor”.⁵⁵ O altă publicație a fost *Solidaritatea Creștină*, organ al Ligii din județul Brăila, care, într-un text semnat de un anume Popescu Focșani, anunța că „poporul parazitărilor” nu putea fi simpatizat de cei care îi duceau în spinare.⁵⁶

O altă temă desprinsă din zona non-umanului și apropiată de cea prezentată mai devreme a fost cea potrivit căreia evreii ar fi fost, în realitate, niște „lipitori”, iar primul care a formulat-o a fost Vintilă Petrescu-Vrancea în același articol publicat în ziarul *Unirea* din Craiova. Iată cum îi descria acesta pe minoritarii evrei în textul al cărui principal scop era preamărirea președintelui Ligii: „Din urgia invaziei de lipitori și de lăcuste scuipate din inima Ucrainei și Galiției, se înalță figura simbolică a apostolului de la Iași, bătrânul ostaș al falangei noastre naționale, înțeleptul doctrinar al lui Hristos”.⁵⁷ La rândul său, inspectorul silvic M.P. Florescu, într-un text făcut public cu două zile înaintea scrutinului din mai 1926, anunța satisfăcut că izbucnirea unui incendiu în județul Bacău a condus la „dezinfecția prin ardere a unui cartier jidovesc unde erau concentrați numai lipitorile care au supt de decenii tot avutul țării și al țăranilor noștri moldoveni”.⁵⁸

Inferioritatea acestui actor colectiv a fost indicată sub multiple forme, propaganda național-creștină asociindu-l inclusiv cu diferite animale de pradă, fapt ce trebuia să producă repulsie în rândul abonaților și cititorilor publicațiilor Ligii. Potrivit Doinei Ruști, corbul apare ca reprezentând o „pasăre marcată de vanitate, ignoranță, perfidie și de o mare atracție instinctuală către morbid”, el fiind totodată și „simbol al căderii și al degradării (faptul că este necrofag) și dovedește o atracție bolnăvicioasă către lumea tenebrei instinctuale”.⁵⁹

După trei săptămâni de la declanșarea campaniei electorale, Sergiu Florea, despre care din păcate nu avem prea multe detalii, îi cobora pe evrei pe scara evolutivă până ce aceștia ajungeau să ia forma respectivelor păsări. Iată ce scria în articolul publicat în *Apărarea Națională* cu o săptămână înainte de scrutinul pentru Adunarea Deputaților:

„Războiul purtat cu mari sacrificii a istovit puterea neamului. Întreaga energie a poporului român s-a îndreptat într-o singură direcție: salvarea patriei de dușmani. Peste câmpurile de luptă apăreau corbi dornici de cadavre și pe delături se foiau borfașii ca niște nemernici. După război, corbii s-au risipit în căutarea altor soiuri de cadavre, borfașii îngrășați, țăntoși, au ros mai departe slăbitul organism al poporului”.

Autorul nu se oprea însă aici, acesta aducând pe tapet un nou tip de animal, de această dată însă unul nevertebrat: „Nația se deparazitează și scârboșul vierme,

54 Autor necunoscut, „Desființarea «țărănismului»,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 1.

55 Vintilă Petrescu-Vrancea, „A.C. Cuza,” *Unirea*, nr. 14 din 1-15 mai 1926, p. 1.

56 Popescu Focșani, „Cripto-jidani,” *Solidaritatea Creștină*, nr. 23 din 1 mai 1926, p. 3.

57 Vintilă Petrescu-Vrancea, „A.C. Cuza,” *Unirea*, nr. 14 din 1-15 mai 1926, p. 1.

58 M.P. Florescu, „Incendiul din Bacău,” *Apărarea Națională*, nr. 28 din 23 mai 1926, p. 2.

59 Doina Ruști, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română* (București: Universul Enciclopedic, 2002), 97.

mic la început, gras și țănoș acum, se zbate, țipă [...] dar nația se înviorează, slăbitul trup se încordează și călcâiul trebuie să strivească apăsător veninosul parazit”.⁶⁰

Tot pe cea de-a treia pagină a oficiosului LANC, Nicu Ionescu, propagandist al grupării cuziste ce își publica textele inclusiv în revista *Înfrățirea Românească*, organul Ligii din județul Cluj, anunța cuprins de revoltă că „în timp ce țărani români, înșelați de venetici, părăsesc meleagurile strămoșești, locul lor fiind ocupat de vipere veninoase, iar încet, încet, pe neobservate, vom deveni robi în propria țară, și asta de dragul umanității”.⁶¹

Odată metamorfozat sub diferite forme, actorul nostru trebuia prezentat ca fiind capabil să se manifeste și să acționeze precum era descris. Astfel, la două săptămâni de la declanșarea campaniei electorale, Titus Malaiu, doctor în teologie și candidat al Ligii în Bihor, Sălaj, Năsăud și Satu-Mare, publica un text în care acuza „jidovimea” că s-a „cuibărit în mod înspăimântător în această comună [n.n. Iclod, județul Cluj], și-a adus rabin și și-a făcut ateliere de tâmplărie și croitorie în care se lucrează duminica cu ușile închise”.⁶² La rândul său, Paul Iliescu afirma mândru că „cetele de arcași, cu o disciplină de fier, stau străji neclintite oprind cu piepturile lor de voinicie puhoiul jidovesc ce căuta să se cuibărească, atras de bogăția codrilor și munților noștri”.⁶³

Rolul de lipitoare atribuit minorității evreiești a atras după sine și pofta de sânge proaspăt ce curgea prin venele românilor, iar propaganda și-a dovedit încă o dată ingeniozitatea și a introdus acuzația într-o stihuire menită să mențină adversitatea față de acest tip de actor. Astfel, cu prilejul întrunirii din comuna Cacova (în prezent Grădinari), județul Caraș-Severin, învățătorul cuzist Liviu Cotârlea a dat glas următoarelor versificații al căror principal scop era elogiarea fruntașilor Ligii:

„V-am așteptat de atâta vreme/ Pe aceste plaiuri de durere/ În care-i rob și azi românul/ S-aduceți sfânta mângâiere/ Din munți înalți și până-n șesuri/ Jidanii greu ne strâng în jur/ Și-avutul strămoșesc și legea/ Și sângele din noi ni-l sug/ Voi ne-ați iubit întotdeauna/ Ne-ați ocrotit cu vitejie/ Cu brațele în larg deschise/ Azi vă primim cu bucurie/ Din mii de piepturi izbucnește/ Cuvântul nostru oțelit/ Bine-ați venit frunțași ai țării/ Bine-ați venit, bine-ați venit”.⁶⁴

Transformarea acestui actor în principalul adversar al României a reprezentat încă de la începutul campaniei electorale o miză reală a discursului național-creștin, iar prezența acestuia a servit nu doar celor tentați de explicații convenabile, ci și celor care au preferat să evite să caute soluții concrete la adevăratele probleme ale societății în care se aflau. Totuși, diabolizarea „celuilalt” nu a fost specifică Europei de Sud-Est, discursul naționalist și antisemit arătându-și colții inclusiv în societăți mai avansate, iar cel mai bun exemplu este Germania, care a făcut din minoritatea evreiască cel mai mare dușman al ei.

„Noi”

Spre deosebire de „ei”, pronumele personal „noi” a fost format numai din două piese, Liga Apărării Naționale Creștine și Alexandru C. Cuza, fapt ce nu trebuie interpretat în sensul că cele două s-au dovedit a fi mai puțin importante pentru discursul cuzist, ba chiar dimpotrivă, așa cum vom vedea în cele ce urmează.

60 Sergiu Florea, „Gândiți-vă bine,” *Apărarea Națională*, nr. 27 din 16 mai 1926, p. 3.

61 Nicu Ionescu, „O primejdie,” *Apărarea Națională*, nr. 27 din 16 mai 1926, p. 3.

62 Titus Malaiu, „Iclod, pământul făgăduinței,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 2.

63 Paul Iliescu, „Bucovina,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 2.

64 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 3.

Comparând, de exemplu, proporțiile temelor care au vizat Liga Apărării Naționale Creștine am constatat că acestea au fost de aproximativ patru ori mai prezente în discursul oficialului *Apărarea Națională* decât cele folosite pentru Partidul Țărănesc și de aproape șase ori mai numeroase decât cele pentru actorul colectiv „politiciei”, fapt ce a plasat formațiunea antisemită într-o poziție dominantă față de cei doi actori.

Analiza presei național-creștine ne-a permis identificarea unor teme și acțiuni extrem de diverse create de propaganda cuzistă în legătură cu Liga Apărării Naționale Creștine. Conturarea acestora ca organizație care „luptă” pentru interesele României și pentru cele ale românilor a fost cea mai întâlnită temă din presa național-creștină. Fie că „lupta” împotriva „jidanelor”, împotriva partidelor politice, pentru „mântuirea neamului” ori pentru restabilirea articolului 7 din Constituția din 1866, tema a apărut, numai în *Apărarea Națională*, în 53 de ocazii. Fiind conștienți de importanța chestiunii, propagandiștii cuziști au formulat-o nu doar în articole editate, ci și în manifestele scrise ori în adunările publice ținute cu prilejul turneelelor electorale. Astfel, într-o întrunire din Chizătău, județul Timiș, A.C. Cuza îi invita pe toți „bunii români” să se alătore Ligii întrucât aceasta „lupta pentru eliminarea jidanelor”. Câteva ore mai târziu, la Ictar (în prezent satul Ictar-Budinț), comuna Topolovățu Mare, reitera mesajul anterior și anunța că gruparea pe care o crease împreună cu medicul Nicolae Paulescu în martie 1923 lupta pentru ca românii să poată fi stăpâni în propria lor țară.⁶⁵

Într-un articol-manifest semnat de întreaga organizație județeană a LANC din Brăila și publicat cu două zile înaintea scrutinului, ziarul *Solidaritatea Creștină* informa că Liga era chemată să lupte pentru a trimite la Cameră și la Senat cât mai mulți reprezentanți⁶⁶, în timp ce *Unirea*, organul cuzist din județul Craiova, anunța că gruparea condusă de Cuza a declanșat lupta intransigentă împotriva supremației și influenței „jidovești”.⁶⁷

Folosită la intensitate maximă pe parcursul întregii campanii electorale (în aproximativ 40% din ocazii), tema a avut, uneori, o dublă semnificație. Un exemplu în acest sens este declarația lui George Rusu, avocat și membru al Comitetului Central Executiv al Ligii, care, cu prilejul întrunirii din Lugoj, județul Timiș, declara că în timp ce LANC lupta pentru eliminarea jidanelor, partidele luptau pentru menținerea conviețuirii cu aceștia.⁶⁸

Atunci când nu era descrisă ca având această atribuție, Liga a primit rolul de salvator. Astfel, în câteva rânduri, propaganda a utilizat verbul „a salva” pentru a convinge electoratul că gruparea cuzistă era cea mai bună alegere dintre toate cele înscrise în cursa electorală. Startul a fost dat chiar în prima zi de campanie prin intermediul unui scurt editorial care anunța că LANC „va veghea să salveze românismul” de la dezastrul pregătit de partidele politice.⁶⁹ O săptămână mai târziu, tot pe prima pagină, George Rusu, cel care contribuise la conturarea imaginii LANC de organizație combativă, publica un articol în care afirma că în fața falimentului deplin al politicii partidelor, Liga se impunea „în mod categoric și exclusiv pentru salvarea țării”.⁷⁰

Tehnica folosită de propaganda cuzistă pentru a descrie LANC nu s-a diferențiat cu aproape nimic de cea utilizată anterior în legătură cu cei zece actori individuali și colectivi prezentați ceva mai devreme. Articolele, manifestele,

65 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 3.

66 Liga Apărării Naționale Creștine Brăila, „Frați Creștini,” *Solidaritatea Creștină*, nr. 24 din 23 mai 1926, p. 2.

67 Autor necunoscut, „Activitatea LANC în Dolj,” *Unirea*, nr. 15 din 20 mai 1926, p. 2.

68 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 3.

69 Autor necunoscut, „Politica partidelor,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 1.

70 George Rusu, „Politica LANC,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 1.

interviurile ori declarațiile publice rostite cu prilejul întrunirilor electorale, toate au fost folosite pentru a proiecta gruparea cuzistă într-o lumină cât mai favorabilă. Singurul artificiu care a lipsit din angrenajul propagandistic a fost versificația, aceasta fiind prezentă, în câteva ocazii, în momentele în care diverși lideri cuziști i-au „demască” pe Constantin Stere și pe minoritarii evrei.

Cu alte ocazii, aceasta „mântuiește” sau „apără”, iar Valeriu Roman și A.C. Cuza au fost primii care în campania electorală din 1926 au formulat cele două tipuri de reprezentări și le-au introdus, alături de temele prezentate anterior, în mecanismul propagandistic. Acestea au fost folosite, chiar dacă nu cu aceeași intensitate, asemenea unor rotițe pentru a pune în mișcare mașinăria de manipulare a maselor și de a crea imaginea unei grupări predestinate să corecteze așa-zisele nedreptăți provocate de deciziile clasei politice. Dacă Valeriu Roman mărturisea că formațiunea al cărei secretar general era nu făcea politica intereselor personale, ci trecea prin epoca de martiraj și ducea lupta pentru mântuirea neamului⁷¹, președintele Ligii declara, cu prilejul turneului electoral din Transilvania, că proveniența grupării pe care o conducea s-a datorat misiunii acesteia de a apăra națiunea română de cei care îi amenințau liniștea, securitatea și existența.⁷² La rândul său, Vasile Vlădescu, candidatul Ligii atât la Cameră cât și la Senat în județul Ilfov, după ce făcea radiografia celor mai importante partide aflate pe scena politică românească, „arăta” că în fața acestor trei partide de guvernământ „se ridică uimitor de repede o organizație tânără viguroasă și independentă [...] născută nu din pofta de guvernare imediată, nici din socotelile bancare, ci dintr-o necesitate reală de apărare națională”.⁷³

Datoria grupării național-creștine era deci una combativă și de sacrificiu, ea „luptă” pentru interesele românilor și ale României, dar și una de vindecare și de protejare – poporul nu are forța ori capacitatea de a se salva sau de a se apăra, însă LANC intervine categoric și îl protejează. Totodată trebuie remarcat că acestea nu au fost singurele tipuri de reprezentări create de propaganda cuzistă, toate celelalte fiind disponibile la anexa nr. 7, noi alegând, fiind constrânși de spațiul destul de limitat, să prezentăm doar câteva dintre ele.

Imaginea lui A.C. Cuza a fost și ea, asemenea LANC, pictată în diverse culori (totalul temelor și ocurențelor se află la anexa nr. 8). Comparând, de exemplu, tipurile de reprezentări care l-au vizat pe el cu cele ale grupării pe care o conducea am observat că 50% (12 din 24) dintre acestea au fost utilizate și în cazul Ligii. Astfel, l-am surprins pe președintele Ligii în poziția de a „lupta”, a „conduce” sau descris ca fiind „mântuitor” ori „apostol”.

Tema centrală folosită pentru a descrie LANC a fost, în mod deloc surprinzător, aplicată de către propagandiștii cuziști și principalului fondator al organizației antisemite. Dacă pentru LANC aceasta apăruse în 53 de ocazii, pentru A.C. Cuza tema luptei a fost utilizată numai de 21 de ori pe parcursul întregii campanii electorale în oficiosul *Apărarea Națională*. Dacă privim asupra procentelor, diferența nu mai este atât de semnificativă: 33,87% în situația de față, spre deosebire de 38,40% în primul caz, fapt ce demonstrează importanța crescută pe care propaganda Ligii a acordat-o temei respective. Folosită, așadar, în mai multe rânduri, primul care a pus-o în scenă a fost un anume student cuzist pe nume Bogdan, care cu prilejul întrunirii din Reghin, județul Mureș, anunța că A.C. Cuza „a luptat și luptă pentru dezrobirea neamului românesc de sub jugul jidanilor”.⁷⁴ În termeni asemănători se exprima și Virgil Petrescu, candidatul Ligii în județul Ilfov, atunci când, într-un articol publicat pe cea de-a doua pagină a oficiosului cuzist cu două zile înainte de scrutinul pentru

71 Valeriu Roman, „Prin epoca de martiraj,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 1.

72 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 3.

73 Vasile Vlădescu, „Viitorul parlament și Liga,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 4.

74 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 25 din 2 mai 1926, p. 3.

Adunarea Deputaților, declara că președintele „luptă neînregimentat în niciunul dintre partidele politice, luptă pentru idee, luptă pentru un ideal, luptă ca să scoată pe frații voștri de sânge de sub specula nemernică a capitalului jidovesc”.⁷⁵ Medicul Acimov Radovan, care la scurt timp după preluarea puterii de către comuniști era arestat împreună cu familia sa și ucis de tortionarii Gheorghe Bărgăoanu și Eugen Țurcanu⁷⁶, descria, cu ocazia întrunirii electorale a Ligii din Oravița, așa-zisa luptă dintre „neînfricoșatul luptător” și minoritatea evreiască drept una „izvorâtă din nevoia de viață a neamului și pentru tămăduirea sa”.⁷⁷ Până la finalul campaniei, imaginea lui Cuza descria astfel a dominat discursul Ligii, propagandiștii prezentându-și liderul ca purtând un război în interesul românilor, unul din care evreul, identificat ca fiind dușmanul suprem, trebuia eliminat în totalitate din societatea românească și de prezența căruia depinzând însăși existența națiunii române.

Un alt tip de reprezentare pe care propaganda a încercat să-l impună în perioada respectivă a fost cel în care A.C. Cuza apărea în rolul de „conducător”. Utilizat într-o singură ocazie în contul formațiunii antisemite, acesta și-a făcut apariția destul de rapid, încă din primul număr dedicat alegerilor, când, cu prilejul întrunirii de la Roman, juristul Mihail Manea cerea publicului „să strângă rândurile cât mai e timp” deoarece țara se afla în pragul dezastrului, iar „conducătorul și marele apostol a tras semnalul de alarmă și de luptă”. În final se preciza că acesta ridicase „stindardul mântuirii neamului românesc contra veneticilor și oamenilor lor” și că România trebuia să fie a „românilor creștini”.⁷⁸ „Veneticii”, menționați aici de președintele LANC Roman, erau, în mod evident, evreii, acuzați în multe ocazii că ar fi sprijiniți și protejați de clasa politică românească. La rândul său, câteva zile mai târziu, medicul Acimov Radovan folosea și el limbajul religios combinat cu cel războinic pentru a arăta că „a sosit ziua mult așteptată și avem pe apostolul neamului în mijlocul nostru care ne va conduce la luptă”.⁷⁹

Printre temele preferate de propagandă s-au numărat, după cum am putut vedea pe scurt ceva mai devreme, și cele care au aparținut limbajului religios, acestea fiind chiar mai numeroase decât cea formulată anterior. Fie că era prezentat ca „marele apostol”, „apostol al neamului”, „apostol al creștinătății” sau „apostol al dragostei”, tema a apărut în aproximativ 15% din totalul ocurențelor folosite în legătură cu cel mai important lider al mișcării. Cel care a dat startul a fost studentul antisemit Victor Medrea, care, într-un articol de pe cea de-a doua pagină a *Apărării Naționale*, îl caracteriza pe președintele Ligii ca fiind „străjer neadormit și apostol al dragostei de credință, rege și neam”.⁸⁰ Tot pe aceeași pagină, oficiul cuzist publica declarația preotului Costache Ion, licențiat în teologie și drept și, totodată, președinte al LANC Oltenița, care, punând la dispoziție locuința sa pentru întrunirea cu mai mulți lideri ai diferitelor filiale din București și Ilfov și cu membri ai Comitetului Central, își manifesta bucuria că Oltenița fusese „demnă de chemarea marelui apostol al Neamului Românesc”.⁸¹

Celelalte organe ale LANC din județele Iași, Craiova sau Brăila au contribuit și ele, în câteva ocazii, la consolidarea imaginii construite de V. Medrea, C. Ion și alții în principalul oficiu al formațiunii. Astfel, dacă medicul Al. Ventonic, cu prilejul întrunirii din Costuleni, județul Iași, îl descria pe președintele Ligii ca fiind „marele

75 Virgil Petrescu, „Românii din America,” *Apărarea Națională*, nr. 28 din 23 mai 1926, p. 2.

76 Octavian Roske, *Mecanisme represive în România*, vol. I (București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2001), 67 și 238.

77 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 3.

78 „D. Profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 3.

79 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 3.

80 Victor Medrea, „În jurul unei chemări,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 2.

81 Autor necunoscut, „Constituirea Organizației LANC, Oltenița,” *Apărarea Națională*, nr. 24 din 25 aprilie 1926, p. 2.

apostol al neamului" care va rezolva „problema jidovească” și „problema moralizării clasei conducătoare”⁸², epigramistul și publicistul V. Petrescu-Vrancea se dovedea a fi mult mai ingenios, mărturisind, într-un articol lansat în prima ediție din luna mai a ziarului *Unirea*, că „piscul naționalismului românesc, fala și mândria tuturor, apostol în adevăratul sens al cuvântului [...] luptă contra elementului parazitar”.⁸³ *Solidaritatea Creștină*, ziarul LANC din județul Brăila, publica și el la rândul său un articol semnat de gazetarul cuzist Gheorghieș Barbu, în care principalul lider al organizației antisemite era caracterizat ca fiind „adevărat apostol și singurul far luminos în întunericul vieții politice”.⁸⁴

Formulată și utilizată în contul LANC în câteva rânduri, imaginea de izbăvitor era una prea puternică pentru a nu fi atribuită și președintelui formațiunii, iar primul care a ieșit la rampă a fost preotul Davici Valeriu, acesta făcând chiar o analogie între Iisus Hristos și A.C. Cuza aflat în campanie electorală. Astfel, cu prilejul întrunirii din comuna Cacova (în prezent Grădinari)⁸⁵, județul Caraș-Severin, acesta îl întâmpina pe președintele LANC cu următoarele cuvinte: „Precum în vechime Mântuitorul era așteptat ca să aducă lumina, la fel poporul nostru vă așteaptă ca pe mântuitorul lui. Ne-am pus nădejdea în dumneavoastră. Să faceți ca România să fie a românilor”.⁸⁶ Câteva ore mai târziu, Ștefan Lazăr, alt slujitor al Bisericii Ortodoxe, lansa și el ideea predestinării divine precum și pe cea a destinului mesianic, declarând că Dumnezeu îl trimisese pe Cuza pentru a mântui neamul românesc.⁸⁷

Concluzii

Încercarea noastră de prezenta modul cum a fost construită propaganda Ligii Apărării Naționale Creștine și de a decodifica declarațiile liderilor cuziști ori intervențiile acestora publicate în presă a scos la iveală o serie de detalii extrem de interesante. În primul rând, cei care au formulat ori au rostogolit temele propagandistice au fost juriști, doctori, cadre didactice, ingineri, preoți, dar și studenți ori țărani, dezamăgiți de clasa politică, de disputele politice dintre partide și de acordarea unor drepturi minorității evreiești la finalul războiului. Astfel, nemulțumirile au fost transformate în teme obsedante și răspândite prin intermediul presei pentru a înfiera mulțimea, o parte din ea fiind deja contrariată de jocurile politice făcute de partide și de măsurile economice considerate a fi insuficiente, situație ce a creat iluzia că gruparea lui A.C. Cuza era gata să lupte împotriva „dușmanilor” și „corupților” pentru nevoile celor aflați în dificultate.

Dorința de a obține un scor electoral cât mai bun, care să-i asigure Ligii nu doar depășirea pragului electoral, ci și asigurarea a cât mai multe locuri în Parlamentul României a condus la o absență totală a dezbaterii electorale pentru luarea unor măsuri economice concrete, accentul mutându-se pe atacuri la persoană, pe dezinformări, pe discreditarea adversarului, precum și pe crearea unei imagini cât mai favorabile președintelui LANC și grupării conduse de acesta.

Compromiterea imaginii adversarilor Ligii a constituit principala preocupare a propagandei, partidele și cei care le conduceau, alături de minoritatea evreiască,

82 Alexandru Ventonic, „Impresii,” *Naționalistul*, nr. 17 din 29 aprilie 1926, p. 2.

83 Vintilă Petrescu-Vrancea, „A.C. Cuza,” *Unirea*, nr. 14 din 1-15 mai 1926, p. 1.

84 Gheorghieș Barbu, „Deschideți ochii,” *Solidaritatea Creștină*, nr. 24 din 23 mai 1926, p. 2.

85 Prin decretul 799 din 1964, începând cu 1 ianuarie 1965, comuna Cacova era redenumită în Grădinari întrucât se considera că vechiul nume era nepotrivit și nu corespundea realităților socio-economice din România acelor vremuri. Pentru mai multe detalii, a se consulta Raularian Rusu, *Organizarea spațiului geografic în Banat* (Timișoara: Editura Mirton, 2007), 243.

86 „D. profesor A.C. Cuza în propagandă,” *Apărarea Națională*, nr. 26 din 9 mai 1926, p. 3.

87 „D. profesor”, *Apărarea Națională*, p. 3.

au fost luați la țintă în mai multe rânduri, o parte dintre teoriile și ideile răspândite de aceasta au putut fi regăsite în contul mai multor actori. Cele mai multe acțiuni au fost îndreptate, după cum era de așteptat, către minoritatea evreiască, aceasta fiind prezentă în 221 de situații și înregistrând, numai în *Apărarea Națională*, 86 de diferite tipuri de reprezentări. Astfel, în cele 51 de articole publicate în oficiul cuzist, evreii apar, în medie, ca efectuând peste patru tipuri de acțiuni în fiecare dintre acestea. La polul opus, se situa Nicolae Lupu care apărea ca „agitându-și coada”. Frecvența cu care „dușmanul crâncen” a fost prezentat ca acționând în societatea românească a fost atât de ridicată încât temele folosite în legătură cu Liga și cu A.C. Cuza s-au situat sub pragul de 4,33% înregistrat de minoritatea evreiască.

Articolele de presă, versificațiile satirice și întrunirile electorale au fost utilizate drept mijloace de acțiune cu rolul de a coagula ideologic masele electorale, dar și de a transmite ideile și concepțiile naționaliste și antisemite mascate sub mesajele populiste și extrem de dure îndreptate către partidele politice, actorii politici ori minoritatea evreiască. Declarațiile oferite de liderii național-creștini cu prilejul adunărilor electorale și articolele publicate în paginile presei cuziste au fost de cele mai multe ori radicale, propaganda preferând violența de limbaj în locul argumentelor analitice. Aceleași metode au fost utilizate și în momentele în care cei vizați au fost LANC și A.C. Cuza.

Retorica Ligii a fost încă de la începutul campaniei una extrem de agresivă, propaganda prezentând în dese rânduri anumite situații și ipostaze sub forma unui conflict între „noi” și „ei”, fapt ce confirmă ipoteza noastră de lucru. Dacă, de exemplu, „jidanii paraziți” încercau să „cucerească” și să-i „stăpânească” pe români în politică, LANC și A.C. Cuza erau prezenți pentru a „veghea să salveze românismul”. De asemenea, dacă actorii politici și partidele erau „corupte” și urmăreau să „vândă interesele neamului” ori să „sprijine” minoritatea evreiască, președintele Ligii și gruparea antisemită doreau să „mântuiască” neamul românesc. Pe acest cadru al luptei dintre „bine” și „rău” a fost construit întregul eșafodaj propagandistic al LANC.

Anexe: tabele ce conțin tipurile de reprezentări și numărul ocurențelor înregistrate de fiecare actor în parte în ziarul Apărarea Națională.

Anexa nr. 1

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Înstrăinate	1
Corupte	1
Jidovite	2
Falimentare politic	1
Vândute evreilor	1
Luptă	2
Infectate de jidani	1
Compromise	1
Mint	2
Suștin evreii	1
Uneltele evreilor	1
Viclene	1
Sprijină evreii	3
Cozi de topor	2
Lucrează cu evreii	2
Protejează evreii	2
Incapabile	1
Tânguiesc cu evreii	1
Lacome	1
Sprijinite de evrei	1
Total	28

Anexa nr. 2.

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Corupți	1
Jidăniți	1
Demagogi	1
Fără scrupule	1
Vând interesele neamului	1
Tratează cu evreii	1
Calcă interesele naționale	1
Schinguiesc populația	1
Vânduți	1
Total	9

Anexa nr. 3.

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Partid jidănesc	6
Satana	1
Periculos	1
Primejdios	1
Partid jidovît	1
Servește interesele evreilor	2
Înșală	1
Amăgește	1
Susținut de evrei	1
Cărdășie cu evreii	1
Circumcis	1
Amețește	1
Distruge	1
Aflat în slujba străinilor	1
Total	20

Anexa nr. 4.

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Partid regional	2
Menit să dispară	2
Lipsit de popularitate	1
Total	5

Anexa nr. 5

Oamenii politici	Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Constantin stere	Trădător	2
Nicolae Iorga	Haotic	1
Iuliu Maniu	Neagă credințe	1
	Nehotărât	1
Nicolae Lupu	Agită coada	1

Anexa nr. 6.

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Atacă	8
Dușmani	8
Spioni	5
Trădători	3
Cămătari	2
Răspândesc alcool	1
Acaparează	7
Stăpânesc	17
Venetici	6
Invadează	4
Jefuiesc	3
Înșelători	5
Coruptă	1
Paraziți	11
Cotropesc	4
Domină	2
Asasini	1
Ucigași	2
Îmbogățită	2
Năvălesc	1
Hrăpăreți	1
Luptă	1
Suge vlaga	4
Devastează	1
Fură	3
Amenință	4
Periculoși	12
Învălbesc	1
Străini de neam	1
Distruge	10
Primejdioasă	5
Subjugă	2
Ocupă	2
Aționează	1
Încuibează	1
Urmărește	1
Cuibărește	4
Lovește	2
Perciunată	3
Circumciși	2
Desființează	1
Vierme	1
Fiii satanei	1
Uneltesc	1
Batjocoresc	3

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Silesc	1
Sprijiniți de partide	2
Copleșesc	1
Lucrează cu partidele	2
Acțiune dizolvantă	2
Barbari	1
Terorizează	1
Caracatiță hâdă	1
Speculanți	6
Trântori	2
Neproductivi	1
Hoinari	1
Corbi	2
Otrăvesc	2
Lepră galițiană	3
Viperă veninoasă	1
Scumpește marfa	1
Strică	1
Robesc	1
Calcă	1
Rup	1
Omoară	1
Falsifică	2
Spurcă	1
Lipitori	1
Vicleni	4
Pleavă jidănească	1
Creatorii socialismului	1
Creatorii anarhismului	1
Creatorii comunismului	1
Prăduiesc	1
Profitori	1
Borfași	1
Samsari	1
Pungași	2
Domnesc	1
Escroci	1
Liftă străină	1
Exploatează	1
Dezertori	1
Suge sângele	2
Total	221

Anexa nr. 7.

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Luptă	53
Sprijină	2
Lovește	1
Reprezintă	3
Independentă	2
Veghează	1
Salvează	9
Organizație matură	1
Curajoasă	2
Biruieste	3
Cinstită	1
Mișcare sfântă	1
Mântuiește	3
Ligă, nu partid	2
Aduce prosperitate	1
Aduce ordine	2
Aduce cinste	1
Redă drepturi	3
Organizație tânără	1
Organizație viguroasă	1
Vindecă	1
Vede pericolul	1
Sună alarma	1
Înlătură primejdia	1
Extermină	1
Trezește	2
Îndreaptă	1
Elimină	4
Apără	2
Îndeplinește	2
Garantează	2
Rezolvă	3
Intervine	1
Consolidează	2
Soluționează	1
Desființează	2
Realizează	1
Mișcare națională	2
Propovăduiește adevărul	1
Înfăptuiește	1
Mângâie	1
Iubește	1
Ocroțește	1
Eliberează	1
Singura scăpare	1

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Izbăvește	1
Demnă	1
Conduce	1
Pune capăt rușinii	1
Atrage atenția	1
Ajută	1
Scapă	1
Schimbă mentalități	1
Total	138

Anexa nr. 8

Tipul de reprezentare	Numărul de ocurențe în ziarul <i>Apărarea Națională</i>
Străjer neadormit	1
Apostol	9
Luptă	21
Neînfricoșat	1
Dascăl al românismului	1
Conducător	3
Cinstit	1
Drept	1
Aduce biruință	1
Mântuitor	5
Mare român	2
Trezește poporul	1
Rezolvă	1
Propovăduiește adevărul	2
Cheamă	1
Mesia	1
Înviază	1
Eliberează	1
Singura scăpare	2
Suflet curat	1
Aduce izbânda	1
Trimisul lui Dumnezeu	2
Apără	1
Salvează	1
Total	62

Așezămintele statului social în România. Fracturi ale dezvoltării și rupturi ale memoriei

■ VICTOR RIZESCU

[The University of Bucharest]

Abstract

The article is meant at elaborating a framework for the unitary conceptualization of the development of social policies and welfare institutions in Romania, across the historical divides represented by the installation, and then the demise of the communist regime. The communist redefinition of syndicalism, together with the corresponding reinterpretation of the pre-communist legislation designed for the representation of professional interests, are taken as a baseline of the approach, which is then broadened into a general consideration of the relation between the juridical-normative bases of labor relations under communism and their actual social implications.

Keywords

labor legislation; social policies; syndical freedom; welfare; communism

Atitudinea României post-comuniste față de problematica generică a statului bunăstării și a instituțiilor sale definitorii este strâns corelată cu efortul ei de a gestiona memoria comunismului și de a stabili un registru potrivit al dialogului cu reperele și simbolurile perioadei istorice precomuniste. Dacă direcțiile politicii sociale articulate între 1945 și 1989 au fost legitime în limbajul departajării brutale față de experiența națională anterioară din domeniu – prezentată cu stăruință ca o istorie de tergiversări agonice și compromisuri neconcludente –, cele cristalizate după 1989 au întârziat să se înrădăcineze retrospectiv într-o tradiție românească reconstruită într-o manieră credibilă, la egală distanță de respingerea principală a tiparelor interpretative de sorginte comunistă și de reflexul asocierii întregului dispozitiv al statului social cu politica socialistă și comunistă. Pornind de la redefinirea noțiunii de sindicalism în etapa instaurării regimului de democrație populară, intervenția de față este menită să contribuie la elaborarea unei conceptualizări unitare a procesului de dezvoltare a politicii sociale și a așezămintelor statului bunăstării pe filiera românească, pe deasupra marilor fracturi istorice ale secolului XX.¹

1 O versiune a fost prezentată în cadrul celei de-a doua ediții a Congresului Național al Istoricilor Români, organizată

Sindicalismul și politica socială în 1948: fundamentele ideologice

Așa cum este fundamentată în rezoluția asupra problemei sindicale adoptate în ședința plenară a CC al PMR din 22-24 decembrie 1948, sarcina organizațiilor de reprezentare a intereselor profesionale este cea „de a ajuta partidul să sădească în inima și cugetul maselor muncitoare conștiința faptului că succesul operei mărețe de clădire a orânduirii socialiste nu poate fi decât rodul efortului muncitorimii aliate cu țărâtimea muncitoare”.² Evenimentul în cadrul căruia a fost emisă declarația citată a survenit la mai bine de un an după primul congres al Confederației Generale a Muncii, din 10-13 noiembrie 1947, ea însăși instituită ca unică platformă a vieții sindicale din țară pe baza conferinței din 26-30 ianuarie 1945 a organizațiilor cu acest caracter din orbita Frontului Unic Muncitoresc (creat în aprilie 1944, în virtutea colaborării dintre PCR și PSD, și monitorizând prima reuniune a asociațiilor muncitorești afiliate pe data de 1 septembrie a aceluiași an).

O asemenea definiție oficială a raporturilor dintre sindicate și politica partidului se revendica de la enunțurile diseminate prin materiale de informare privind teoria și practica sovietică a sindicalismului, unde chestiunea era tradusă în termenii relației dintre activitatea sindicală și statul socialist, subliniindu-se că „raporturile dintre sindicat și stat diferă de la un caz la altul, în raport cu caracterul statului”. Aceasta însemna că, prin comparație cu funcția îndeplinită de ele în țările capitaliste, unde „lupta dusă de sindicate pentru îmbunătățirea stării materiale a celor ce muncesc se lovește de o turbată rezistență a întregului aparat de stat, care este subordonat intereselor reacționare și hrăpărețe ale burgheziei, [...] sindicatele din țările democrației de tip nou [...] urmăresc cu totul alt scop”. Afirmatia se susține prin aceea că „statul reprezintă interesele maselor populare”, și prin urmare „sindicatele sprijină toate măsurile guvernelor respective și luptă împreună cu tot poporul pentru aplicarea întocmai a legilor votate, legi care corespund intereselor vitale ale oamenilor muncii”. În consecință, „sindicatele sovietice sprijină necondiționat, colaborează și au un rol activ în organele sovietice de stat”, ceea ce înseamnă că „organele de stat consultă sindicatele în problemele legislației muncitorești”, iar „sindicatele fac propuneri cu privire la modificările sau completările diferitelor legi”.³

Aceeași clarificare doctrinară foarte cuprinzătoare de la sfârșitul lui 1948 se situa în continuarea altora, cu obiective mai restrânse, din anul precedent, menite să explice – într-o manieră încă relevantă la acea vreme – problema atitudinii ce se cuvenea urmată de organizațiile muncitorilor față de lupta de clasă cu caracter politic și față de partidele întemeiate cu scopul de a o promova. Amintindu-se că „în anumite cercuri muncitorești, și mai ales funcționărești, se discută mult dacă sindicatele trebuie să facă politică sau nu”, intervențiile de acest fel ofereau o rezoluție tranșantă a chestiunii, afirmând „cu toată tăria că într-un stat capitalist sindicatele trebuie să facă politică”⁴ și argumentând în continuare că, altminteri, „sub regimul mișcării sindicale apolitice, în comitetele de fabrică și sindicate ar pătrunde ușor elemente apolitice și chiar partizani ai partidelor burgheze care ar transforma astfel sindicatele în unelte supuse patronilor, în sindicate galbene”.⁵

Desigur că, în termeni generali, teza politizării socialiste inevitabile și definitorii a mișcării sindicale putea fi susținută în epocă pe baza textelor fondatoare ale

de Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași, Academia Română și Comitetul Național al Istoricilor Români în zilele de 29 august-1 septembrie 2018.

2 „Rezoluția ședinței plenare a CC al PMR din 22-24 decembrie 1948 asupra problemei sindicale”, în *Sindicatele în lupta pentru construirea bazei economice a socialismului* (București: Ed. Consiliului Central al Sindicatelor, 1953), 10.

3 N. Micu, *Sindicatele sovietice* (București: Ed. Partidului Muncitoresc Român, 1948), 32-33.

4 Nicolae Plugaru, *Mișcarea sindicală ca luptă de clasă* (f. l.: f. e., 1947), 14.

5 Plugaru, *Mișcarea sindicală*, 15-16.

marxismului, o culegere cu conținutul respectiv tradusă din rusă tot în 1947 reproducând în acest scop, spre exemplu, instrucțiunile elaborate de Marx în 1866 pentru delegații Consiliului Central Provizoriu de la congresul din Geneva al Internaționalei I, unde se spune că „indiferent de scopurile lor inițiale, [sindicatelor] trebuie [...] să învețe să acționeze conștient, în calitatea de centre organizatorice ale clasei muncitoare, punându-și ca sarcină principală eliberarea ei completă. Ele trebuie să sprijine orice mișcare socială și politică îndreptată spre acest țel”.⁶

O broșură publicată de Vasile Luca în preziua alegerilor din 5 august 1947 pentru toate organismele de conducere ale mișcării sindicale – de la comitetele de întreprindere până la Comitetul Central al Confederației Generale a Muncii – dezvoltă însă implicațiile specifice ale doctrinei în ce privește tactica urmată de partid pe parcursul procesului de absorbție treptată a organizațiilor sindicale de către statul socialist în curs de constituire. Ele se cristalizează pe baza disocierii dintre noțiunea de autonomie sindicală și filosofia identității necesare dintre sensurile superioare ale acțiunii sindicale și viziunea ideologică fondatoare a partidelor muncitorești. Așa cum se spune aici, „sindicatelor sunt autonome atât din punct de vedere organizatoric cât și din punct de vedere politic; ele totuși nu sunt și nu pot fi independente, cu o ideologie proprie”, fiind „însuflețite, în lupta lor dusă împotriva exploataării, de ideologia de clasă a proletariatului”. Se înțelege astfel că „încercările din toate timpurile ale reacțiunii de a interzice lupta politică a sindicatelor – ceea ce nu este posibil, fiindcă luptele economice se împlinesc cu lupta politică, cu sau fără voia cuiva – au avut drept scop de a izola sindicatelor de partidul muncitoresc și de a ține sindicatelor sub influența unei ideologii reacționare. Sindicatelor nu au așadar ideologie proprie, ele adoptă ideologia clasei muncitoare”.⁷

Cum sindicatelor nu au cum să facă altă politică decât cea a partidului în numele căruia se pronunță, Luca poate să prezinte același partid ca pe un campion al autonomiei sindicale, pledând împotriva propunerii avansate de PSD pentru ca listele candidaților la alegerile planificate să aibă loc în compartimentele structurilor sindicale să fie alcătuite în cadrul FUM (și pentru ca membrii de sindicat proveniți din FUM să se conformeze directivei politice în procesul electoral). După cum se explică, „sindicatelor noastre sunt unite și nu sunt anexă nici a Partidului Social-Democrat, nici a Partidului Comunist Român. În sindicate comuniștii și socialiștii sunt organizați împreună cu restul muncitorimii, în una și aceeași organizație de clasă. Pe teren sindical, deci, am înfăptuit unitatea clasei muncitoare. Nu putem înțelege de ce ar trebui tulburată această unitate a comuniștilor, socialiștilor și a celor fără de partid, dictându-li-se din afară, prin FUM, pe cine anume să propună și pe cine anume să aleagă sindicatelor în fruntea lor”.⁸

Sindicalismul și politica socială în 1948: discursul istoric

Legitimată pe plan internațional prin revenirea României în Organizația Internațională a Muncii în 1956 – după eliminarea ei din 1942, în condițiile războiului mondial⁹ – și definitivată prin înființarea UGSR în urma congresului național

⁶ *Marx și Engels despre sindicate* (București: Ed. Confederației Generale a Muncii din România, 1947), 154.

⁷ Vasile Luca, *Alegerile și autonomia sindicală* (București: Ed. Partidului Comunist Român, 1947), 12.

⁸ Luca, *Alegerile*, 13.

⁹ Teodor Meleșcanu, *Organizația Internațională a Muncii. Documentar* (București: Ed. Politică, 1974); Antony Alcock, *History of the International Labor Organization* (London: Palgrave Macmillan, 1971).

sindical din 16-19 mai 1966,¹⁰ cadrul instituțional al funcționării sindicatelor ca structuri ale statului sub egida identificării lor cu politica partidului¹¹ a inclus, ca o componentă esențială, obligativitatea contractului colectiv de muncă. Întemeierea ideologică a respectivei prevederi legislative este bine exprimată într-o lucrare a lui Ilie Ceaușescu din 1970. În baza tezei că „socialismul este opera conștientă a masele populare”, se clarifică aici că, „pentru ca masele să poată antrenate într-un elan de nestăvilit, [ele] trebuiau cointerestate în participarea efectivă și conștientă la sporirea bunurilor materiale. În această privință, contractul colectiv de muncă, prin natura și conținutul său, prin prevederile sale, constituie un mijloc puternic de stimulare a eforturilor muncitorilor pentru construirea socialismului”.¹² Altfel spus, „caracterul normativ-juridic obligatoriu al contractului colectiv de muncă este generat de necesitatea soluționării în cele mai bune condiții a problemelor eficienței economice a întreprinderii socialiste”.¹³

Interpretarea oficială a procesului de dezvoltare a sindicalismului și a politicii muncii din perioada anterioară comunismului a căpătat expresii de amploare și bine încheiate tot în acești ani.¹⁴ Rudimentele ei se conturaseră însă, desigur, cu multă vreme înainte.¹⁵ Un articol din 1948 înfățișează deja implicațiile concepției lui Vasile Luca despre autonomia sindicală – expusă în cursul anului precedent – pe palierul discursului istoric. Admițând că elemente ale legislației muncii și-au făcut apariția în România interbelică – odată cu introducerea votului universal masculin și spre deosebire de epoca de dinaintea lui 1918, când nu existase decât o demagogie având ca obiect protecția clasei muncitoare, promovată în folosul exclusiv al claselor dominante –, autorul caracterizează dispozițiile instituționale din domeniu, elaborate până la 1945, ca întemeindu-se pe o „legislație de protecție aparentă a muncii”,¹⁶ descriind astfel tiparele politicii sociale a deceniilor respective: „Fiecare lege se obține cu mari sacrificii de către clasa muncitoare. Aceste sacrificii sunt cu atât mai mari cu cât, după ce victoria apariției legii a fost obținută, ea este intenționat rău aplicată sau căzută în desuetudine, sau chiar desființată”.¹⁷

În lumina acestor aprecieri generale, articolul demontează legea sindicatelor profesionale din 1921,¹⁸ insistând asupra pretenției sale de a asigura autonomia organizațiilor de profil prin opoziție față de tendințele de politizare ale momentului. Este reprodus enunțul cuprins în primul articol al legii, potrivit căruia „sindicatul profesional are ca obiect studiul, apărarea și dezvoltarea intereselor profesionale”, pentru a fi denunțată apoi intenția legiuitorului de a „[simula] această limitare [a acțiunii sindicale la domeniul strict al intereselor profesionale] ca fiind făcută în interesul muncitorilor, ca și cum apărarea intereselor profesionale față

10 „Statutul Uniunii Generale a Sindicatelor din România”, în *Congresul sindicatelor din Republica Socialistă România, 16-19 mai 1966* (București: Ed. Politică, 1966), 99-123.

11 Gheorghe Țuțui, Coțofană Paraschiv, *Sindicatul din România în anii revoluției populare* (București: Ed. Politică, 1970); *Sindicatul din Republica Socialistă România* (București: Meridiane, 1973).

12 Ilie Ceaușescu, *Din istoria contractului colectiv în România* (București: Ed. Politică, 1970), 165-166.

13 Ceaușescu, *Din istoria*, 167.

14 Nicolae Petreanu, Ilie Ceaușescu (coord.), *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România, 1864-1944* (București: Ed. Științifică, 1972); Emilian Bold et al., *Concesii și restricții în legislația muncii din România, 1920-1940* (Iași: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 1980); Florea Dragne et al., *Mișcarea sindicală din România* (București: Ed. Politică, 1981).

15 *Documente din mișcarea muncitorească, 1872-1916*, ed. de Mihai Roller, ed. a II-a (București: Ed. Confederației Generale a Muncii din România, 1947).

16 Marcu Onescu, „Caracterul reacționar al trecutei legislații muncitorești române. Aspecte actuale”, *Studii* 2 (1948), 210.

17 Onescu, „Caracterul reacționar”, 218.

18 „Lege asupra sindicatelor profesionale”, *Monitorul Oficial* 41 (26 mai 1921): 1419-1425.

de patroni nu necesită o acțiune de mase, politică și hotărâtă”. Așa cum se explică, „legiuitorul urmărea împiedicarea unei activități împotriva clasei sale, pe care o apăra”. Într-adevăr, „este imposibil să se separe, în sindicatele muncitorești, urmărirea scopurilor profesionale de acelea ale scopurilor politice, deoarece unele se confundă prin chiar conținutul lor cu celelalte, unele fiind în funcțiune de celelalte”. Argumentația este întărită prin semnalarea unei contradicții între textul legii și cel al unuia dintre rapoartele avansate în parlament pentru susținerea proiectului legislativ: „De altfel, legiuitorul din 1921 se contrazice, când în raportul legii recunoaște [că] «asociațiunile muncitorești vor impune capitalului și statului reforme utile prin puterea organizațiunilor lor». Este metoda perfidă a legiuitorului burghez, care în afara textelor legii, vântura idei generoase, recunoscând că sindicatele trebuie să ducă lupta împotriva capitalului și chiar a statului, dar în textul legii – care singur este obligator – interzice discutarea problemelor pentru îndreptarea stării de miserie a muncitorilor, deoarece acestea formează politica”.¹⁹

Cu siguranță că cele două documente invocate nu se situau într-o relație contradictorie. Precizarea cuprinsă în raportul parlamentar se plasa în orizontul liberalismului esențial și al practicilor sociale capitaliste, transformate la acea vreme prin conștientizarea treptată a dezideratului de intervenție mediatoare necesară a factorului politic în relațiile dintre muncă și capital²⁰ (deziderat transpus ulterior în articolul 21 al constituției din 1923, unde se spune că „toți factorii producției se bucură de o egală ocrotire”, și prin urmare „statul poate interveni, prin legi, în raporturile dintre acești factori pentru a preveni conflicte economice și sociale”). Fără a contrazice filosofia în cauză, textul articolului de lege se departajează implicit de concepția potrivit căreia, dincolo de promovarea intereselor profesionale propriu-zise, sindicatele sunt înzestrate cu o misiune istorică superioară, apărând, deci, viziunea liberală asupra sindicalismului împotriva celei dominante în rândurile mișcării socialiste, unde teza că „în sindicat nu se poate face decât o singură politică, cea socialistă”²¹ avea întotdeauna câștig de cauză față de cea că sindicatele, „trebuind să se ocupe de chestiunile pur materiale, trebuie să fie neutre în toate”, deci, „în ele, nu trebuie să ne preocupe naționalitatea, credințele religioase sau politice ale membrilor”.²² Desigur, departajarea avea loc pe fundalul împotrivirii comune a celor două tabere față de tradiția corporatistă, foarte puternică în context.²³

Este semnificativ că, încă în 1945, D. R. Ioanițescu – fostul ministru al Muncii și Ocrotirilor Sociale din 1932-1933 și autor al raportului din Camera Deputaților din 1921,²⁴ incriminat în 1948 – putea saluta prima lege postbelică a sindicatelor – introdusă în același an după interludiul experimentelor corporatiste, demarate în

19 Onescu, „Caracterul reacționar,” 219.

20 N. Petrescu-Comnen, *Studiu asupra intervențiunii statului între capital și muncă* (București: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1910); Victor Rizescu, *Ideology, Nation and Modernization: Romanian Developments in Theoretical Frameworks* (București: Ed. Universității din București, 2013), 240-250.

21 *Dezbaterile celui de-al cincilea congres al sindicatelor unite* (București: Cercul de Editură Socialistă, 1914), 53.

22 *Dezbaterile*, 40.

23 Victor Rizescu, „De la emanciparea muncii la protecția socială: politica reprezentării profesionale în România la începutul secolului XX”, *Polis. Revistă de științe politice* 4 (2016): 4 (s. n.), 175-184; Victor Rizescu, „Începuturile statului bunăstării pe filiera românească. Scurtă retrospectivă a etapelor unei reconceptualizări”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 28 (2018): 1, 35-56.

24 D. R. Ioanițescu, *Legea sindicatelor. Raportul Camerei Deputaților. Istoricul și importanța dreptului de asociație în România și celelalte țări. Analiza proiectului* (București: Imprimeria Statului, 1921).

1938²⁵ – și al economiei de război, reglementate în 1941²⁶ – ca deplin consonanță cu teoria subiacentă actului de la 1921 (de unde erau reținute 50 de articole).²⁷ Altminteri, perspectiva internațională asupra libertății sindicale în orizontul căreia se situa același document legislativ²⁸ avea să fie reafirmată fără alterări majore în epoca postbelică.²⁹

Regimul muncii în comunism: cadrul juridic și efectele sociale

Constituind – alături de reglementarea chestiunii sindicale și a chestiunii contractelor de muncă în maniera descrisă mai sus – piatra unghiulară a concepției comuniste asupra statului social (și o inovație în raport cu legislația României precomuniste în aceeași măsură ca și numitele reglementări), principiul dreptului la muncă a fost prevăzut în articolul 19 al constituției din 1948 – urmând să fie asigurat „prin organizarea și dezvoltarea planificată a economiei naționale” –, fiind reluat în articolul 77 al actului constituțional din 1952 și în articolul 18 al celui din 1965. În revers față de politica de eliminare a șomajului, codul muncii intrat în vigoare la 8 iunie 1950 statuează, prin articolul 111, regimul „obligățiilor temporare de muncă”, prevăzut să funcționeze „în cazuri excepționale, pentru preîntâmpinarea și lupta contra calamităților și pentru acoperirea lipsei brațelor de muncă”, precum și „în vederea executării unor importante sarcini de stat” (enunț ce furnizează, în fapt, baza legală a diverselor forme de muncă forțată³⁰).

Constituția din 1948 declară deja – în articolul 12 – că „munca este factorul de bază al vieții economice a statului”, ea fiind deci „o datorie a fiecărui cetățean”, în timp ce statul „acordă sprijin tuturor celor ce muncesc”. Abia cel de-al doilea cod al muncii, din 1 decembrie 1972, vorbește însă explicit în articolul 2 despre „dreptul și datoria de a desfășura o muncă utilă pentru societate”, pentru ca articolul 7 să precizeze că „începând cu vârsta de 16 ani, fiecare persoană aptă de muncă și care nu urmează cursurile unei școli este datoare să desfășoare, până la vârsta de pensionare, o muncă utilă societății”. Comentariile din epocă ale ultimului act normativ afirmă că „dreptul la muncă și datoria de a munci sunt inseparabile”, descriind felul cum „conexiunea dintre dreptul la muncă și îndatorirea de a munci reflectă armonizarea cerințelor generale ale societății socialiste cu interesele fiecărui om al muncii”.³¹

În ciuda faptului că pretenția de a oferi o rezolvare a problemei sociale, prin opoziție cu pretinsa vacuitate a regimului anterior în această privință, a constituit unul dintre vectorii discursului legitimator al comunismului, raportul din 2007 al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România pare să

25 „Lege pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari particali și meseriași”, *Monitorul Oficial* 237 (12 octombrie 1938): 4846-4849.

26 Alexandru Herlea, *Regimul muncii în timp de război. Decret-lege adnotat cu deciziunea de aplicare și cu legile de muncă în vigoare* (Deva: Tipografia Minerva, 1941).

27 D. R. Ioanițescu, *Istoricul organizării sindicale în România. Codul sindicalismului român, 1921. Noul cod al sindicalismului român, 1945* (București: Tipografia Remus Cioflec, 1945), 12-13.

28 George Strat, *La liberté syndicale en Roumanie* (București: Institutul de Arte Grafice și Editură „Curierul Judiciar” S.A., 1927); *La liberté syndicale*, vol 4: *Italie, Espagne, Portugal, Grèce, Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, Bulgarie, Roumanie* (Genève: Bureau International du Travail, 1928).

29 *La liberté syndicale: une étude internationale* (Genève: Bureau International du Travail, 1975).

30 Dennis Deletant, *Romania under Communist Rule* (Bucharest: Civic Academy Foundation, 1998), 103.

31 Sanda Ghimpu et al., *Dreptul la muncă. Codul muncii comentat și adnotat* (București: Ed. Politică, 1988), 21.

trateze ca nesemnificativă cheștiunea reglementării juridice și instituționale a muncii și a activității sindicale pe parcursul epocii 1948-1989. Ea este pesemne înglobată implicit în afirmații generale de felul celei că „regăsim în actele fundamentale ale României din acea vreme formulări care astăzi par hilare și care, juridic vorbind, nu pot fi socotite norme juridice, ci cel mult declarații politice, al căror loc nu este într-un text de lege”.³² Altminteri, nu întâlnim nici o indicație clarificatoare în domeniu în cuprinsul unor capitole unde, probabil, asemenea clarificări și-ar fi găsit locul, cum ar fi „Destructurarea societății civile” (pp. 170-175), „Instituțiile juridice” (p. 201-212), „Economia de comandă” (pp. 213-237), „Internarea în lagăre de muncă” (pp. 615-629) sau „Protestele muncitorești în România comunistă” (pp. 694-711). Este poate grăitor pentru toate aceste omisiuni faptul că nici corelația amintită mai sus – și tratată în alte lucrări – dintre regimul muncii forțate și prevederile codului muncii din 1950 nu este subliniată aici ca având o importanță majoră.

Prin contrast, într-una dintre puținele încercări de evaluare comparativă a caracteristicilor dreptului muncii din România, de-a lungul etapelor de evoluție ale precomunismului, comunismului și postcomunismului, este subliniat ca trăsătură fundamentală a configurației legislative definitive în 1972 faptul că principiul dreptului la muncă „nu îmbrăca forma libertății de a munci, ci pe cea a obligației de a munci”.³³ Altfel spus, în regimul comunist, „dreptul de a munci s-a realizat ca obligație de a munci în condiții non-negociabile impuse de angajator”. Sau, într-o altă formulare: „Eliberat de exploatarea capitalistă, producătorul a fost supus de către statul socialist unei exploatări de tip precapitalist care, pe lângă constrângerea economică, a folosit împotriva lui și constrângerea extraeconomică”. Principalele manifestări concrete ale respectivelor aranjamente juridice și instituționale sunt identificate după cum urmează: „Degenerarea spre muncă forțată a activităților profesionale s-a materializat în legiferarea celei mai lungi săptămâni de muncă din Europa, în nerespectarea endemică a repausului duminical, în restrângerea treptată a concediilor de naștere și de boală, în precaritatea retribuțiilor din care li se rețineau angajaților amenzi anticipate pentru neîndeplinirea planului asupra căruia nu erau consultați, în completa degenerare a sindicatelor care, în loc să aprobe interesele salariaților, acționau ca instrumente ale constrângerii lor generale”.³⁴

Ultimele aprecieri sunt greu de armonizat cu realitățile epocii de după 1989, marcată de persistența difuză a sentimentului de insecuritate în fața dislocărilor economice și de convulsii sociale desfășurate în jurul politicii de conservare parțială a sistemului de beneficii sociale creat în deceniile precedente. Cu doar 11 ani înainte de sfârșitul comunismului – și la 30 de ani după plenara în cadrul căreia au fost emise tezele fondatoare despre problema sindicală ale regimului incipient –, un observator străin al României afirma că „în spatele politicii de forță de care s-a folosit pentru a promova schimbarea economică, partidul comunist din România a ferit populația de efectele cele mai neplăcute ale procesului de diseminare a presiunilor pieței, asociate cu modernizarea rapidă”. După cum se spunea mai departe, presiunile politice au permis „o tranziție mai lină spre un stat industrial decât ar fi fost altminteri posibil”, iar intelectualii locali înclinați „să se plângă în legătură cu nivelul de trai scăzut și cu lipsa libertății personale înțeleg cu greu aspectele banalizate ale unui sistem social capabil să ofere puțină protecție în fața presiunilor impersonale ale pieței. Ei se compară cu clasele mijlocii din Germania occidentală sau

32 Vladimir Tismăneanu et al. (coord.), *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Raport final* (București: Humanitas, 2007), 204.

33 Cezar Avram, Roxana Radu, „Evoluția istorică a reglementărilor privind relațiile de muncă în România”, *Arhivele Olteniei* 22 (2008, s. n.): 189.

34 Avram, Radu, „Evoluția istorică a reglementărilor”, 190-191.

din Franța, dar ar trebui să se gândească, mai degrabă, la populația cu o situație nesigură din Grecia, din Iugoslavia sau din sudul Italiei”.³⁵

Concluzii

O evaluare mai nuanțată a continuităților și discontinuităților politicii sociale românești este condiționată de clarificarea dinamicii de evoluție a cadrului juridic și instituțional relevant, precum și a implicațiilor politice și sociale imediate ale transformărilor din domeniu. O asemenea întreprindere trebuie să abordeze cu atenție problema corelației dintre restructurările instituționale succesive și remodelările corespunzătoare ale perspectivelor istorice referitoare la etapele precedente ale procesului, pe fundalul comparației metodice dintre aceleași secvențe ale evoluției istorice. Chiar dacă neglijează cel mai adesea chestiunea, abordările istorice consacrate perioadei comuniste tind să consacre o judecată negativă generalizatoare asupra etapei respective de dezvoltare a așezămintelor statului social. Elaborarea ei treptată pare să fie solidară, însă, cu supraviețuirea perspectivei istorice comuniste asupra începuturilor politicii sociale, desfășurate pe parcursul epocii anterioare. Articolul de față este menit să preîntâmpine perpetuarea acestei contradicții.

BIBLIOGRAFIE

ALCOCK, Antony, *History of the International Labor Organization*, London, Palgrave Macmillan, 1971

AVRAM, Cezar și Roxana Radu, „Evoluția istorică a reglementărilor privind relațiile de muncă în România,” *Arhivele Olteniei* 22 (2008, s. n.), 181-204

BOLD, Emilian et al., *Concesii și restricții în legislația muncii din România, 1920-1940*, Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 1980

CEAUȘESCU, Ilie, *Din istoria contractului colectiv în România*, București, Ed. Politică, 1970

CHIROT, Daniel, „Social Change in Communist Romania,” *Social Forces* 57 (1978): 2, 482-483
Congresul sindicatelor din Republica Socialistă România, 16-19 mai 1966, București, Ed. Politică, 1966

DELETANT, Dennis, *Romania under Communist Rule*, Bucharest, Civic Academy Foundation, 1998

Dezbaterile celui de-al cincilea congres al sindicatelor unite, București, Cercul de Editură Socialistă, 1914

Documente din mișcarea muncitorească, 1872-1916, ed. de Mihai Roller, ed. a II-a, București, Ed. Confederației Generale a Muncii din România, 1947

DRAGNE, Florea et al., *Mișcarea sindicală din România*, București, Ed. Politică, 1981

GHIMPU, Sanda et al., *Dreptul la muncă. Codul muncii comentat și adnotat*, București, Ed. Politică, 1988

HERLEA, Alexandru, *Regimul muncii în timp de război. Decret-lege adnotat cu deciziunea de aplicare și cu legile de muncă în vigoare*, Deva, Tipografia Minerva, 1941

IOANIȚESCU, D. R., *Legea sindicatelor. Raportul Camerei Deputaților. Istoricul și importanța dreptului de asociație în România și celelalte țări. Analiza proiectului*, București, Imprimeria Statului, 1921

IOANIȚESCU, D. R., *Istoricul organizării sindicale în România. Codul sindicalismului român, 1921. Noul cod al sindicalismului român, 1945*, București, Tipografia Remus Cioflec, 1945

35 Daniel Chirot, „Social Change in Communist Romania,” *Social Forces* 57 (1978): 2, 482-483.

La liberté syndicale: une étude internationale, Genève, Bureau International du Travail, 1975

La liberté syndicale, vol 4: *Italie, Espagne, Portugal, Grèce, Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, Bulgarie, Roumanie*, Genève, Bureau International du Travail, 1928

LUCA, Vasile, *Alegerile și autonomia sindicală*, București, Ed. Partidului Comunist Român, 1947

Marx și Engels despre sindicate, București, Ed. Confederației Generale a Muncii din România, 1947

MELEȘCANU, Teodor, *Organizația Internațională a Muncii. Documentar*, București, Ed. Politică, 1974

MICU, N., *Sindicatelor sovietice*, București, Ed. Partidului Muncitoresc Român, 1948

Monitorul oficial (1921, 1938)

ONESCU, Marcu, „Caracterul reacționar al trecutei legislații muncitorești române. Aspecte actuale”, *Studii* 2 (1948), 208-230

PETREANU, Nicolae și Ilie Ceaușescu (coord.), *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România, 1864-1944*, București, Ed. Științifică, 1972

PETRESCU-COMNEN, N., *Studiu asupra intervenției statului între capital și muncă*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1910

PLUGARU, Nicolae, *Mișcarea sindicală ca luptă de clasă*, f. I., f. e., 1947

RIZESCU, Victor, *Ideology, Nation and Modernization: Romanian Developments in Theoretical Frameworks*, București, Ed. Universității din București, 2013

RIZESCU, Victor, „De la emanciparea muncii la protecția socială: politica reprezentării profesionale în România la începutul secolului XX,” *Polis. Revistă de științe politice* 4 (2016): 4 (s. n.), 175-184

RIZESCU, Victor, „Începuturile statului bunăstării pe filiera românească. Scurtă retrospectivă a etapelor unei reconceptualizări,” *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 28 (2018): 1, 35-56

Sindicatelor din Republica Socialistă România, București, Meridiane, 1973

Sindicatelor în lupta pentru construirea bazei economice a socialismului, București, Ed. Consiliului Central al Sindicatelor, 1953

STRAT, George, *La liberté syndicale en Roumanie*, București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Curierul Judiciar” S.A., 1927

TISMĂNEANU, Vladimir et al. (coord.), *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Raport final*, București, Humanitas, 2007

ȚUȚUI, Gheorghe și Coțofană Paraschiv, *Sindicatelor din România în anii revoluției populare*, București, Ed. Politică, 1970

România: 30 de guverne în 30 de ani (decembrie 1989 – august 2019)

■ LAURENȚIU ȘTEFAN
[West University of Timișoara]

Abstract

The study records the Romanian governments from December 1989 to August 30, 2019, trying to provide an answer from a legalistic perspective (Romanian Constitution) to the question: What are the situations that lead to the end of one government and the birth of another, besides the one of parliamentary elections? The article summarizes the governmental dynamics on each electoral cycle, from the perspective of the causes that led to the changes of government.

Keywords

government; cabinet reshuffle;
parliamentary elections; Prime
Minister; motion of no confidence

Guvernul este o instituție centrală în orice sistem politic. Generează și implementează politici. Propune taxe, alocă fonduri, schițează politica bugetară. În sistemele democratice, partidele concurează în alegeri pentru a ajunge la guvernare și a-și implementa programul. Guvernul este o echipă diversă condusă de un prim-ministru și formată din oameni proveniți în general de la partide diferite. Mărimea echipei variază în timp, odată cu numărul de portofolii. Ca la un meci de fotbal, titularii sunt schimbați pe parcurs, astfel că mai mereu numărul celor care ocupă poziții într-un anume cabinet depășește numărul de portofolii.

Studiul de față, parte a unui studiu mai amplu în curs de redactare, încearcă să facă un lucru simplu – să numere guvernele României din decembrie 1989 până în 30 august 2019, când alianța de guvernare între Partidul Social Democrat (PSD) și Partidul Alianța Liberalilor și Democraților (ALDE) se destramă și când miniștri ALDE își dau demisia din guvern. În acel moment se încheia ceea ce poate fi numit primul guvern condus de Viorica Dăncilă. Al doilea guvern condus de Viorica Dăncilă a avut în componență numai miniștri de la PSD, a amânat să vină în Parlament pentru un nou vot de încredere și a fost demis prin moțiunea de cenzură adoptată de Parlament în data de 10 octombrie 2019. La momentul redactării

acestui articol, al doilea guvern Dăncilă este încă „în viață”, chiar dacă demisionar pentru că un nou guvern nu era încă instalat la Palatul Victoria. Pe 15 octombrie, Președintele Klaus Iohannis l-a desemnat pe liderul Partidului Național Liberal, Ludovic Orban, cu sarcina de a forma un nou guvern. Ludovic Orban a depus lista guvernului său și programul de guvernare la Parlament pe 24 octombrie 2019 și așteaptă, la momentul scrierii acestor rânduri, ca Parlamentul să decidă momentul în care plenul reunit al celor două camere va vota Guvernul Orban. Conform argumentelor pe care o să le prezint pe larg în rândurile următoare, ieșirea miniștrilor ALDE din guvernul condus de Viorica Dăncilă (numit mai sus primul guvern Dăncilă) marchează sfârșitul celui de-al treizecilea guvern pe care l-a avut România în perioada post-decembristă.

În următoarele rânduri, voi justifica modul în care am făcut „decupajul” celor treizeci de guverne și voi face o enumerare a lor, cu detalii despre circumstanțele care le-au generat și cu explicitarea detaliată a compoziției lor politice.

Când începe și când se termină un guvern. Criterii constituționale

Teoretic, unitatea de analiză în acest studiu este evidentă: guvernul, sau – cum mai este numit câteodată – cabinetul. Nu la fel de evidente sunt „cazurile”, în situația noastră, guvernele României. Multe surse dau liste diferite, cu mai multe sau mai puține guverne. Pe *Wikipedia* numărăm doar douăzeci de guverne. Cercetători români sau străini fac liste ale guvernelor României care nu corespund numeric. Alegerile parlamentare duc întotdeauna la guverne noi, dar, din păcate, rareori avem un singur guvern într-un ciclu electoral. Cum și când apar celelalte? Întrebările fundamentale la care trebuie să dăm un răspuns înainte de a porni la analiza guvernelor României sunt evident corelate: când începe și când se termină un guvern. Am precizat deja o situație clară: alegerile parlamentare anunță sfârșitul unui guvern și pregătesc apariția unui nou. Care sunt însă celelalte situații care duc la terminarea unui guvern și la nașterea altuia?

Propun o tratare mai riguroasă a acestei chestiuni până la urmă fundamentală, căci rezolvarea ei ne va ajuta să avem o bază solidă și argumentată în identificarea cazurilor și respectiv în elaborarea listei guvernelor României. În conturarea unui răspuns la această întrebare, voi aborda o perspectivă legalistă, bazându-mă exclusiv pe prevederile Constituției României.

Constituția României prevede la articolul 103 pașii standard care duc la formarea unui nou guvern. Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru. Acesta cere Parlamentului un vot de încredere pentru lista membrilor Guvernului și pentru programul de guvernare. După ce este obținută încrederea Parlamentului, membrii Guvernului depun jurământul în fața Președintelui. Acesta este momentul care marchează, conform Constituției României, începutul mandatului unui nou Guvern¹.

Ce spune Constituția României despre sfârșitul mandatului unui Guvern. Situațiile standard prevăzute de Constituție sunt în număr de trei: 1) alegerea unui nou Parlament, 2) demisia, decesul, starea de incompatibilitate sau pierderea drepturilor electorale de către prim-ministru, 3) retragerea încrederii Parlamentului prin votul unei moțiuni de cenzură.

Putem spune că prima situație este o situație de terminare „naturală” a guvernului: el se sfârșește odată cu Parlamentul care i-a acordat încrederea².

1 Art. 104, paragraful 2, *Constituția României*, (București: Monitorul Oficial, 2003), 57.

2 Primul paragraf al articolului 110 al Constituției României: „guvernul își exercită mandatul până la validarea alegerilor parlamentare generale”.

A doua situație se referă exclusiv la o schimbare în condiția fizică sau juridică a prim-ministrului, inclusiv la decizia sa de a-și termina propriul mandat. Demisia prim-ministrului (decesul sau celelalte situații prevăzute în articolul 106, cu excepția revocării) reprezintă și sfârșitul mandatului întregului guvern: „guvernul este demis ... dacă primul ministru se află în una din situațiile prevăzute la articolul 106, cu excepția revocării, ori este în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile mai mult de 45 de zile.”³

A treia situație, respectiv „retragerea de către Parlament a încrederii acordate”, duce și ea la „demiterea guvernului”. Mecanismul constituțional de retragere a încrederii este votul unei moțiuni de cenzură (art. 113). Este o altă situație „nenaturală” – alături de cea discutată anterior – care, ca și precedenta, resetează mecanismul de formare a guvernului, în condițiile articolului 103 din Constituție.

Aceste trei situații indică cu maximă claritate începutul și sfârșitul guvernului: alegerile parlamentare, demisia prim-ministrului și votarea unei moțiuni de cenzură termină guvernul în funcție și creează premisele constituționale pentru formarea unui nou.

Constituția mai prevede însă o situație (a patra) care marchează trecerea de la un guvern la altul. Este vorba de unul dintre cele două tipuri de remaniere guvernamentală prevăzute la articolul 85 al Constituției României. Mă refer la remanierea guvernamentală prevăzută în paragraful 3 al acestui articol care duce la schimbarea „structurii” sau a „compoziției politice” a Guvernului. Constituția prevede, în articolul menționat, că nu se poate face acest tip de remaniere fără „acordul” Parlamentului, în practică fără votul (de încredere) al Parlamentului. Deși Constituția nu precizează explicit, reîntoarcerea la Parlament atunci când se schimbă compoziția politică a guvernului nu poate să însemne altceva decât un demers de a obține încrederea Parlamentului pe noua formulă guvernamentală. Mecanismul de formare a guvernului este însă puțin diferit în acest caz față de cele trei menționate mai sus: Președintele nu mai joacă nici un rol pentru că nu se pune problema nominalizării unui alt candidat de prim-ministru. Dimpotrivă: prim-ministrul în funcție este factorul dinamic, cel care generează schimbarea – într-un sens pozitiv, și nu în sensul negativ al demisiei. Prin urmare, orice remaniere guvernamentală făcută în condițiile articolului 85 paragraful 3 duce la terminarea unui guvern și începutul unui nou, mai ales în condițiile în care această tranziție este vizibilă în decizia Parlamentului de a acorda un vot de încredere.

Putem spune în acest context – după evaluarea celor patru situații descrise mai sus – că cel mai puternic indicator pentru a identifica sfârșitul, respectiv începutul unui guvern este existența unui vot de încredere al Parlamentului.

Nu este lipsit de importanță să aducem aici în discuție cealaltă prevedere acoperită de articolul 85 al Constituției României, în paragraful 2 de data asta. În principiu este vorba tot de o remaniere guvernamentală, dar de un alt tip – putem spune, mai „moale”. În acest tip de remaniere nu este vorba decât de schimbarea unui ministru cu altul, fără a fi puse în discuție structura guvernului sau compoziția sa politică. Constituția nu impune un vot de încredere din partea Parlamentului, așa cum se întâmpla în cazul remanierii „tari” (invocată în paragraful 3). Rolul Parlamentului este preluat de Președinte.⁴ Dacă păstrăm criteriul de mai sus (avem guvern nou în acele circumstanțe care impun un vot de încredere al Parlamentului), acest tip de remaniere nu duce la apariția unui nou guvern.

3 Art. 113, *Constituția României*, (București: Monitorul Oficial, 2003), 62.

4 „În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a postului, Președintele revocă sau numește, la propunerea primului ministru, pe unii membri ai guvernului.” – Art. 85, paragraful 2, *Constituția României*, (București: Monitorul Oficial, 2003), 49.

Lista guvernelor României

Dacă punem în aplicare criteriul invocat mai sus – *ori de câte ori circumstanțele politice impun un vot de încredere al Parlamentului avem un nou guvern* –, obținem 30 de guverne între decembrie 1989 și august 2019. Treizeci de guverne în aproape tot atâția ani! În medie, un guvern pe an. Aceste guverne au fost generate de alegeri parlamentare, demisii ale premierului, moțiuni de cenzură și remanieri guvernamentale care au schimbat structura sau compoziția politică a guvernului. Am inclus aici și guvernul format începând cu ultimele zile ale anului 1989 și primele zile și săptămâni ale anului 1990, care nu a fost generat de niciunul dintre cei patru factori enumerați mai sus, ci de schimbarea de regim provocată de Revoluția din Decembrie 1989. Cu câteva excepții care vor fi discutate pe larg mai jos, guvernele discutate de acum încolo au avut încrederea Parlamentului manifestată printr-un vot dat în condițiile prevăzute de Constituția României.

Tabelul 1 precizează pentru fiecare guvern data la care își începe mandatul, explicitează care din cele patru situații descrise mai sus (cinci, dacă includem și schimbarea de regim) au dus la geneza acelui guvern, voturile „pro” și „contra” pe care le-a obținut când a solicitat încrederea Parlamentului și enumeră partidele care au deținut portofolii în acel guvern. Am dat fiecărui guvern numele prim-ministrului său, cu numărătoarea aferentă dacă același prim-ministru a condus mai multe guverne.

Tabel 1. Guvernele României: decembrie 1989 – octombrie 2019

Nr. Crt.	Guvern	Data la care a început mandatul Guvernului	Situația care a generat acest guvern	Vot de încredere pro și contra		Partidele care dețin portofolii în guvern
1	Roman I		schimbare de regim	n.a.	n.a.	
2	Roman II	28/06/1990	alegeri parlamentare	330	11	FSN
3	Stolojan	17/10/1991	demisie premier	vot individual	vot individual	FSN, PNL, MER, PDAR
4	Văcăroiu I	20/11/1992	alegeri parlamentare	260	203	PSD
5	Văcăroiu II	18/08/1994	remaniere 85/3	fără vot	fără vot	PSD, PUNR
6	Văcăroiu III	03/09/1996	remaniere 85/3	fără vot	fără vot	PSD
7	Ciorbea I	12/12/1996	alegeri parlamentare	316	152	(PNTCD, PNL, PNLCD), (PDL, PSDR), UDMR
8	Ciorbea II	05/12/1997	remaniere 85/3	277	124	(PNTCD, PNL), (PDL, PSDR), UDMR
9	Ciorbea III	11/02/1998	remaniere 85/3	315	121	(PNTCD, PNL, UFD), PSDR, UDMR
10	Vasile I	17/04/1998	demisie premier	317	124	(PNTCD, PNL, UFD), (PDL, PSDR), UDMR
11	Vasile II	27/10/1998	remaniere 85/3	fără vot	fără vot	(PNTCD, PNL), (PDL, PSDR), UDMR
12	Isărescu I	22/12/1999	demisie premier	305	35	(PNTCD, PNL), (PDL, PSDR), UDMR
13	Isărescu II	14/09/2000	remaniere 85/3	fără vot	fără vot	(PNTCD, PNL), PDL, UDMR
14	Năstase I	28/12/2000	alegeri parlamentare	314	145	(PSD, PSDR, PC)

Nr. Crt.	Guvern	Data la care a început mandatul Guvernului	Situația care a generat acest guvern	Vot de încredere pro și contra		Partidele care dețin portofolii în guvern
15	Năstase II	19/06/2003	remaniere 85/3	267	7	PSD
16	Tăriceanu I	29/12/2004	alegeri parlamentare	265	200	(PNL, PDL), UDMR, PC
17	Tăriceanu II	04/12/2006	remaniere 85/3	fără vot	fără vot	(PNL, PDL), UDMR
18	Tăriceanu III	05/04/2007	remaniere 85/3	303	27	PNL, UDMR
19	Boc I	22/12/2008	alegeri parlamentare	324	115	PDL, PSD
20	Boc II	01/10/2009	remaniere 85/3	fără vot	fără vot	PDL
21	Boc III	23/12/2009	moțiuni de cenzură	276	135	PDL, UDMR, UNPR
22	Ungureanu	09/02/2012	demisie premier	237	2	PDL, UDMR, UNPR
23	Ponta I	07/05/2012	moțiuni de cenzură	284	92	(PSD, PNL, PC)
24	Ponta II	21/12/2012	alegeri parlamentare	402	120	(PSD, PNL, PC, UNPR)
25	Ponta III	05/03/2014	remaniere 85/3	346	191	PSD, PC, UNPR, UDMR
26	Ponta IV	17/12/2014	remaniere 85/3	377	143	PSD, PC, UNPR, PLR
27	Cioloș	17/11/2015	demisie premier	389	115	nici un partid
28	Grindeanu	04/01/2017	alegeri parlamentare	295	133	PSD, ALDE
29	Tudose	29/06/2017	moțiuni de cenzură	275	102	PSD, ALDE
30	Dăncilă I	29/01/2018	demisie premier	282	136	PSD, ALDE

În perioada iunie 1990 – august 2019, au existat șapte cicluri electorale complete (echivalente cu mandatul unui Parlament)⁵ și unul incomplet (decembrie 2016 – august 2019)⁶. Prin urmare opt dintre guvernele României au fost formate la începutul ciclurilor electorale (prima situație discutată mai sus). De șase ori șeful guvernului și-a dat demisia creând premisele pentru formarea unor noi guverne (Petre Roman în septembrie 1991, Victor Ciorbea în martie 1998, Radu Vasile în decembrie 1999, Emil Boc în februarie 2012, Victor Ponta în noiembrie 2015, Mihai Tudose în ianuarie 2018) (a doua situație). Doar trei moțiuni de cenzură au fost votate cu succes: ele au dus la căderea celui de-al doilea guvern Emil Boc (în octombrie 2009), a guvernului Ungureanu (în aprilie 2012) și a guvernului Grindeanu (în iunie 2017) (a treia situație) și la geneza unor noi guverne.⁷ Iată un total de 17 situații unde regăsim primele trei temeuri constituționale invocate anterior pentru a indica

5 Șase de câte patru ani, și unul de doi ani (1990-1992). Acesta a fost atipic de scurt pentru că misiunea primului Parlament era de a adopta o nouă Constituție, lucru care s-a și întâmplat în 8 decembrie 1991.

6 Acest ciclu electoral se va încheia în decembrie 2020, dacă între timp nu au loc alegeri legislative anticipate.

7 Nu iau aici în calcul moțiunea de cenzură împotriva Guvernului Dăncilă II pentru că nu iau în calcul nici acest al doilea guvern condus de Viorica Dăncilă, și nici guvernul care îi va lua locul. Moțiunile de cenzură sunt luate în calcul în acest studiu nu ca final de guvern, ci ca moment de geneză al următorului guvern.

cu precizie sfârșitul unui guvern și începutul altuia. Guvernele generate de aceste circumstanțe au beneficiat de încrederea formală a Parlamentului.

Urmărind cu atenție variațiile în compoziția politică a guvernelor României, vizibile și în Tabelul de mai sus, am identificat 12 guverne care s-au născut în urma unor schimbări în paleta de partide care dețin portofolii guvernamentale, corespunzător situației a patra menționată mai sus, care se încadrează în prevederile paragrafului 3 al articolului 85. Au existat prin urmare 12 remanieri cu schimbarea compoziției politice care ar fi impus reînnoirea încrederii parlamentare. În șase din cele 12 momente de schimbare politică, Parlamentul nu a acordat un vot de încredere așa cum, în interpretarea mea, ar fi trebuit. O scurtă discuție despre cele 12 remanieri este făcută în rândurile de mai jos.

Șase remanieri făcute cu acordul Parlamentului

Trei dintre acestea au fost remanieri politice de substanță, cu impact major asupra vieții politice românești, pentru că au dus la realinieri politice de substanță, la noi aranjamente între partidele politice majore și chiar la noi clivaje politice și electorale în societatea românească. Magnitudinea lor a generat consens în rândul analiștilor care identifică guverne separate chiar dacă premierul a rămas același.

În primul rând, includ în această categorie momentul aprilie 2007, care marchează începutul guvernului Tăriceanu III și odată cu el sfârșitul alianței Dreptate și Adevăr între PNL și PDL, începutul apropierei între PNL și PSD, și deschiderea unui clivaj de durată între Președintele de atunci, Traian Băsescu, partidul său, PDL, pe de-o parte, și partidele anti-prezidențiale (PSD, PC, PNL) la care s-au adăugat conjunctural UDMR și chiar PRM, pe de altă parte.

Al doilea moment important, oarecum în oglindă cu precedentul, este remanierea din martie 2014, care marchează sfârșitul Uniunii Social Liberale, alianța politică creată inițial de PSD, PC și PNL, la care s-a adăugat ulterior UNPR, prin desprinderea PNL de PSD și re apropierea de PDL care se va finaliza la sfârșitul acelui an cu fuziunea PDL și PNL, sub sigla ultimului. Pentru a păstra majoritatea parlamentară, PSD, PC și UNPR se aliază cu UDMR, fiind pentru prima oară când UDMR acceptă portofolii guvernamentale într-un guvern condus de PSD.

Această nouă formulă guvernamentală se dovedește fragilă și oarecum de tranziție către formula aprobată de parlament după remanierea din decembrie 2014 – al treilea moment important – când UDMR este înlocuit la guvernare de facțiunea din PNL (numită PLR) care dorea colaborarea cu PSD, nu întâmplător condusă de Călin Popescu-Tăriceanu, cel care o iniția cu opt ani în urmă. Aceste două ultime remanieri au condus la formarea guvernelor Ponta III și Ponta IV.

Voi include aici și remanierea produsă de prima criză politică majoră din ciclul electoral 1996-2000, conflictul dintre PD și premierul Victor Ciorbea care, în primă fază, s-a soldat cu victoria premierului și părăsirea guvernului de către PD, ceea ce a dus la un nou guvern condus de Victor Ciorbea (Ciorbea III) fără participarea PD, votat de Parlament în februarie 1998. Chiar dacă, peste două luni, PD revine la guvernare forțând plecarea lui Ciorbea din fruntea guvernului, tensiunile create atunci între PD și celelalte partide ale coaliției de guvernare vor marca restul ciclului electoral. Mulți analiști însă nu marchează trecerea de la un guvern la altul, în ciuda votului de încredere din Parlament, cel mai probabil datorită scurtimii vieții acestui cabinet Ciorbea III.

Au mai existat două remanieri guvernamentale, în urma cărora compoziția politică a cabinetelor a fost schimbată, deși magnitudinea lor politică și impactul asupra guvernării au fost minore, lucru care explică poate de ce analiștii nu consideră aceste două remanieri ca puncte de ruptură și de geneză a altor guverne, în

ciuda existenței unui vot de încredere în Parlament. Un motiv pentru care aceste remanieri cu schimbarea compoziției politice sunt ignorate este că, simultan cu schimbarea compoziției politice, are loc o schimbare destul de radicală în structura guvernului. Schimbarea structurii politice umbrește, așadar, schimbarea componenței politice. Așa se întâmplă în decembrie 1997 și în iunie 2003.

În 5 decembrie 1997, un partid al coaliției de guvernare (PNLCD) își pierde locul în guvern. Partidul este unul din multele partide „mici” care făceau parte din CDR și practic nimeni nu a considerat pierderea de către PNLCD a portofoliului pe care îl deținea una cu impact major asupra funcționării guvernului sau a coaliției de guvernare. În același timp, însă, are loc și o restructurare semnificativă a guvernului ceea ce explică votul de încredere care este cerut Parlamentului cu această ocazie.

În perioada 2000-2003, PC a fost partenerul de guvernare al Partidului Social Democrat deținând un portofoliu în guvernul Năstase I. A pierdut acest portofoliu iunie 2003 în timpul unei remanieri guvernamentale care a implicat și o reorganizare a guvernului. Acest moment a fost marcat de un vot de încredere al Parlamentului pentru guvernul Năstase II, dar din nou, majoritatea analiștilor nu marchează trecerea de la un guvern la altul.

Șase remanieri fără acordul Parlamentului

Rămân însă încă șase situații în care – consider eu – prevederile constituționale nu au fost respectate, pentru că, deși compoziția politică se schimbă, Parlamentul nu este chemat să dea un nou vot de încredere.

Cel puțin încă o situație a marcat o schimbare politică de o magnitudine care impunea un vot în Parlament: includerea PUNR în guvernul condus de Nicolae Văcăroiu în august 1994. Alte cinci situații sunt marcate de schimbări în structura politică a guvernului, dar fiind vorba de partide mici, impactul a fost considerat minor, iar liderii politic de atunci nu și-au bătut capul să ceară din nou încrederea Parlamentului.

În august 1994, PUNR este oficial cooptat la guvernare (neoficial încă din februarie 1994) și astfel se conturează guvernul Văcăroiu II. În septembrie 1996, PUNR părăsește coaliția de guvernare cu PSD, iar miniștrii săi se retrag din cabinet. Se ajunge la guvernul minoritar Văcăroiu III. Compoziția politică se schimbă în ambele situații. În niciunul din cele două momente, Parlamentul nu este chemat să dea un vot de încredere.

O schimbare aproape imperceptibilă în compoziția guvernului Vasile a avut loc când Uniunea Forțelor de Dreapta (UFD), și ea o componentă a CDR, s-a retras cu oarece zgomot din guvern (în octombrie 1998). Se marchează astfel trecerea de la guvernul Vasile I la guvernul Vasile II. Premierul nu a considerat însă că este într-o situație de schimbare a compoziției politice a guvernului, de aceea nici nu a venit cu noul guvern în parlament, mai ales că se plănuia o reorganizare a guvernului, care a și avut loc în 16 decembrie 1998. Și niciun alt partid nu a protestat.

Cam peste un an (în septembrie 2000), ceea ce fusese cândva un pilon al Convenției Democratice din România, mă refer la Partidul Social-Democrat Român, participant la guvernările din perioada 1996-2000 sub aceeași umbrelă cu Partidul Democrat, părăsește coaliția de guvernare pentru a forma o alianță politică cu Partidul Democrației Sociale din România. Din nou o schimbare în compoziția politică a guvernului, din nou una care a fost considerată minoră atât de către politicieni, cât și de analiști care nu au dorit să marcheze cezura din durata guvernului Isărescu și trecerea de la guvernul Isărescu I la Isărescu II – mai ales că alegerile parlamentare nu erau foarte departe.

Peste șase ani, în decembrie 2006, Partidul Conservator (fostul Partid Umanist Român) decide să părăsească o coaliție eteroclită construită în jurul partidelor Alianței „Dreptate și Adevăr” PNL și PD, care mai cuprindea și UDMR. Premierul de atunci, Călin Popescu-Tăriceanu nu a readus noua formulă parlamentară în Parlament, dar nici protestele opoziției de atunci nu au fost foarte virulente.

În decada următoare, practic până în decembrie 2016, a mai existat o singură situație de remaniere guvernamentală care este neglijată de mulți analiști: la 1 octombrie 2009, PSD părăsește marea coaliție cu PDL, lăsând un micro-guvern PDL cu doar 11 miniștri care au asumat toate portofoliile lăsate libere de PSD. Această ruptură nu a fost marcată în anale ca o trecere de la un guvern la altul, de la Boc I la Boc II, probabil în special datorită faptului că guvernul rezultat a avut o viață extrem de scurtă, de doar 13 zile, până când a fost demis prin votarea primei moțiuni de cenzură de succes.

Concluzie

Tabelul 2 sintetizează dinamica guvernamentală pe fiecare ciclu electoral, din perspectiva cauzelor care au dus la schimbările de guvern. În mod ideal, fiecare ciclu electoral ar trebui să aibă un singur guvern, guvernul investit cu încrederea Parlamentului care a fost ales la începutul ciclului electoral. Dacă lăsăm deoparte perioada până în primele alegeri libere, observăm că toate ciclurile electorale au avut cel puțin două guverne, mergând până la șapte în ciclul 1992-1996 (conduse de trei prim-miniștri, dintre care doi și-au dat demisia). Cu o volatilitate mare au fost și ciclurile 2008-2012 (cinci guverne, trei premieri, dintre care unul demisionar) și 2012-2016 (patru guverne, doi premieri, dintre care unul demisionar). Interesant de remarcat că două dintre cele trei moțiuni de cenzură votate de Parlament au avut loc în ciclul electoral 2008-2012.

Tabel 2. Numărul de prim-miniștri și de guverne pe ciclu electoral. Modul de trecere de la un guvern la altul (prin alegeri parlamentare, în urma demisiei primului ministru sau a votării de către Parlament a unei moțiuni de cenzură, în urma schimbării compoziției politice a guvernului – cu sau fără vot în Parlament

	Premieri	Cabinete	Dec-89	Alegeri	Demisie PM	Moțiuni cenzură	Remaniere 85/3	Cu vot	Fără vot
1989-1990	1	1	1						
1990-1992	2	2		1	1				
1992-1996	1	3		1			2	0	2
1996-2000	3	7		1	2		4	2	2
2000-2004	1	2		1			1	1	
2004-2008	1	3		1			2	1	1
2008-2012	3	5		1	1	2	1	0	1
2012-2016	2	4		1	1		2	2	0
2016-2019*	3	3		1	1	1			
TOTAL	17	30	1	8	6	3	12	6	6

* Guvernele Grindeanu, Tudose și Dăncilă I sunt incluse aici.

În concluzie, putem spune că, în general, remanierele guvernamentale „semnificative” (i.e. care implicau ieșirea sau intrarea în guvern a unor partide cu mare relevanță politică) i-au condus pe analiști la concluzia că în urma remanierii a apărut un guvern nou, în special dacă prevederea constituțională a fost respectată și a avut loc un vot de încredere în Parlament. Remanierele „nesemnificative” (mai ales atunci când coaliția de guvernare pierdea un partid, de obicei cu mică relevanță politică), chiar dacă presupuneau schimbarea compoziției politice a guvernului, nu au fost considerate ca făcând trecerea către un nou guvern. Această interpretare a fost întărită de faptul că în câteva din acest ocazii nu a mai fost reînnoită încrederea parlamentului și de faptul că, de multe ori, aceste remanieri se produceau la puțin timp înaintea sfârșitului ciclului electoral (Văcăroiu III, Isărescu II) sau a unor schimbări anticipate (Vasile II, Tăriceanu II, Boc II). Este posibil, de asemenea, ca o parte din aceste remanieri să fi fost tratate ca simple înlocuiri de miniștri (gândite în parametrii paragrafului 2 și nu ai paragrafului 3 ai articolului 85 al Constituției).

Practic, numitorul comun al tuturor situațiilor descrise mai sus și cel mai bun indicator pentru a decide când începe și când se termină un guvern este votul de încredere dat de Parlament la începutul unui (nou) guvern. Așa cum am sugerat mai sus, există cel puțin șase momente în dinamica guvernamentală post-decembristă care ar fi impus, dacă legea fundamentală era aplicată riguros, un vot de încredere. Dacă includem și cele șase momente și dacă acceptăm această interpretare strictă ajungem la concluzia că România a avut 29 de guverne între alegerile parlamentare din mai 1990 și ieșirea de la guvernare a ALDE din august 2019. La acestea se poate adăuga primul guvern post-decembrist, numit nu de către o structură legislativă, ci de către prima structură de conducere a României postcomuniste, Consiliul Frontului Salvării Naționale. Avem, prin urmare, o cifră rotundă – 30 de guverne – care dă pentru moment⁸ o medie de un guvern pe an.

8 Un vot de încredere pentru guvernul condus de Ludovic Orban, va încheia definitiv viața guvernului Dăncilă II (al treizeci și unulea) și va da startul celui de-al treizeci și doilea guvern al României de la Revoluția Română din decembrie 1989 – de la care se vor împlini în curând 30 de ani!

Conflictul din Valea Uzului – minoritatea maghiară, statul național român și patria-mamă ungară

■ HORIA-ALIN LUPU

[Babeș-Bolyai University]

Abstract

The article presents one of the most recent (victimless) ethnic conflict between the Hungarian minority from Romania (more precisely the Székelys/Szeklers from Harghita county) and members of the Romanian majority over a war cemetery where both sides had claims of ownership and former combatants/war heroes interred. The conflict is put in the general context of nowadays Romanian-Hungarian relations, using the theoretical "triadic nexus" (national minority – nationalizing state – external national motherland) of interacting political fields provided by Rogers Brubaker. We can thus see the reciprocal influence between the three mentioned elements, and how they can work for both complicating and/or simplifying an already intricate reality.

Keywords

war heroes; ethnic conflict; nationality; triadic nexus; național state; național minority; external motherland; political field

Contextul

istorico-administrativ

În Valea Uzului, un sat astăzi părăsit (la 33 de km de comuna Sănmartin, Harghita, și la 25 de km de orașul Dărmănești, Bacău) aflat pe vechea frontieră de până în 1916 dintre Vechiul Regat (Moldova) și Imperiul Austro-Ungar (ținând de comuna Sănmartin, în fruntariile acestuia din urmă)¹ a fost înființat, anii 1926-1927 conform obligațiilor dreptului umanitar și al tratatelor internaționale semnate de România, un cimitir internațional. În 1919, în România luase ființă Societatea „Mormintelor eroilor căzuți în război” și ulterior Societatea „Cultul eroilor”, acestea având ca scop identificarea, centralizarea și amenajarea pe teritoriul României, mormintelor tuturor ostașilor români sau străini, „căzuți în timpul și din cauza războiului”².

Societatea „Cultul eroilor” s-a ocupat mai cu seamă de centralizarea și înhumarea osemintelor tuturor combatanților căzuți în zona Văii Uzului, zona unor operațiuni militare semnificative în anii de război, în care exista deja un cimitir al eroilor austro-ungari din 1917. Potrivit statisticilor

1 <https://pressone.ro/o-serie-de-evenimente-nefericite-cum-au-ajuns-la-violenta-romanii-si-maghiarii-in-valea-uzului/>

2 <https://once.mapn.ro/pages/view/175>

prezentate de aceasta, în zonă s-a realizat înhumarea rămășițelor a peste 1.900 de eroi, identificați și necunoscuți (incluzând cei peste 300 de foști combatanți austro-ungari îngropați în 1917), majoritatea maghiari, aparținând a șapte națiuni (maghiară, austriacă, germană, rusă, română, sârbă și italiană). Acestora li s-au adăugat, după Al Doilea Război Mondial, între 40 și 108 militari germani căzuți în luptele din zonă.

Conform lui Gergely András, primarul UDMR din Sânmărtin, în perioada post-belică cimitirul a ajuns în paragină, fiind folosit de localnici drept fâneată. Crucile de lemn s-au degradat și au dispărut, rămânând doar cele de piatră, unele din parcela civilă în care de-a lungul timpului au fost înmormântați și locuitorii decedați din Valea Uzului. În 1994 a fost ridicat un monument dedicat combatanților maghiari căzuți în Al Doilea Război Mondial³, iar în ultimii ani, din finanțări proprii și muncă voluntară dar și din donații ale unor fundații din Ungaria (conform primarului Gergely András) sau ale Ministerului Ungar al Apărării Naționale (conform ONCE, Oficiul Național pentru Cultul Eroilor) pe situl cimitirului au fost executate de către Primăria comunei Sânmărtin mai multe modificări. Toate acestea fără aprobarea ONCE, organism înființat în 2004 și care gestionează, conform legislației naționale, domeniul mormintelor și al operelor comemorative de război la nivel de țară.

Dacă, conform primarului din Sânmărtin, aceste modificări au fost minore, (folosindu-se, conform lui Gergely András, schita cimitirului din 1917 aflată în arhivele militare din Viena)⁴ conform materialului ONCE⁵ în cimitir s-au așezat peste 600 de semne de căpătâi (cruci) cu însemne naționale maghiare, fără a se respecta planul original al necropolei din 1927 și instalându-se aceste cruci nu doar pe parcelele în care erau înmormântați eroi maghiari ci și peste cele ale combatanților celorlalte națiuni, singurele însemne naționale rămase în cimitir fiind cele maghiare. Aceasta, precizează același material, *în lipsa unui acord din partea ONCE*, contrar prevederilor dreptului umanitar și a înțelegerilor bilaterale româno-maghiare din domeniu.

Începând cu 2018, „Primăria orașului Dărmănești, jud. Bacău, a executat, în cadrul Proiectului *Reabilitarea Cimitirului Eroilor situat în Valea Uzului, la limita cu jud. Harghita*, aprobat de Comitetul interministerial, și cofinanțat de Ministerul Culturii și Identității Naționale (...) lucrări prin care au fost amplasate, în latura dreaptă a cimitirului, în care nu existau morminte de război în schițele originale ale necropolei, 50 de însemne de căpătâi (cruci creștine – destinate eroilor români, nota H. L.), un monument comemorativ din marmură, dedicat tuturor eroilor înhumați în necropolă, opt catarge având arborate drapelele celor șapte state care au militari înhumați în necropola de război (Austria, Germania, Italia, România, Federația Rusă, Serbia, Ungaria) și al UE, amenajând și o alee de acces la monumentul central”. Toate acestea, la fel ca modificările anterioare, realizate *în lipsa unui acord al ONCE*,⁶ și, conform unor surse, și a altor avize de specialitate necesare.⁷ Pentru întreg complexul de lucrări se avea în vedere o inaugurare oficială de Ziua eroilor, pe 6 iunie 2019.

3 https://www.hotnews.ro/stiri-europarlamentare_2019-23147848-video-george-simion-candidat-europarlamentare-spune-fost-batut-extremisti-maghiari-cimitirul-din-valea-uzului-unde-crucile-eroilor-romani-fusesera-acoperite-saci-negri-mai-multi-maghiari-acuzat-provoc.htm

4 <https://pressone.ro/o-serie-de-evenimente-nefericite-cum-au-ajuns-la-violenta-romanii-si-maghiarii-in-valea-uzului/>

5 <https://once.mapn.ro/pages/view/175>

6 <https://once.mapn.ro/pages/view/175>

7 <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23201658-video-dosarul-complet-conflictului-romano-maghiar-valea-uzului-cati-romani-sunt-ingropati-cimitirul-eroilor-disputa-teritoriala-problemele-legalitate-date-documente-oficiale.htm>

Conflictul

Pe 17 mai 2019, în timpul campaniei electorale pentru alegerile europarlamentare din 26 mai un grup informal maghiar numit Úzvályi Civil Akciócsoport – Grup Informal de Acțiune s-a deplasat la cimitir și a acoperit cu saci negri din plastic (în presă s-a vorbit de saci de gunoi) crucile individuale și crucea mare (troița) instalate de autoritățile din Dărmănești.⁸ Paradoxal, se pare că protestul a fost îndreptat în special împotriva UDMR, așa cum declară una din membrele grupului, Ladó Andrea, cea care după ce a protestat față de discursul lui Viktor Orban de la întâlnirea anuală de la Băile Tusnad/ Tusnádfürdő din 2017 a fost brutalizată și scoasă de păr din mulțime (vezi înregistrarea video din materialul PressOne).

Aceasta a declarat PressOne că s-a căutat un gest de impact mediatic de genul celor de la Femen sau Pussy Riot, care să provoace autoritățile, și că protestul a fost față de „mica înțelegere” între factorii de decizie din Harghita și cei din Dărmănești (în contextul alianței din Parlament dintre PSD și UDMR, și în condițiile în care intervențiile în construcții făcute de primăria din Dărmănești în cimitir nu s-au făcut sub supravegherea unor specialiști în situri istorice), prin care să se amâne abordarea disputei legate de cimitir până după europarlamentare. „Elita maghiară – mai declara Ladó – și cea politică și intelectualii care ne reprezintă, este selectată astfel încât să nu spună nimic despre problemele noastre reale. Ei fac gesturi unilaterale și nu confruntă problemele pe care le întâmpinăm.” De asemenea ea și-a exprimat regretul că nu s-a gândit la reacția românilor la acțiunea întreprinsă și față de faptul că aceștia s-au simțit jigniți.

Scandalul s-a extins odată ce imaginile cu crucile acoperite au devenit publice pe internet, gestul fiind considerat unul de profanare⁹. În aceeași zi, George Simion, liderul Mișcării Unioniste, candidat independent la Parlamentul European, s-a deplasat în incinta cimitirului cu doi colegi de campanie, cu scopul declarat de a se documenta și filma ce se întâmplă. Ei au fost acuzați că vor să provoace și li s-a explicat că ar exista, la 10 km distanță în direcția Dărmănești un alt cimitir dedicat exclusiv eroilor români. Apoi, în timp ce transmiteau live pe Facebook, George Simion (și conform lui colegii de campanie) au fost agresați, li s-au furat telefoanele cu care filmau și ulterior au fost urmăriți cu mașinile de către un grup de maghiari pe terenurile din jur. La întrebarea lui Simion cine a acoperit crucile un maghiar purtând o bluză cu harta Ungariei Mari a răspuns „Dumnezeu”, iar un altul care a coborât dintr-o mașină i-a cerut să oprească filmarea „pentru că ce drept aveți aceea? (...) Țăsta e drumul județean Harghita. Deci, ce drept ai aici?”, după care s-a apropiat în fugă strigând: „Dă-mi telefonul”.¹⁰

Atât George Simion cât și ulterior autoritățile din Harghita au cerut intervenția Poliției (cele din urmă pentru amplasarea ilegală a crucilor de către primăria Dărmănești). Consiliul județean Harghita a decis închiderea cimitirului și fixarea unui program de vizitare exclusiv duminică¹¹, iar ulterior, la 29 mai, închide-

8 <https://pressone.ro/o-serie-de-evenimente-nefericite-cum-au-ajuns-la-violenta-romanii-si-maghiarii-in-valea-uzului/>

9 Este semnificativă în context și folosirea unui titlu atât de tranșant/nenuanțat de către o publicație altfel mai degrabă echilibrată cum este Historia.ro: <https://www.historia.ro/sectiune/actualitate/articol/ungurii-au-profanat-crucile-eroilor-romani-din-cimitirul-valea-uzului-acoperindu-le-cu-saci-de-gunoi>

10 https://www.hotnews.ro/stiri-europarlamentare_2019-23147848-video-george-simion-candidat-europarlamentare-spune-fost-batut-extremisti-maghiari-cimitirul-din-valea-uzului-unde-crucile-eroilor-romani-fusesera-acoperite-saci-negri-mai-multi-maghiari-acuzat-provoc.htm

11 <https://www.news.ro/social/consiliul-județean-harghita-a-introdus-program-de-vizitare-a-cimitirului-militar-din-valea-uzului-1922405803062019061519022942>

rea completă, temporară, pentru 30 de zile ca urmare a unei decizii a primarului comunei Sânmartin, Gergely András. Motivul invocat era acela de a se pune capăt scandalului și a gestiona situația conflictuală¹², însă venea și în contextul în care mai multe organizații românești își anunțaseră intenția de a sărbători Ziua eroilor (6 iunie) la cimitir. În pofida acestei decizii, doar câteva zile mai târziu cimitirul a fost deschis pentru vizita vicepremierului maghiar Semjén Zsolt unul dintre cele mai puternice voci ale orbanismului alături de cea a premierului ungar și a ministrului de externe și susținător al autonomiei Ținutului Secuiesc.

Între timp, prin vocea președintelui său, Kelemen Hunor, UDMR a rupt, cu trei zile înainte de alegerile europarlamentare din 26 mai, protocolul de colaborare cu PSD până la soluționarea situației din cimitirul din Valea Uzului, invocând caracterul ilegal al construcțiilor comemorative dedicate foștilor combatanți români și complicitatea guvernului cu aceasta.¹³ Kelemen solicitase încă de la începutul lunii mai premierului Viorica Dăncilă oprirea lucrărilor demarate de autoritățile din Dărmănești în cimitir din, considerându-le ilegale și ofensatoare la adresa memoriei soldaților maghiari.¹⁴

La 6 iunie, de Ziua eroilor, sute de români membri ai frăției ortodoxe „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de Biruință” și ai Asociației „Calea Neamului” veniți din București și din filialele din țară, dar și o delegație din Dărmănești condusă de viceprimarul Mihai Buzatu, printre participanți aflându-se și clerici ortodocși, au încercat să pătrundă în cimitir pentru inaugurarea noilor construcții. Porțile acestuia au fost închise și în jurul cimitirului au făcut lanț uman circa 1.000 de maghiari veniți din zonele învecinate, printre care și politicieni și parlamentari UDMR.¹⁵ Conform unor surse, între manifestanții români se aflau un număr semnificativ de susținători ai mișcării Noua Dreaptă și de membri (ultrași) ai galeriilor diferitelor echipe de fotbal.

Aceștia, în pofida opoziției jandarmilor, au reușit să rupă poarta și au intrat în cimitir (conform altor relatări pătrunzând și prin spatele acestuia), alungându-i pe maghiari, aruncând cu pietre și noroi în direcția acestora. Conform declarației unui participant român din Constanța, „i-am fugărit cu parul. Au plecat, așa că am putut să ne cinstim eroii țării așa cum se cuvine!” Maghiarii care erau de față s-au retras, iar potrivit Jandarmeriei nu s-au înregistrat victime. Concluzia trasă de Kelemen Hunor, după evenimente (și criticată de o parte a presei românești) a fost „Aceasta este adevărata față a României”.¹⁶

Etnie, naționalitate, naționalism

Desigur că stabilirea exactă a faptelor și a cronologiei lor, oricât ar fi de importantă, nu constituie scopul principal al acestui articol. În episodul descris avem de a face cu un conflict interetnic (sau între o minoritate națională și majoritari) cum sunt cele care nu au ocolit nici regiunea și nici România, după 1989 sau în perioade istorice mai vechi, și care prezintă numeroase ramificații și implicații. Acțiunile și

12 <https://www.g4media.ro/fata-urata-a-extremismului-comemorarea-rusinoasa-de-la-valea-uzului.html>

13 <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/udmr-a-rupt-protocolul-de-colaborare-cu-psd-1136361>

14 <https://www.mediafax.ro/politic/kelemen-apel-catre-dancila-cerem-premierului-sa-opreasca-denigrarea-memoriei-soldatilor-maghiari-18106644>

15 <https://www.rfi.ro/social-112093-scandalul-continua-la-cimitirul-din-valea-uzului>

16 <https://www.vice.com/ro/article/597jnz/conflictul-dintre-romani-si-maghiari-la-valea-uzului>, <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23189994-atmosfera-foarte-tensionata-cimitirul-din-valea-uzului-imbranceli-jandarmii-care-separa-grupurile-romani-maghiari.htm>

politicile de acest tip sunt cel mai des considerate ca fiind *naționaliste* (uneori fiind etichetate și cu atributul *extreme*).

Una din cele mai citate și utilizate definiții ale naționalismului este cea aparținând lui Ernest Gellner, care îl descrie ca fiind „un principiu politic conform căruia unitatea politică și unitatea națională trebuie să fie congruente.”¹⁷ Unitatea națională este definită cultural, iar naționalismul clamează că statul și națiunea trebuie să coincidă. Ca sentiment și mișcare, acesta apare mai cu seamă din *lipsa* congruenței pomenite mai sus, datorată numărului prea mare de posibile națiuni și naționalisme raportat la numărul existent de state.

Gellner continuă cu circumscrierea termenilor definiției, stat și națiune. Pentru stat este folosită definiția weberiană, de agenție care posedă monopolul violenței legitime într-un teritoriu, națiunea și naționalismul neputând apărea în lipsa acestuia. Statul reprezintă organizarea și diviziunea muncii în domeniul asigurării ordinii în societate, și apare doar în a doua dintre cele trei mari etape ale istoriei (pre-agrariană, agrariană și industrial)¹⁸ iar națiunea este mai dificil de definit decât acesta.

Două elemente sunt importante în constatarea existenței unei națiuni, conform lui Gellner:¹⁹ existența unei culturi comune între membrii acesteia și faptul ca aceștia să se recunoască unii pe ceilalți, reciproc, ca aparținând aceleiași națiuni. Cele două criterii cumulative corespund celor ale heterodefinirii și autodefinirii, cel de-al doilea stabilind acele trăsături comune ale membrilor unui grup care le par acestora mai importante decât cele care îi diferențiază.

Autori precum Tom Nairn consideră naționalismul ca fiind „cel mai ideal și subiectiv dintre fenomenele ideologice”.²⁰ O abordare mai cuprinzătoare o au autorii care se referă la teorii ale naționalismului. Ted Robert Gurr²¹ vorbește de abordări instrumentaliste (pe care le împărtășește), primordialiste și constructiviste.

Astfel, adepții *primordialismului* susțin că procesul modernizării nu a dus la o slăbire a angajamentelor etnice și culturale ale comunităților, realitatea dovădind că aceste seturi de valori, mituri, narațiuni primordiale s-au menținut și chiar se reactivează în prezent.

Perspectiva *instrumentaliștilor* este oarecum opusă, aceștia percepând conținuturile valorice și scopurile legate de etnicitate ca pe niște instrumente, deservind scopurile și interesele reale, de sorginte economică, de prestigiu social sau de putere (cele din urmă aplicabile în cazul elitelor comunităților).

Constructivismul apare ca un punct de confluență al celor două abordări anterioare, urmărind punctele comune pe care *primordialismul* și *instrumentalismul* le-ar putea avea. Așadar, mobilizarea etnoculturală apare și datorită valorilor primordiale ale comunităților, care pot să fie diferite, pe un fond pe care competiția economică sau rivalitatea pentru bunuri simbolice îl poate amplifica, ajungându-se în unele cazuri la stigmatizarea competitorului/adversarului.

O perspectivă asemănătoare împărtășește Anthony D. Smith în lucrarea sa dedicată teoriilor despre naționalism.²² Acesta vorbește tot despre trei paradigme. Cea dominantă în literatură, numită de el *modernismul clasic* (devenit clasic toc-

17 Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1987), 1

18 Gellner, *Nations and Nationalism*, 5

19 Gellner, *Nations and Nationalism*, 7

20 Tom Nairn, *The Break-up of Britain: Crisis and Neo-Nationalism* (London: New Left Books, 1977) în Anthony D. Smith, *Nationalism and Modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism* (Routledge: London and New York, 1998), 46.

21 Ted Robert Gurr, *Minorities at Risk: A Global View of Ethnopolitical Conflict* (United States Institute for Peace Press, Washington D. C., 1993).

22 Anthony D. Smith, *Nationalism and Modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism* (Routledge: London and New York, 1998)

mai prin frecvența folosirii sale) asumă faptul că naționalismul este o consecință a modernității, cauzat de aceasta și că nu putea să apară în lipsa ei. Analiza este mai nuanțată decât cea a lui Gurr legată de *instrumentalism*, deși cele două viziuni se supraun parțial. În cazul modernismului clasic apariția naționalismului poate fi în aceeași măsură un efect organic, neutru, neintenționat al modernității, cât și unul urmărit cu intenție și parte (ca mijloc) a agendei promotorilor săi. Ca factori ai modernismului, Smith vorbește despre capitalism, industrializare, stat, conflicte moderne, mesianism politic, tradiții inventate și comunități imaginate.

A doua este cea a *primordialismului/perennialismului* în care primul termen accentuează importanța identificărilor de tip național iar cel de-al doilea a vechimii acestui tip de manifestări, ele putând fi semnalate încă din antichitate, cazul tipic fiind cel al Israelului antic (dar poate și al Egiptului și al Greciei). Ideea comună este că acestea preced perioada modernă, chiar dacă modul lor de manifestare în vechime a fost diferit de cel de azi.

Varianta de sinteză propusă, numită *etnosimbolism*,²³ subliniază incapacitatea de a oferi răspunsuri complete atât a modernismului, mobilizarea datorată modernizării fiind precedată și făcută posibilă de existența unor simboluri anterioare reprezentând etnicitatea (teritoriu, limbă/dialect, religie, sărbători, mituri), cât și a *primordialismului/perennialismului*, construcția națională având nevoie de modernitate (un sistem economic, educațional, un aparat birocratic/administrativ). Dincolo de această paradigmă compozită, Smith mai vorbește despre influența contextului post-modernitate asupra naționalismului, identificând factori precum ideologia feministă, globalizarea, entitățile supranaționale (Uniunea Europeană).

Rogers Brubaker și relația triadică minoritate – stat gazdă – patrie-mamă

Unul din autorii care se înscriu în paradigma modernismului clasic prezentată de Smith, și cel mai important pentru contextul teoretic al articolului de față este Rogers Brubaker²⁴.

Brubaker folosește categoria de „naționalism” (o categorie extrem de proteică/versatilă) ca pe una practică și nu de analiză, „naționalismul așa cum există el”²⁵, nu abstract sau în general. Naționalismul la care se referă este cel *presupus/prezumat* de discursul și practica naționaliste și este tratat ca atare, nu ca o entitate reală, palpabilă.²⁶ Volumul său urmărește să descrie naționalismul, mai degrabă decât să îl definească sau să îi măsoare intensitatea (naționalismul, afirmă autorul, nu este o forță), și să răspundă la întrebarea *cum* este el mai degrabă decât la cea legată de ce este.

Lucrarea se ocupă de zona din Europa Centrală și de Est – Eurasia, aflată la confluența stăpînirii imperiilor habsburgic, otoman și țarist (al Romanovilor), teritoriu polietnic, polilingvistic și polireligios din estul și sudul Europei de Vest și Nord cu state mai compacte, consolidate și integrate.²⁷ Aici categoria de „națiune” a pătruns și a organizat realitatea din regiune începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, definind-o ca fiind mai degrabă multinațională decât polietnică, multilingvistică sau multireligioasă. Prin urmare, în acest areal, începând cu criza Imperiului Otoman din secolul al XIX-lea și culminând cu perioada de după Primul

23 Smith, *Nationalism and Modernism. A critical survey...*, cap.8

24 Rogers Brubaker, *Nationalism reframed. Nationhood and the national question in the New Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).

25 Brubaker, *Nationalism reframed*, 3

26 Brubaker, *Nationalism reframed*, 10

27 Brubaker, *Nationalism reframed*, 3

Război Mondial, apar o serie de state noi (Polonia, Cehoslovacia) iar altele își extind teritoriile. După 1989-1990, naționalismele în această regiune se reafirmă, **reformulând** (reframing) naționalismul de după Primul Război Mondial.

La începutul anilor '90, țările din regiune au trecut printr-o triplă tranziție/ evoluție: naționalizatoare (în sensul de creare de stat național), democratizatoare și de trecere la economia de piață. Naționalismul este atât o cauză, cât și o consecință a creării de noi state/extinderii altora de după Primul Război Mondial, prin modificarea frontierelor politice. Naționalismul care (în conjuncție cu o varietate de alți factori) a creat aceste state este de un tip și a fost studiat mai pe larg²⁸, pe când cel care este generat de crearea lor (din nou în conjuncție cu o varietate de alți factori) este diferit și a fost studiat mai puțin.

Atât în anii 1920, cât și în anii 1990 naționalismele din zonă sunt reprezentate de o triadă de elemente:

1) Naționalismul „naționalizator” al noilor state independente/state reconfigurate (ai căror cetățeni sunt membrii minorităților naționale), exprimat în numele unei națiuni care constituie „miezul” acestora, înțelesă ca posesor legitim al statului care funcționează pentru ea²⁹. În ciuda faptului că deține propriul stat, această națiune se percepe ca slabă în termeni economici, culturali și demografici, ca urmare a discriminărilor percepute din trecut, care trebuie compensate folosind puterea/mecanismele de stat.

2) Naționalismul „țărilor-mamă”, care consideră că este dreptul și *responsabilitatea* lor să monitorizeze situația conaționalilor lor de altă cetățenie și să se preocupe de bunăstarea, drepturile și interesele acestora. Aceasta le pune adesea în divergență cu poziția/politicile statului naționalizator/gazdă.

3) Distinct de cele două tipuri de naționalism prezentate mai sus este cel al minorităților naționale propriu-zise. Acestea cer să fie percepute în termeni de „naționale” (și nu simplu „etnice”), recunoașterea statutului lor de către stat și o serie de drepturi colective culturale sau politice. Naționalismul lor este diferit de cel al „țărilor-mamă”, care adesea urmăresc seturi diverse de interese, unele non-naționale, putând renunța la unele obiective de sprijinire a conaționalilor atunci când o cer alte interese (spre ex. cele geopolitice)³⁰.

În capitolul 3 Brubaker³¹ se ocupă de ceea ce el numește **nexusul triadic minorități naționale, state naționalizatoare și patrii-mamă (externe)**. Acesta a generat cele două etape de afirmare puternică a naționalismului pe care le cunoaște secolul XX. Prima are loc după Primul Război Mondial (dar începută din secolul XIX, consecutiv cu procesul de decădere al Turciei otomane), odată cu prăbușirea celor trei mari puteri imperiale multinaționale din zonă (Imp. Otoman, Habsburgic și al Romanovilor), dând naștere unui „cordon” de state noi între Marea Baltică și Balcani. A doua se desfășoară după prăbușirea/dizolvarea URSS, a Jugoslaviei și Cehoslovaciei, dând naștere la peste 20 de state noi care se întind din Europa Centrală și de Est până departe în Eurasia și generând, așa cum ne arată evenimintele din Georgia și Ucraina, efecte și în secolul XIX.

Minorități naționale, state naționalizatoare și patrii-mamă (externe) nu sunt entități reale, palpabile, materiale, ci câmpuri politice variabile, dinamice și în cadrul cărora factori diverși se află în relaționare/competiție.

Minoritățile naționale nu sunt simple date etnodemografice, ci reprezintă poziționări (sau mai exact serii de poziționări) politice. Ele au trei elemente caracteristice:

28 Brubaker, *Nationalism reframed*, 4

29 Brubaker, *Nationalism reframed*, 4

30 Brubaker, *Nationalism reframed*, 6

31 Brubaker, *Nationalism reframed*

- afirmă în mod public apartenența la o națiune etnoculturală diferită de cea numeric sau politic dominantă în acel stat;
- cer recunoașterea de către stat a acestei apartenențe naționale distincte;
- solicită, pe baza acesteia, anumite drepturi colective culturale sau politice.

Tipurile de obiective urmărite și de politici adoptate diferă pe larg *între minorități*, dar adesea și *întra* (în interiorul lor)³², acoperind o mare varietate de variante de la minimalism (folosirea limbii materne în administrație și educație) până la maximalismul autonomiei depline și al secesiunii (în privința propriilor drepturi) și de la pasivism/absenteism la participarea în coaliții guvernamentale (legat de implicarea în viața politică a statului-gazdă). Nu de puține dăți poziționările diferitelor mișcări, organizații, asociații, partide sau antreprenori politici individuali diferă, acestea/aceștia fiind în competiție pentru a *reprezenta* respectiva minoritate, căutând în același timp monopolul legitimității acestei reprezentări. Câteodată, rareori însă, însăși existența minoritară distinctă ca atare este subiect de controverse în interiorul comunității (ex. cazul rușilor din Ucraina).

Statul naționalizator – Brubaker preferă sintagma de *stat-naționalizator* celei de *stat național* pentru a accentua că este vorba de o poziționare politică (sau o serie de poziționări) dinamice ale acestuia, mai degrabă decât de o stare de lucruri statică. Caracteristică acestora este tendință de a vedea acest stat ca „nerealizat”, ca un stat-națiune (sau stat al unei anumite națiuni, și funcționând pentru aceasta) în devenire, încă nedesăvârșit în totalitate³³. Consolidarea sa, pentru/în favoarea unei națiuni „titulare” trebuie să se facă prin politici economice, demografice, lingvistice, culturale în favoarea acestei, pentru a compensa presupusele dezavantaje/presupusa deznaționalizare din trecut la care aceasta a fost supusă.

Dincolo de acțiuni concrete în câmpul politic al *statului naționalizator*, contează mai ales dacă în rândul minorității și în patria-mamă a acesteia există *percepția* că acesta acționează ca să-și stabilească hegemonia sau să asimileze/discrimineze minoritatea/minoritățile naționale.

Aici explicațiile lui Brubaker intră ușor într-o zonă de sofistică.³⁴ Pe de o parte, el precizează că aceste percepții trebuie să fie „validate” sau „sustenabile” din punct de vedere social, fără însă a detalia. Pe de altă parte, recunoaște că în absența unor politici naționalizatoare ale acestui stat, legitimitatea cerințelor minorității/minorităților naționale devine chestionabilă, acestea având ca obiectiv, în fiecare țară în care există, să susțină o serie de demersuri privind propriile drepturi și interese, dar și să *împună* (față de terți – patria-mamă, comunitatea sau organizațiile internaționale) o *anumită viziune asupra statului-gazdă*, ca unul care promovează naționalizarea în favoarea „propriei națiuni”.

Câmpul politic al statului-naționalizator este de așteptat să fie dinamic, schimbător și format din politici propuse și adoptate de diferite agenții, organizații, partide sau chiar actori individuali, care urmăresc în mod consonant sau disonant, în colaborare sau competiție, să transforme statul într-un stat-națiune real, *al* și *pentru* o anumită națiune. Rareori acesta conține și poziționări care resping principiile și programele naționalizării în favoarea unor forme de pluralism cultural. Ca exemplu putem cita politica lingvistică (privind limbile națiunilor „titulare”) în statele succesoare ale URSS, altele decât Rusia.

Mai departe, autorul explică că, deși în câmpul politic al statului naționalizator este posibil ca politicile naționalizatoare să nu fie în întregime *asumate, articulate și conștiente*, este probabil, datorită unor motive istorice și instituționale, ca acestea

³² Brubaker, *Nationalism reframed*, 60-61

³³ Brubaker, *Nationalism reframed*, 63

³⁴ Brubaker, *Nationalism reframed*, 64-65

să fie astfel, și că este plauzibil ca ele să se fie oricum percepute ca atare de către minoritate/patria-mamă a acesteia³⁵.

Patria-mamă externă: acesteia îi corespund aserțiunile că naționalitatea împărtășită contează și dincolo de frontiere și că țara-mamă este răspunzătoare și pentru conaționalii trăind în alte state, având dreptul și obligația să îi monitorizeze și să le promoveze drepturile și interesele.

Ca în cazul celorlalte două sintagme, există însă o varietate de moduri în care aceste obiective pot fi urmărite, ele uneori manifestându-se în competiție unele cu altele, de la intervenții directe și (putem observa în prezent) acordarea cetățeniei co-naționalilor aflați în alte state (după vechiul model german al cetățeniei acordate în funcție de apartenența culturală germană, copiat mai recent sub forma acordării dublei cetățenii de către Ungaria și România) la (mai rar) contestare a însăși faptului că un stat are dreptul să intervină pentru indivizi/comunități care au o altă cetățenie decât a sa.

Minoritățile naționale, statele naționalizatoare și patriile-mamă (externe) sunt fiecare câmpuri relaționale, relațiile dintre ele fiind relații între câmpuri care au de asemenea și o dinamică internă. Acestea se monitorizează reciproc în permanență. În multe dăți informațiile dintr-un câmp extern sunt selectate (preluate selectiv) fie aleator, fie datorită unor reprezentări deja existente în câmpul intern, care funcționează pe post de filtru/sursă de distorsionare. Există trei caracteristici ale relațiilor dintre aceste câmpuri relaționale³⁶:

- interdependență accentuată a relațiilor *din interiorul* câmpurilor cu cele *dintre* ele;
- caracter *responsiv* și *interactiv* al acestei relații triadice;
- caracterul *mediat* al acestei relații, dat de faptul că răspunsul la o luare de poziții dintr-un câmp extern este influențat de o poziționare deja existentă în câmpul intern.

Nexusul triadic minoritate națională, stat naționalizator și patrie-mamă – studiu de caz Valea Uzului

Relațiile româno-maghiare pot fi configurate în cadrul nexusului triadic conceptualizat de Brubaker cel puțin de la începutul existenței statelor maghiar și român moderne, în forma Imperiului Austro-Ungar (dualist) și a Principatelor Unite, după mijlocul secolului XIX. Secuiei, o categorie/etnie distinctă dar care își afirmă cu fermitate apartenența la etnia/naționalitatea maghiară, trăiesc compact în județele Covasna, Harghita și estul județului Mureș (unde sunt majoritari), sunt de religie catolică spre deosebire de majoritatea celorlalți maghiari transilvăneni și reprezintă, conform recensământului din 2011³⁷, 609.033 (dintr-un total de 1.227.623 de maghiari trăitori în România), deci 49,6% din totalul populației maghiare din țară (în acest număr fiind incluși toți maghiarii din județul Mureș).

Zona în care aceștia viețuiesc forma „Scaunele Secuiești” medievale și este numită azi de locuitori Tinutul Secuiesc (Székelyföld în limba maghiară), dar acesta nu beneficiază de nicio recunoaștere de tip formal din partea statului român. Prevederile din Articolul I, alineatul 1 al Constituției României³⁸ care stipulează caracterul „național” și „unitar” al statului fac dificilă recunoașterea unei autonomii pe criterii etnice, așa cum cer o multitudine de voci ale maghiarilor atât din rândul

35 Brubaker, *Nationalism reframed*, 64

36 Brubaker, *Nationalism reframed*, 69

37 http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2013/07/REZULTATE-DEFINITIVE-RPL_2011.pdf

38 <https://www.constitutiaromaniei.ro/textul-integral/>

secuilor, cât și din cel al maghiarilor din România și Ungaria, o parte din ei factori decizionali. Dacă în alte regiuni ale țării (Moldova, Muntenia) folosirea heraldicii medievale tradiționale este acceptată sau încurajată, utilizarea drapelului secuiesc este adesea privită ca problematică de către autoritățile române.

Trebuie totuși menționat că în ciuda declarațiilor și a unei (atribuite de către politicienii români) „politici a pașilor mici” adoptate de către responsabili comunității maghiare, prea mulți pași (mici sau mari) concreți spre autonomie, în afară de multe gesturi simbolice, nu s-au făcut. Aceasta pentru că, datorită majorității statistice, în zonele secuiești administrația publică este aproape exclusiv maghiară și limba maghiară este folosită oficial pe scară largă. Pe de altă parte, contrinuția celor două județe la PIB este una redusă, ele fiind îndeobște zone către care se redistribuie fonduri la nivel național.³⁹

Am putea vorbi, așadar, de o separare/enclavizare simbolică, pe ale cărei linii de demarcație se suprapun mai multe elemente. În cazul Valea Uzului nu vorbim de o zonă de conviețuire, ci de un sat pustiu aflat în zona frontierei dintre două regiuni (Transilvania cu Ținutul Secuiesc și Moldova), două etnii (secui/maghiari și români), suprapusă peste o fostă frontieră interstatală (Vechiul Regat și Transilvania încorporată Ungariei, în Imperiul Austro-Ungar) până în 1916, de-a lungul căreia s-au derulat în cele două conflicte mondiale ostilități în decursul cărora cele două naționalități s-au situate în tabere diferite – un teren aproape ideal pentru un conflict simbolic.

Backgroundul politic pare să fi pregătit o asemenea evoluție. La nivel de comunitate, rivalurile UDMR (Partidul Civic Maghiar și Partidul Popular Maghiar din Transilvania) nu participă la alegerile parlamentare și încheie înțelegeri cu Uniunea, viziunea generală în privința viitorului comunității maghiare fiind similară și diferită de a marii majorități a partidelor și organizațiilor civice românești, aceasta deși UDMR este o prezență nelipsită în Parlament și aproape nelipsită de la guvernare/din coaliția parlamentară de sprijin a guvernului din 1990, respectiv 1996 – acest fapt implicând o coabitare și o colaborare aproape permanentă pe proiecte concrete cu partidele românești.

La nivelul relațiilor cu patria-mamă, idea oferirii celei de-a doua cetățenii (cea ungară) maghiarilor din afara frontierelor a înregistrat un succes major în rândul maghiarilor din România, aproximativ 515.000 optând pentru obținerea acesteia⁴⁰, discutabil dacă din motive de naționalism/pariotism maghiar sau pentru a-și extinde paleta oportunităților în contextul existenței unei Ungarii vecine ceva mai avansată economic și mai prosperă. Acest lucru s-a petrecut în paralel cu alunecarea graduală a partidului de guvernământ maghiar (FIDESZ), a liderului Viktor Orban și a anturajului său apropiat (vicepremierul Semjén Zsolt, ministrul de externe Szijjártó Péter) spre autoritarism.

Unele din textele acestuia privind democrația iliberală și liberalismul nedemocratic au fost lansate chiar în discursuri la Școala de vară de la Tușnad/Tusnádfürdő în Harghita. În acest context, este interesant că, deși propriului statul UDMR este o organizație pluralistă, incluzând mai multe platforme ideologice⁴¹, mișcarea a susținut FIDESZ în cadrul Internaționalei Populare și a Partidului Popular European din care ambele fac parte și dând exemplul unei alinieri disciplinate și nedisonante față de linia partidului majoritar din Ungaria și a șefului acestuia, de tipul autorității de care se bucurau elitele conducătoare din modelul consociativ teoretizat de Arend

39 <https://cursdeguvernare.ro/aportul-judetelor-si-regunilor-la-pib-decalaje-severe-intre-cele-2-3-romanii.html>

40 <https://www.hotnews.ro/stiri-politic-21330251-cati-maghiari-din-romania-dubla-cetatenie-votat-referendumul-din-ungaria.htm>

41 <http://r.udmr.ro/page/despre-noi>

Lijphart în anii '60⁴² asupra propriei comunități. Imaginile prezentate în materialul de presă de la începutul articolului, în care o protestatară (care de fapt încerca să adreseze niște întrebări în timpul discursului premierului maghiar) este prinsă de păr și astfel evacuată, sunt ilustrative.

De asemenea, ilustrativ este faptul că, protestând împotriva UDMR în mai 2019, la Valea Uzului, așa cum a făcut-o, respectiva activistă n-a realizat că va leza sensibilități ale românilor. Dacă, așa cum arată în analiza Clujului în perioada administrației Funar (trei mandate succesive), Bruaker și coautorii⁴³, în oraș exista un spațiu al conlocuirii firești, cotidiane interetnice care atenua și neutraliza în bună parte tensiunile etnice din zona publică, a politicii și mass-media, un asemenea spațiu a lipsit în Valea Uzului și se pare că este absent și în zona Secuimii.

În lipsa acestui spațiu, secuii au un sentiment al izolării și al nonapartenenței simbolice la România, pe care se pare că îl transmit (ca izolare și nonapartenență la zonă, prin diferite gesturi simbolice – considerarea sărbătoririi zilei drapelului național în Secuime drept provocare sau a zilei de 1 Decembrie drept o zi de doliu) minorității românești din zonă. Pornind de la faptul că, după 1919, secuii au ajuns literalmente să se regăsească cu regiunea în care erau majoritari ca făcând parte dintr-un alt stat s-a ajuns la utilizarea sloganului cu potențial vădit destabilizator „Székelyföld nem Románia!” („Ținutul Secuiesc nu face parte din România!”)⁴⁴, care a generat mult mai ofensatorul „Afară cu ungurii din țară!” al ultrașilor galeriilor românești de fotbal și al simpatizanților Noii Drepte.

În acest context, între Centenarul Marii Uniri și cel al semnării Tratatului de la Trianon, cu greu s-ar fi putut găsi o temă mai sensibilă (pentru toate componentele „nexusului triadic”) decât un cimitir al foștilor combatanți/eroilor de război revendicat de ambele părți. În care una dintre acestea „maghiarizează” mormintele combatanților aparținând altor națiuni (conform comunicatului ONCE bazat pe harta cimitirului din 1927), iar cealaltă „invadează” un spațiu dintr-un județ vecin, fără a consulta primăria care a avut în grijă cimitirul până în prezent (cea din Sânmărtin), ambele în lipsa aprobărilor cerute de lege. „Încuierea” cimitirului de către factorii de decizie din Harghita/Sânmărtin, mai puțin pentru delegațiile din Ungaria, și deplasarea în zona a vicepremierului maghiar, precum și perseverarea autorităților din Dărmănești în a inaugura parcela combatanților români de Ziua eroilor, în pofida solicitărilor venite din partea maghiarilor, au inflammat lucrurile la maximum. Din fericire conflictul a rămas fără victime, aceasta fiind mai degrabă regula decât excepția în lunga (și adeseori sincopata) conviețuire româno-maghiară.

Concluzii

Existența și consolidarea la conducerea Ungariei a unui partid și a unui lider cu tendințe autoritariste și antidemocratice (a se vedea referendumul privind migranții, cotrolul asupra presei, diferendele cu UE), existența naționalismului ca un capitol important al agendei acestora și propaganda electorală pe care aceștia o fac în Transilvania, alături de implicarea în diferite forme în viața comunității maghiare și secuiești este de așteptat să fi dus la o radicalizare a naționalismului maghiar din

42 Arend Lijphart, *Democracy in Plural Societies. A Comparative Exploration* (New Haaven – London: Yale University Press, 1979) în Levente Salat, *Multiculturalismul liberal. Bazele normative ale existenței minoritare autentice* (Iași: Editura Polirom, 2001), 70.

43 Rogers Brubaker, Margit Feischmidt, Jon Fox, Liana Grancea, *Politică naționalistă și etnicitate cotidiană într-un oraș transilvănean* (traducere Andreea Lazar, Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale – Editura Kriterion, 2010).

44 Exprimat și de acea replică de mai sus („Ce drept ai aici? Asta e drumul județean Harghita!”) cu care a fost interpelat la Valea Uzului George Simion.

România. Existența pe scară largă a dublei cetățenii (maghiare) și înregimentarea UDMR până la absența oricăror critici față de FIDESZ/Viktor Orban accentuează cu siguranță această stare de lucruri.

Pe de altă parte, contează și faptul că nu există nimic concret în ceea ce am putea numi proiect de țară prin care autoritățile centrale să se adreseze, direct și specific, cetățenilor de etnie diferită și îndeosebi celor care trăiesc compact în anumite zone, fie aceste inițiative/proiecte economice, sociale sau culturale. Până în prezent singura idee cu aplicabilitate practică se referă la învățarea limbii române în școli după metodologia predării limbilor straine, care i-ar putea face vorbitori de română și pe cei care nu au avut niciun contact cu această limbă în colectivitate.

Așa cum modelul triadic poate provoca radicalizarea prin intervenția mai multor factori, el poate permite și aplanarea conflictului și diminuarea tensiunilor. O cale relativ accesibilă, mai ales în contextul relațiilor minoritate – patrie-mamă descris mai sus, este aceea a înțelegerilor româno-maghiare la varf. Exact ceea ce a inițiat Ministerul Apărării Naționale prin preluarea sub controlul propriu a cimitirului din Valea Uzului și demararea de consfătuiri cu omologii maghiari.⁴⁵ Este posibil ca, urmând acestei abordări, eroii de toate naționalitățile să ajungă să se bucure în final de liniștea meritată.

BIBLIOGRAFIE

Rogers Brubaker, *Nationalism reframed. Nationhood and the national question in the New Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996)

Rogers Brubaker, Margit Feischmidt, Jon Fox, Liana Grancea, *Politică naționalistă și etnicitate cotidiană într-un oraș transilvănean*, traducere Andreea Lazar (Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale – Editura Kriterion, 2010)

Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1987)

Ted Robert Gurr, *Minorities at Risk: A Global View of Ethnopolitical Conflict* (Washington D.C.: United States Institute for Peace Press, 1993)

Levente Salat, *Multiculturalismul liberal. Bazele normative ale existenței minoritare autentice* (Iași: Editura Polirom, 2001)

Anthony D. Smith, *Nationalism and Modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism* (London and New York: Routledge, 1998)

Surse online (accesate la 18 august 2019):

<https://www.constitutiaromaniei.ro/textul-integral/>

<https://cursdegovernare.ro/aportul-judetelor-si-regunilor-la-pib-decalaje-severe-intre-cele-2-3-romanii.html>

<https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/udmr-a-rupt-protocolul-de-colaborare-cu-psd-1136361>

<https://www.g4media.ro/fata-urata-a-extremismului-comemorarea-rusinoasa-de-la-valea-uzului.html>

<https://www.historia.ro/sectiune/actualitate/articol/ungurii-au-profanat-crucile-eroilor-romani-din-cimitirul-valea-uzului-acoperindu-le-cu-saci-de-gunoi>

<https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23189994-atmosfera-foarte-tensionata-cimitirul-din-valea-uzului-imbranceli-jandarmii-care-separa-grupurile-romani-maghiari.htm>

45 <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23225236-cazul-cimitirului-din-valea-uzului-reprezentantii-mapn-discutii-omologii-din-ungaria-reprezentanti-stator-care-morti-razboi-inhumati-acolo-vor-merge-fata-locului-pentru-cercetari.htm>

<https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23201658-video-dosarul-complet-conflictului-romano-maghiar-valea-uzului-cati-romani-sunt-ingropati-cimitirul-eroilor-disputa-teritoriala-problemele-legalitate-date-documente-oficiale.htm>

<https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23225236-cazul-cimitirului-din-valea-uzului-reprezentantii-mapn-discutii-omologii-din-ungaria-reprezentanti-statelor-care-morti-razboi-inhumati-acolo-vor-merge-fata-locului-pentru-cercetari.htm>

https://www.hotnews.ro/stiri-europarlamentare_2019-23147848-video-george-simion-candidat-europarlamentare-spune-fost-batut-extremisti-maghiari-cimitirul-din-valea-uzului-unde-crucile-eroilor-romani-fusesera-acoperite-saci-negri-mai-multi-maghiari-acuzat-provoc.htm

<https://www.hotnews.ro/stiri-politic-21330251-cati-maghiari-din-romania-dubla-cetatenie-votat-referendumul-din-ungaria.htm>

<https://www.mediafax.ro/politic/kelemen-apel-catre-dancila-cerem-premierului-sa-opreasca-denigrarea-memoriei-soldatilor-maghiari-18106644>

<https://www.news.ro/social/consiliul-judetean-harghita-a-introdus-program-de-vizitare-a-cimitirului-militar-din-valea-uzului-1922405803062019061519022942>

<https://once.mapn.ro/pages/view/175>

<https://pressone.ro/o-serie-de-evenimente-nefericite-cum-au-ajuns-la-violenta-romanii-si-maghiarii-in-valea-uzului/>

<http://r.udmr.ro/page/despre-noi>

http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2013/07/REZULTATE-DEFINITIVE-RPL_2011.pdf

<https://www.rfi.ro/social-112093-scandalul-continua-la-cimitirul-din-valea-uzului>

<https://www.vice.com/ro/article/597jmz/conflictul-dintre-romani-si-maghiari-la-valea-uzului>

P.B. Shelley: Radical Liberalism

■ IRINA-ANA DROBOT

[Technical University of Civil Engineering Bucharest]

Abstract

The purpose of the paper is to show how radical liberalism is illustrated in the works of the Romantic poet P.B. Shelley. Nationalism is, for the Romantics, a part of liberalism: the nations struggled in order to achieve freedom and independence.

Keywords

nationalism; Romanticism; freedom; independence

The British Romantic poets Byron and Shelley were very active in the political life as heroes and rebels who could bring freedom and change. The ideologies of Romanticism that were being felt in the arts and liberalism and nationalism in politics are intertwined with the association of the image of ancient Greece with a problematic present and future, according to Beaton¹ when he writes about Byron's *Childe Harold*. Shelley and Byron are, from this viewpoint, radical liberals who value classical ancient Athens for being the liberal constitution's pioneer.

The time of the Romantic poets was a time when freedom was associated with a very slight intervention of the government in the lives of the citizens. It could be compared with a libertarian ideology nowadays. According to Zwolinsky², Shelley was not only a poet but also a political philosopher, and he could be defined as a Left Libertarian, based on his essay *A Philosophical View of Reform* (1820), where he writes about the right to property. Shelley was committed to radical liberalism³. *A Philosophical View of Reform* "remains

1 Roderick Beaton, "From Ancient to Modern: Byron, Shelley, and the Idea of Greece," *The Athens Dialogues* 1 (2010): 1-22.

2 Matt Zwolinsky, *Percy Shelley: Left Libertarian?* (Available at: <http://bleedingheart-libertarians.com/2013/04/percy-shelley-left-libertarian>, 2013).

3 Paul Hamilton (ed.), *The Oxford Handbook of European Romanticism* (Oxford University Press, 2016), 607.

one of the most valuable documents for the interpretation of Shelley's poetry, for in it Shelley gives us his philosophy of history. History he views as a long struggle between liberty and dictatorship, with one sometimes in ascendancy, sometimes the other"⁴. Shelley's view is an echo of the theory of the elites, which claims that power is in constant change at the hands of the elites, which change their composition as they gain access to power. Indeed, Shelley's theory can be proved by what happened after Byron as a political poet, with Fiume as a poet promoting dictatorship. Shelley wrote revolutionary poems such as *Prometheus Unbound* and *Hellas* which promote the following ideas: "In regard to the existing situation in England the thing to do is to work first for the reform of parliament, peacefully if possible, by revolution if necessary, and then use the democratic base thus attained as a step toward a republican and eventually an egalitarian society."⁵ *The Revolt of Islam* and *Prometheus Unbound* were written as a reaction against the intentions of the "leaders of the allied coalition, led by Castlereagh of England and Metternich of Austria" who "drew up agreements for joint action, political or military, against any state that attempted to overthrow its absolutist government"⁶. *Hellas* was written in response to "the revolutionary war in Greece against Turkish domination"⁷. Shelley sympathizes with the revolution in Greece not just by holding it out as a template and model for his British readers but since Byron himself was involved there: "*Hellas* was written rapidly and sent to England for immediate publication as Shelley wished it to assist the already developing Pan-Hellenic movement for Greek freedom, a movement that enrolled in its ranks the leading European and American intellectuals and had as its leader, and later its martyr, Byron"⁸.

Like Byron, Radical liberal Shelley looked up to the classical ancient Greek world as a role model for politics: "Radical liberals, such as the English poet Percy Bysshe Shelley, admired classical Athens as a pioneer of a liberal political constitution, as well as for its aesthetic and philosophical achievements."⁹ Liberalist ideals can be analyzed in parallel with the ideals of democracy and freedom. In the eighteenth century, "the tides of democracy were not to be stemmed, and the 1820's saw movements emerge which in the thirties and forties were to achieve victory."¹⁰ The French Revolution opened new directions for the "English liberals of the 1790's"¹¹.

Shelley was concerned with the radical revolts anywhere in the world, as he was looking to break free from the rigidity of the British conservatism in politics:

For Shelley, the prospect held out by the Greek Revolution was much more than a return to the past. A radical in politics, although he was also by nature a pacifist, Shelley was an admirer of revolution anywhere. He saw at once the radical nature of the revolt in Greece; it was natural to him to associate it in his mind with the achievement of classical Athens in establishing the world's first democracy.¹²

Shelley sided with the Spanish liberal revolution, which he "celebrated in his 1820 *Ode to Liberty*"¹³.

4 Kenneth Neill Cameron, *Percy Bysshe Shelley. Selected Poetry and Prose*, introduction (New York and Toronto: Rinehart & Co., Inc., 1956), ix.

5 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, ix-x.

6 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, ix.

7 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, x.

8 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, x.

9 Beaton, "From Ancient to Modern", 1.

10 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, v.

11 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, vi.

12 Beaton, "From Ancient to Modern", 5.

13 Jeffrey N. Cox, "The living pantheon of poets in 1820", in *The Cambridge Companion to*

By using characters which are heroes fighting for revolution, Shelley seeks to legitimize the need for taking action in the political situation of the Romantic age. By taking action, meaning by promoting freedom, his readers will come to feel that they are becoming heroes themselves and that they are taking the right course of action. His poems are, from this point of view, very motivating for those convinced that they need to side with the revolutionary spirit everywhere in Europe at that time.

The individualism promoted by the age is found in Shelley's work as well. The figure of Rousseau, present in Byron's poem *Childe Harold* had a great influence on the Romantic poets in Britain and Shelley is no exception: "The *Confessions* of Rousseau began a tradition of dramatic self-analysis that affected almost every major figure of the romantic movement both in England and on the continent (in Byron assuming Protean shapes of embodied melancholy, scorn and jauntiness)." ¹⁴. This individualist spirit appeared as a consequence of the fall of "the feudal state, with its rigid authoritarianism of both social and religious life" which "gave way to commercial self-enterprise" and which led to the following, in its turn: "the assertion of man the individual mounted" ¹⁵. The same spirit was expressed in "the late eighteenth century [...] in its heroic form, as in the Faustus of Marlowe or the Adam of Milton" that now "assumed also a subjective guise" ¹⁶. In Shelley's work, this trends was expressed "in a series of personalized poems from his juvenilia to *Epipsychidion*" which "examined his life and mind", and he was not "giving self-analysis for its own sake, but because he felt that the analysis of one mind would reveal truth about men in general" ¹⁷. Shelley's individualism thus makes him part of a collectivity, as the ideology of Romanticism claims. By promoting individualism, the Romantic ideology claimed a way of supporting people to stand up for their rights, to stand up against the rules of absolutist leaders and instead choose their own revolutionary way. Individualism is synonymous with courage to stand out and break free from norms, and this can only be done with the help of a collectivity that would sympathize with this ideal. Shelley's concept of love in his poems makes the connection with this ideal, as according to him "Love is the expansive power within the individual which takes out the individual out of himself and into contact with other individuals both singly and collectively [...] in a wider sense it is love for humanity; and in its widest sense it is the oneness of man and nature." ¹⁸

Shelley rewrites the Greek drama by Aeschylus *Prometheus Bound* in his work *Prometheus Unbound*. Prometheus is the hero that defies the will of the Gods, a symbol of the absolutist leaders of the Romantic age which the Romantics sought to defy. Cameron ¹⁹ concludes that "The play [...] is essentially a political drama dealing with the transformation of society, and the central core of meaning is sociopolitical." For Shelley, Prometheus is a hero figure, a "defiant 'champion of mankind'" ²⁰, similar to the figure of the Byronic hero, Childe Harold. The *Prometheus Unbound* by Shelley is not an attempted rewriting of the lost play of Aeschylus: "He is using the classic Greek dramatic machinery and figures for his own purpose, giving them a new symbolic meaning" ²¹. Namely, "The main historical action is the same as that of *A Philosophical View of Reform*, which he was writing at about the same time,

British Romantic Poetry (Cambridge Collections Online, Cambridge University Press, 2008), 13.

14 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xi.

15 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xi.

16 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xi.

17 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xi.

18 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xii.

19 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xxi.

20 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xx.

21 Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xxi.

namely a symbolic description of the age from the French Revolution to the establishment of the tyranny of the Quadruple Alliance and a projection of that age into the future."²² Symbolically, thus, "Prometheus is the type of intellectual rebel and Jupiter the type of tyrant", and, reaching further, "Prometheus is the intellectual revolutionary of Shelley's own age and Jupiter the tyrants of the Quadruple Alliance"²³. Prometheus is the image of Shelley when he gives the call to revolution, a "rebel and sufferer"²⁴. The main purpose of *Prometheus Unbound* is a call to political action: "His object in writing the drama was to arouse his fellow liberals to action"²⁵.

Liberalism, in Shelley's view, is a call to revolutionary action, to change for what is best, to the action of the individual in favour of the whole community that thinks alike. To Shelley, Liberalism is a liberation from the oppressive action of government. It is a call towards a democratic frame of mind which is radical due to the emergency of taking such an action and due to the perceived emergency for change.

REFERENCES

- Beaton Roderick, "From Ancient to Modern: Byron, Shelley, and the Idea of Greece," *The Athens Dialogues* 1 (2010): 1-22.
- Cameron Kenneth Neill, *Percy Bysshe Shelley. Selected Poetry and Prose*, introduction (New York and Toronto: Rinehart & Co., Inc., 1956).
- Cox Jeffrey N., "The living pantheon of poets in 1820", in *The Cambridge Companion to British Romantic Poetry* (Cambridge Collections Online, Cambridge University Press, 2008).
- Hamilton Paul, ed., *The Oxford Handbook of European Romanticism* (Oxford University Press, 2016).
- Zwolinsky Matt, *Percy Shelley: Left Libertarian?* (Available at: <http://bleedingheartlibertarians.com/2013/04/percy-shelley-left-libertarian>, 2013).

²² Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xxi.

²³ Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xxi.

²⁴ Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xxi.

²⁵ Cameron, *Percy Bysshe Shelley*, xxi.

Carențele guvernării în perioada interbelică

Bogdan Bucur, *Sociologia proastei guvernări în România interbelică*, Editura RAO, București, 2019, 728 pp., ISBN: 978-606-006-289-9

Foarte mulți istorici au avut ca reper intelectual, mai ales după 1989, democrația din perioada interbelică. Profesorul Bogdan Bucur propune o altă abordare în lucrarea sa intitulată *Sociologia proastei guvernări în România interbelică*. Ceea ce face ca volumul de față să fie excepțional, prin metodă și abordare, este faptul că pentru prima dată, într-o carte științifică românească, este asumată și demonstrată ipoteza lucrării și anume că România Mare a guvernat provinciile unite la 1918 mai prost decât vechile imperii. Astfel, România Mare a administrat mai prost Basarabia decât Imperiul Țarist, mai prost Bucovina decât Imperiul Austriac, mai prost Transilvania decât Ungaria.

După publicarea volumului de documente de arhivă cu titlul *Jean Pangal, documente inedite: 1932-1942: contribuții la analiza rețelelor sociale istorice* (București, Editura RAO, 2016) și după apariția, în anul aniversării Centenarului României Marii, a volumului *Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri*, anul trecut la Târgul de carte Gaudeamus, a fost lansat volumul semnat de profesorul Bogdan Bucur cu titlul *Sociologia proastei guvernări în România interbelică*, apărut la Editura RAO. La eveniment au luat cuvântul prestigioși istorici precum acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședintele Academiei Române, prof.univ. Bogdan Murgescu, Universitatea din București,

conf.univ.dr. Adrian Niculescu, SNSPA București, conf.univ.dr. Marian Gabriel Hâncean, Universitatea din București.

După cum anunță chiar autorul, volumul *Sociologia proastei guvernări în România interbelică* reprezintă teza sa de doctorat, la care a lucrat mai bine de zece ani, coordonator științific fiindu-i profesorul Zoltán Rostás. Profesor la SNSPA, Bogdan Bucur a afirmat la lansarea volumului faptul că publicarea „a durat atât de mult, tocmai ca să nu greșească”. După parcurgerea consistentului volum de peste 700 de pagini putem afirma că Bogdan Bucur nu a greșit, ci a reușit să analizeze obiectiv și critic universul rural românesc interbelic din provinciile alipite Vechiului Regat cu ajutorul monografiilor Școlii Sociologice a lui Dimitrie Gusti. Astfel, sunt analizate „manifestările” regimului monarhic din punct de vedere etico-juridic, precum și politico-administrativ, la nivelul statal și local, cu precădere în cadrul satelor, prin metoda monografică. Scopul a fost acela de pune în lumină cum anume a fost organizată puterea politică, rezultatul fiind cel al unui centralism paralizant exercitat de Capitală asupra provinciilor alipite la Vechiul Regat.

Profesorul Bogdan Bucur stabilește cadrul metodologic al lucrării și analizează diferitele interdependențe dintre sociologie și politică în abordările lui Dimitrie Gusti și Anton Galopentia, precum și diferitele compromisuri politice

și ideologice, dar și adaptabilitatea la noul regim comunist a lui Gusti, vizibilă încă din interbelic. Aproximarea Școlii Sociologice a lui Gusti de regimul politic autoritar al regelui Carol al II-lea nu reprezintă o noutate, deoarece studenții lui Gusti nu au făcut doar cercetare sociologică prin satele românești, ci și propagandă politică în favoarea regimului carlist, după cum precizează Hans-Christian Manner (p. 726).

Lucrarea sociologului și istoricului Bogdan Bucur analizează vulnerabilitățile democrației interbelice în provinciile care s-au unit cu Vechiul Regat, demonstrând ipoteza lucrării și anume că România Mare a guvernat provinciile unite la 1918 mai prost decât vechile imperii. Astfel, exemplele sunt numeroase și anume că primarul, principalul agent electoral guvernamental, recurgea la abuzuri, la violență politică și electorală extremă, mai ales în campaniile electorale, încălcând legea și recurgând la forme de corupție inimaginabile. Astfel, primarul nu avea ca scop guvernarea comunității locale, ci propria sa securitate financiară, deoarece știa că menținerea sa în funcție se datora centrului, în speță ministrului de interne, care îl putea destitui dacă nu executa ordinele venite de sus. Funcționarea prin corupție a statului în provinciile alipite a contribuit la sărăcirea și pauperizarea satelor, țăranii fiind dezamăgiți de metodele și practicile corupte ale reprezentanților statului.

Tipul dominant al regimului politic în România interbelică a fost autoritarismul guvernamental. Astfel, instrumentele dictaturii erau folosite în cadrul democrației constituționale românești, fiind analizate pe larg de profesorul Bogdan Bucur. Starea de asediu, prin care colonelii și generalii controlau politic unitățile administrativ-teritoriale, cenzura prin care guvernul controla publicațiile cu opinii contrare puterii, precum și implicarea *Șiguranței* în chestiuni de natură politică au influențat discret sau fățiș democrația interbelică, ajungându-se astfel la un fel de *război intern*, după formula lui Bogdan Bucur, deoarece violența și retorica a partidelor

politice de la București erau exportate și la nivelul provinciilor, unde partizanele politice ale prefectilor și primarilor erau la lumina zilei. Fenomenul se datoră faptului că partidele care guvernau, recurgând la instrumentul nedemocratic al stării de asediu, treceau la epurarea întregii administrații, de la vâldică până la opincă, de la funcționar, până la ultimul vătășel de la sat, cu scopul executării unui cât mai mare control și pentru a avea acces la resurse, care erau obținute fraudulos.

Proasta guvernare în provinciile alipite la 1918 avea ca fundament modul în care era pusă în practică legea fundamentală de la 1923. Astfel, după cum amintea Matei Dogan, în lucrarea *Analiza statistică a democrației parlamentare în România*, exista un fel de *mimic democracy*, fără precedent în Europa vremurilor. Dacă în Europa, guvernul era constituit în urma alegerilor și era emanat din cadrul unei majorități parlamentare, la noi formula guvernamentală era inversă. Prin urmare, Regele desemna o persoană din cadrul unui partid politic și acesta forma guvernul. Ulterior, guvernul organiza alegerile parlamentare pe care, fără nicio problemă, le câștiga cu ajutorul jandarmeriei și prefectilor. Trebuie menționat faptul că alegerile parlamentare nu erau lipsite de fraude electorale, de prezența bătașurilor electorale și de atotputernicia primarului și prefectului. Armand Călinescu menționa faptul că venea în secția de votare cu revolverul din dotare. Datorită acestor anomalii ale democrației interbelice, guvernării nu mai aveau timp de a administra țara, deoarece toată lumea se ocupa de alegeri și de menținerea în funcții a membrilor de partid. După ce partidul pierdea guvernarea, noul executiv epura toată administrația fostului guvern.

După Marea Unire de la 1918, politicienii Vechiului Regat, în speță PNL-ul Brătenilor, adică dinastia de Florica, nici nu vroiau să audă de principiul descentralizării sau de acordarea anumitor autonomii provinciilor care au proclamat Unirea cu Vechiul Regat. În

România interbelică, administrația locală a funcționat cu delegare de la centru și se subordona stictamente autorităților guvernamentale centrale (p.373). Astfel, guvernarea a fost și a rămas una centralizată, pe model iacobin francez, iar năravurile orientale au perpetuat o administrație centrală și locală corupte.

Manifestările administrației din Moldova, Muntenia și Transilvania, dar și cea aromânească sunt astfel analizate de profesorul Bogdan Bucur. Spre exemplu, ardelenii și basarabenii începeau să regrete administrația austro-ungară și cea țaristă, deoarece nu erau obișnuiți cu practicile orientale de la București.

Conflictul monahiei constituționale cu partidele politice, precum și rezultatele electorale din decembrie 1937 au dus la apariția monarhiei autoritare dorită de mulți politicieni ai epocii. Astfel, Gheorghe Tătărăscu, desemnat de monarh să formeze guvernul, a pierdut alegerile, precedent politic de neimaginat pentru orice guvern al României, începând cu anul 1918. Consecința rezultatului votului a fost un regim constituțional dictatorial. Astfel, constituția de la 1923

a fost suspendată, organizațiile politice au fost declarate ilegale, scoase în afara legii și s-a înființat primul partid unic din istoria politică a României cu numele de Frontul Renașterii Naționale al cărui șef suprem era chiar regele, devenit peste doi ani, iunie 1940, Partidul Națiunii. FRN a fost trasformat în partid unic și totalitar și antisemit, pe model nazist.

Profesorul Bogdan Bucur analizează șomajul intelectual interbelic apărut în cadrul universităților, adică inflația de licențe. Astfel, statul a devenit incapabil de angaja absolvenții de studii superioare, odată cu declanșarea crizei economice, 1929-1930. Rezultatul șomajului intelectual a constat în faptul că Generația de la 22 nu s-a regăsit în cadrul democrației constituționale românești și a optat pentru diferite partide extremiste.

Profesorul Bogdan Bucur conchide lucrarea arătând că România traversează astăzi cea mai fecundă perioadă din întreaga istorie.

Florin Grecu

[„Hyperion“ University of Bucharest]

Index de autori

Daniel Buti este doctor în Științe politice, lector universitar în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA). Este autor/ coautor al unor cărți precum *Statul sunt eu! Participare protestatară vs. democrație reprezentativă în România postcomunistă*, ed. a 2-a revizuită (Pro Universitaria, 2019), *Postcomunismul românesc. Sistemul politic: structură și funcționare* (Pro Universitaria, 2016), *Pe cine reprezintă partidele politice. O analiză a partidelor din postcomunismul românesc* (Pro Universitaria, 2014).

Dan Cărbunaru este jurnalist, director al site-ul de știri caleaeuropeana.ro, o importantă comunitate media din domeniul afacerilor europene și transatlantice. A lucrat ca jurnalist la Mediafax, Gândul și ziarul Adevărul, iar în perioada 2005-2006, a fost gazdă a emisiunii „Misiune Permanentă” difuzată pe TVR. A fost director al Departamentul de Informații și Relații Publice, Ministerul Administrației și Internelor (2005-2007). Este licențiat în Drept la Universitatea Titu Maiorescu. În 2010 a absolvit Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” cu lucrarea „Contribuția la arhitectura securității europene”.

Mihai Chirvăsuță este doctorand la Școala Doctorală de Știință Politică, Universitatea din București.

Gheorghe Ciascai este conferențiar universitar la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir, licențiat în Filosofie și în Științe politice și Doctor în Filosofie al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Este autor al unor lucrări precum: *Introducere în relațiile publice internaționale. Curs universitar* (Pro Universitaria, 2017), *Politici publice în Uniunea Europeană* (Pro Universitaria, 2016), *Sistemul instituțional al Uniunii Europene. Note de curs* (Pro Universitaria, 2013).

Lucian Dîrdală este lector universitar doctor la Universitatea Mihail Kogălniceanu – Iași, domeniile prioritare de cercetare fiind teoria democrației și teoria relațiilor internaționale. De asemenea, este lector asociat la Centrul de Studii Europene al Universității Al. I. Cuza și redactor de specialitate (Științe politice) în industria editorială. Deține un doctorat în Științe Politice la Universitatea Al. I. Cuza – Iași (2007).

Irina-Ana Drobot este absolventă a Universității din București (2006) și Doctor al aceleiași universități (2014), cu o teză intitulată „Virginia Woolf and Graham Swift: The Lyrical Novel”, publicată la Editura Argonaut, Cluj-Napoca. Este lector universitar la Universitatea Tehnică de Construcții din București, Departamentul de Limbi Străine și Comunicare. A absolvit un program de master în Științe politice la SNSPA (2018). Este membră a Asociației Române pentru Studii Americane și a Societății Virginia Woolf din Marea Britanie.

Claudia Gilia este conferențiar universitar doctor la Universitatea Valahia din Târgoviște, Facultatea de Drept și Științe Administrative. Este specializată în Drept constituțional. Printre lucrările publicate se numără: *Sisteme și proceduri electorale* (C.H. Beck, 2007), *Reflectarea principiului egalității de șanse în alegerile din anul 2016* (Sfera politicii nr. 188-189, 2016), *Referendumul – putere sau contraputere?* (Revista de Științe juridice nr. 2, 2015).

Florin Grecu este doctor în Științe politice, 2011, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. Lector Univ. Dr., 2012, Universitatea Hyperion din București, specializarea Științe Politice. A publicat volumul *Construcția unui partid unic: Frontul Renașterii Naționale*, Editura Enciclopedică, București, 2012, și mai multe articole despre monarhia autoritară, precum și de analiză politică și electorală în revistele Sfera Politicii, Polis și South-East European Journal of Political Science, Punctul Critic, Observator Cultural.

Horia-Alin Lupu este doctorand al Școlii doctorale de Științe politice și ale comunicării, Facultatea de Științe politice, administrative și ale comunicării, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Licențiat în Științe politice al aceleiași facultăți. Articole academice publicate (selecție): *The Social*

Democratic Party (PSD) in Romania within the Framework of the Romanian and European Left. The PSD Manifesto for the 2016 Parliamentary Elections (Online Jurnal Modelling New Europe nr. 23, 2017; *The 2014 European Elections in Romania* (Political preferences nr. 9, 2014); *Multicultural citizenship, a model for Romania?* (Europolis – Journal of Political Analysis and Theory, 2014). Contribuții în revista „Dilema Veche” și în presa de scrisă/audio-vizuală locală și națională.

Alexandru Radu este profesor universitar doctor, Facultate de Științe politice, SNSPA. Publicații recente: *Statul sunt eu! Participare protestatară vs. democrație reprezentativă în România postcomunistă*, ed. a 2-a revizuită, Pro Universitaria, România, 2019; *România partidelor politice*, Ed. ISPRI, București, 2015, *Politica între proportionalism și majoritarism. Alegeri și sistem electoral în România postcomunistă*, Institutul European, Iași, 2012. Domenii de interes: sisteme electorale, partide politice și sisteme de partide, politica comparată.

Victor Rizescu este conferențiar la Facultatea de Științe Politice a Universității din București, cu studii de Istorie și de Filozofie la Universitatea din București, la Universitatea Central-Europeană și la Universitatea Oxford. Deține un doctorat în Istorie de la Universitatea Central-Europeană. Ultimele sale cărți publicate sunt *Canonul și vocile uitate. Secvențe dintr-o tipologie a gândirii politice românești* (Ed. Universității din București, 2015), *Development, Left and Right: Ideological Entanglements of Reformist Projects in Pre-communist Romania* (Ed. Universității din București, 2018). Cercetările sale vizează relația dintre tipare ideologice și politici publice în istoria României, cu accent asupra procesului de dezvoltare a politicii sociale și a formelor de reprezentare a intereselor profesionale.

Sorina Soare este cercetătoare la Universitatea din Florența. A studiat științe politice la Universitatea din București și deține un Doctorat în Științe politice la Université Libre de Bruxelles. Interesele sale de cercetare vizează în special partidele politice, populismul și procesul de democratizare. Printre publicațiile sale se numără: *A test of European Union postaccession influence: comparing reactions to political instability in Romania* (Democratization, 2015), *Regimul, partidele și sistemul politic din România* (Nemira, 2008), *Les partis politiques roumains après 1989* (Université de Bruxelles, 2004).

Laurențiu Ștefan este cercetător științific în cadrul Centrului pentru Politici Publice de la Universitatea de Vest din Timișoara. Are titlul de doctor în Științe Politice (2003), cu o lucrare despre recrutarea elitelor politice în România post-comunistă, susținută la Școala Națională de Studii Politice și Administrative. A absolvit Facultatea de Științe Politice a Universității București (1996) și a studiat la Universitatea din Cambridge, unde a obținut în 1998 un MPhil în politica și sociologia societăților moderne. Este editorul *Dicționarului de scrieri politice fundamentale* (Humanitas, 2000) și autor al cărților *Patterns of Political Elite Recruitment in Post-Communist Romania* (Ziua, 2004) și *Who Governs Romania? Profiles of Political Elites before and after 1989* (ISPRI, 2012).

SUMMARY

Electoral file

Alexandru Radu, Daniel Buti <i>Elections for the European Parliament in Romania. The Exception of the 2019 Elections</i>	3
Interview with Sorina Soare <i>The results confirm the trends identified at European level: an important turnout and a pro-European vote</i>	14
Interview with Lucian Dîrdală <i>We will understand European values better when we are able to instrument them in our daily policy</i>	21
Interview with Dan Cărbunaru <i>The Romanians who vote in the European elections remain attached to the European project</i>	25
Claudia Gilia <i>Election procedures for the appointment of representatives in the northern European states</i>	29

Varia

Gheorghe Ciascai <i>Brexit and the drift of political communication reflected in the British and European press</i>	50
Mihai Chirvăsuță <i>„They” vs. “We” in the electoral discourse in the League of Christian National Defense League. Case study: Electoral parliamentarian in Romania since May 1926</i>	57
Victor Rizescu <i>Welfare state arrangements in Romania: developmental departures and memory breaches</i>	81
Laurențiu Ștefan <i>Romania: 30 governments in 30 years (December 1989 – August 2019)</i>	90
Horia-Alin Lupu <i>The conflict from Valea Uzului – the Hungarian minority, the Romanian national state and the Hungarian homeland</i>	99
Irina-Ana Drobot <i>P.B. Shelley: Radical Liberalism</i>	112

Review

<i>The bad governance in the interwar period</i> (Florin Grecu)	116
<i>Bogdan Bucur, Sociologia proastei guvernări în România interbelică</i>	

Index of authors	119
------------------------	-----

Summary	153
---------------	-----

Open Issue

„Sfera Politicii” este înregistrată în Catalogul Publicațiilor din România la numărul 4165.
*Textele vor fi trimise redacției. Deciziile privind publicarea sunt luate de către echipa editorială.
Pentru a reproduce un text din revistă este necesar acordul scris al redacției „Sfera Politicii”.
Reproducerea textelor în alte condiții constituie o infracțiune
și se pedepsește conform legilor în vigoare.*

